Yeni

MUHİT

Sene 1

Resimli Aylık Aile Mecmuası

№ 10, Ağustos 1929

NUSHASI 50 KR.

Müvezzilerden Elbise kalıbını isteyiniz.

"Muhit,,e abone bulanlara

Aşağıdaki Hediyeler Verilecektir.

Müteşebbis gençler ve çocuklar, sınıflar, klüpler bundan kolayca istifade edebilirler, hem de mecmuaların gittikçe daha büyük bir tekâmül vücude getirebilmesini temin etmiş olurlar.

6 AYLIK | abone bulana: Klüp renkli kol düğmesi

SENELİK

1 abone bulana: Hokka takımı. Meşin mahfaza dahilinde jilet makinası. Bir şişe Piver kolonyası. Renkli bir vaporizatör. Mürekkepli kalem. «Muhit»in üç aylık abonesi. Lâstik Klüp kemeri.

2 abone bulana: Mürekkepli kalem (erkek için). Mürekkepli kalem (kadın için) Manikür için sedef kadın çakısı, «Muhit»in altı aylık abonesi. İpek Klüp kemeri. Klüp forması: Fanila ve çorap.

4 abone bulana: Ev ve mektep için ufak duvar saati. Madenî kol saati. Tahta portatif kamp karyolası «Muhit»in bir senelik abonesi. Futbol ayakkabısı.

5 abone bulana: Bir futbol.

6 abone bulana: Bir volibol takımı: Ağ ve top. Çocuklar için küçük Singer dikiş makinası.

8 abone bulana: Kol saati (teminatlı), gümüş. Büyük duvar saati. Demir ve somyeli portatif karyola. Bir korkey takımı.

10 abone bulana: Bir raket.

11 abone bulana: Bir basketbol takımı: iki sepet ve bir top.

15 abone bulana: Bir Radyo ahizesi (mürsile merkezlerinden 15 kilometre dahili için). «Kinoptikon» markalı projektör (sinema filmleri ve cam göstermek için) her türlü ışıkla kullanılabilir).

18 abone bulana: Bir takım klüp forması: 11 fanila ve 11 çift çorap.

25 abone bulana: «Gramola» markalı «His Master's Voice» Sahibinin Sesi mamulâtı, masa gramofonu. «Deka» markalı portatif gramofon.

30 abone bulana: «Stoewer» markalı dikiş makinası.

45 abone bulana: Portatif «His Master's Voice» gramofonu.

48 abone bulana: Singer dikiş ve brödöri el makinası.

50 abone bulana: «Spalding» markalı bir hokey takımı: 11 sopa ve bir top.

70 abone bulana: «Royal» veya «Corona» markalı portatif yazı makinası.

75 abone bulana: Singer dikiş ve brodöri ayak makinası.

95 abone bulana: Motörlü büyük sinema makinası (110 volt için).

100 abone bulana: **«Super Baby» Radyo cihazı**

110 abone bulana: **«Royal» markalı büyük yazı makinası.**

MUHİT

Resimli Aylık Aile Mecmuası

Sene 1 | Ağustos, 1929 | № 10

MUHAREBENİN EN BUHRANLI ANLARINDA GAZİ

SAKARYA HATIRALARINDAN

Yazan: AKÇURAOĞLU YUSUF

Sakarya muharebesinin başlarında umumi karargâh Alagöz çiftliğine yerleşmişti. Ali ağa adlı, taliine ve aklına güvenir, gayretli bir Türkün çok sıkıntılara göğüs gererek kurduğu bu çiftlikte suyu bol ve soğuk bir pınarla başımızı sokacak bir kaç temizce ev bulmuştuk. Ali ağanın iki katlı konağında pencere perdeleri, hattâ İstanbuldan getirtilmiş çerçevesi yaldızlı bir ayna bile vardı. Cephe kumandanı sofası açık bir balkonla biten bir evin iki odasına yerleşmişti; karşısındaki iki odayı erkâni-harbiye reisiyle birinci şube işgal ediyordu.

Alagöze geldiğimiz zaman harbin vaziyeti pek de ferahlı değildi, yunanın adet ve mühimmatça faik kuvetleri, solcenahımızdan taşmıya çalışıyor, cepheden de tazyikına devam ediyordu.

Umumi Karargâhı, cepheye yakın Pulatlı köyünden Mallıköy hızalarına kadar çekmek muvafık görülmüştü. Başka arkadaşları bilmem, fakat ben şahsan bir az endişeli idim.

Çiftliğine Umumi Karargâhın misafir olduğunu haber alan Ali ağa Ankaradan çarçabuk dönerek, misafirlerini ağırlamağa gelmişti. Bizim ikinci şubeye de uğradı, ve ilk sözü:

— Merhaba Beyler, gözünüz aydın, muharebeyi kazanacaksınız... demek oldu. Ben kendisine bir az hayretle baktım.

Kaba kemikli, büyücek yağız benzini derin ve küçük ela gözlerinin zekâ parıltıları aydınlatan bu köylü Türk hayretimi derhal anladı:

— Evet, dedi, mademki burasına, bizim Alagöze geldiniz, muharebeyi mutlaka kazanacaksınız. Burası uğurludur. Ben bir parasız buraya geldim. Herkes, kardeşlerim babam bile bana "*deli*" dediler. Etrafımdaki tarla sahipleri dâvalar açtılar. Mahkemelere gittik. Tee... şuradakî tarlanın sahibi, beni tam dört sene uğraştırdı. Nihayet bütün dâvaları kazandım, çiftliği büyüttüm. Babam hak verdi; kardeşlerim yanımda çalışıyorlar. Şimdi, göz alabildiğine benim tarlalarımdır. Siz de benim gibi kazanacaksınız...

Doğrusu, Ali ağanın bu sözleri hepimize eyi tesir etti. Etti ama, vaziyet buhranlı olmakta devam ediyordu. Yanımızdaki evde sırf sinir ve çok çalışkan erkâni-harbiye reisimiz Germeyanoğlu, hiç durup oturmadan, hiç yatıp uyumadan mütemadi telefonla konuşuyordu.

Rûyamda bile onu dinliyordum:

— Ya, kardeşim, Çaldağının bir kısmı da mı tahliye edildi?!...

* * *

Ağustosun son ve Eylülün ilk günleri, vaz'iyet hayli sıkışık idi... Saatte bir, birinci şubeye gidip vaziyeti öğrenmek istiyordum. Erkânıharbiye mektebinde arkadaşlık ettiğim genç ve zeki yüzbaşılar bir çok kırmızı ve mavi ok-

Büyük Türk İnkilâbına Dair

Yazan: AHMET CEVAT

4

Neşredilen kısmın hülâsası: İtilâf Devletleri mütareke ahkâmına ve Wilson prensiplerine muhalif olarak, aralarındaki gizli ittifaklar dairesinde, memleketimizin her tarafını işgal etmeleri üzerine her tarafta M. H. M. ve R. İ. cemiyetleri teşekkül etmiş. İstanbulda da M. K. toplanmıştı.

Ordu müfettişi olarak Anadoluya geçen Büyük Rehber bütün mülki, askeri ve milli teşkilatları bir gaye etrafında toplanmağa muvaffak olmuş, kendi Şark Vilayetleri namına toplanacak olan Erzurum Kongresine giderken bütün memleketi temsil etmek üzre Sıvas kongresini tertip ederek her tarafa dâvetnameler göndermişti. Erzurumda İstanbul hükûmetine istiyfasını vererek aleni isyan haline geçmiş, var kuvetiyle milli kuvetler yaratmağa bütün milleti bir tek milli gaye etrafında toplamağa çalışıyordu. Bu esnada kendisiyle diğer milli mücahitler arasında bazı ihtilaflar ve muhalefetler zuhur etmiştir. Birinci ihtilaf bütün milleti temsil edecek olan Sıvas kongresinin lüzumunu anlamıyanlarla ve mevkilerini İstanbula karşı muhafaza edemeyenlerle çıkmıştı

"Efendiler, tarih iytiraz kabul etmez surette ispat etmiştir ki büyük meselelerde muvaffakiyet için kabiliyet ve kudreti sarsılmaz bir reisin vucudu elzemdir.„
Gazi (Nutuk, S. 27)

"Herkesi iydam ile tehdit ederek meçhul bir merkeze, meçhul bir başkumandana, meçhul bir takım kumandanlara itaate mecbur kılmağa kalkışmak, çok hatarnâk idi. Filhakîka derhal bütün ordu mensuplarında yekdiğere karşı bir ademiemniyet ve tevahhüş başladı„ *Gazi (Nutuk S. 41)*

İhtilaflar, Muhalefetler

Milli Mucadelede mes'ul rol alanlar arasında

2) Reislik mes'elesi — 3) Gizli ve müthiş cemiyet taraftarları

Büyük Rehber İstanbuldan çıkmadan evel, yaratacağı ve nihayetine kadar idare edeceği Büyük Türk İnkilabının geçireceği safhaları şayanıhayret bir surette tasavvur etmiş, uğranılacak müşkilat için çok evelden tedbirler almıştı. Tarihin en büyük hadiselerinden birini teşkil edecek bir inkilabın birinci muvaffakıyet sırrı hercihetçe bu tarihi seviyeye lâyık bir reisin vucudu idi. İkincisi bu reise inkiyat edecek olanların milli vazifelerini tamamiyle idrâk ederek o surette kabul etmesi idi.

Büyük Rehber İstanbuldan Erzuruma kadar, "her yerde temas ve münasebette bulunduğu kumandan, zabit ve her türlü rical ve zevat ile„ bu iki vacibe hakkında "müzakereler ve anlaşmalar„ yapmıştı.

Bu müzakere ve anlaşmaların vuzuhu hakkında bir fikir edinmek için Erzurumda cereyan eden böyle bir müzakerenin tasvirine bakalım:

"Bu iki vali beylerle (Erzurum ve Bitlis mâzul valileri Münür ve Mazhar Müfit beylerle), 15 k. kumandanı Kâzım Kara Bekir Paşa ve beraberimde bulunan Rauf bey ve karargâhima mensup erkânıharbiye reisi Kâzım bey ve erkânıharp Nüsret bey, Dr. Refik bey arkadaşlarımla ciddi bir müdavelei-efkârda bulunmağı mü-

---

lar çizilmiş büyük hartaları üzerinde, bana son vaz'iyeti anlatıyorlardı. Mavi oklar geriye kıvrılmamakta ısrar ediyordu. Bize doğru yürüyen mavi okların ucu benim kalbime saplanıyormuş gibi bir ıztırap duyuyordum.

Buhranlı geçen sıcak bir günün serince akşam üstü, gene birinci şubeye giderken, cephe kumandanı odasiyle birinci şube arasındaki açık balkonda "O„nu gördüm:

Bir hasır iskemleye oturmuş, başı açık, elinde sigara, uzaklara bakıyordu.

Yanık bir Rumeli şarkısı işitiliyor gibi idi. Yanındaki iskemlede klasik kalpağı ile kahvesi içilmiş bir fincan vardı. Vucudunun üst kısmı, ata binmiş gibi zarif ve çevikti; ayaklarını yere pek sağlam basmıştı. Ayak sesini işiderek, başını çevirdi. *Sakin* ve *müsterih* tavru, pek sevimli ve çok kudretli yüzü, emsalsız gözleri bana *derhal ümit ve neş'e verdi.*

— Geliniz bakalım, ne haber?

— Hayırlı haberler almağa geliyorum, Paşa Hazretleri.

— *Evet, pek yakında ric'ate başlıyacaklar.*

Artık birinci şubeye girmeğe lüzum görmedim. *Bu biriki kelime mâneviyatımı tamamen tâmir ve takviye etmişti.* Ruhumda güneş doğmuş gibi ferahlı bir hal vardı. Sevinçle şubeme döndüm, ve gece uzun müddet zevk ile, şataretle çalıştım.

Üç gün sonra birinci şubeye gittiğim zaman yüzbaşı Hasan Fehmi Bey arkadaşım:

— Müjde, dedi, ve harta üzerinde başı ezilip kıvrılan yılanlara benzer mavi okları gösterdi...

nasip gördüm. Kendilerine umumi ve hususi vaz'iyeti ve tâkibi mecburi olan hattıhareketi mevzuubahs ettim. Bu münasebetle en gayrımüsait vaziyetleri, umumi ve şahsi tehlükeleri her ihtimale karşı ihtiyarı zaruri olan fedakârlığı iyzah ettim. Birde, milli gaye için ortaya atılacakların bu gün imhasını düşünen yalnız saray, hükûmet ve ecnebilerdir. Fakat, *bütün memleketin iğfal edilmesini ve aleyhe çevrilmesini de ihtimal dahilinde görmek lâzımdır.* Pişva olacakların, her ne olursa olsun, gayeden dönmemesi, memlekette barınabilecekleri son noktada son nefeslerini verinceye kadar, gaye uğrunda fedakârlığa devam edeceklerine *işin başında karar vermeleri* icap eder. *Kalplerinde bu kuvveti hisetmiyenlerin teşebbüse geçmemeleri elbette evlâdır.* Zira, bu takdirde, hem kendilerini hem de *milleti iğfal* etmiş olurlar.

"Birde mevzuubahs vazife, *resmi makam ve üniformaya sığınarak el altından kabili-tedvir değildir.* Bu tarzın bir derecesi olabilir. Fakat, artık, bu devir geçmiştir. Alenen ortaya çıkmak ve milletin hukuku namına yüksek sada ile bağırmak *ve bütün milleti bu sadaya iştirak ettirmek lâzımdır.*

"Benim azlolunduğuma ve her türlü avakîbe mahkûm bulunduğuma şüphe yoktur. *Benimle alenen teşrikimesai etmek aynı avakîbi şimdiden kabul etmektir.* Bundan başka, *vaziyetin talep ettiği adamın,* diğer bir çok noktalardan dahi, mutlaka benim şahsım olabileceği yolunda bir iddıa mevcut değildir. Yalnız, her halde, *bu memleket evlâdından birinin ortaya atılması zaruri olmuştur.* Benden başka bir arkadaşı dahi düşünmek mümkündür. Yeter ki o arkadaş bugünkü vaziyetin kendisinden talep ettiği bir tarzda harekete muvafakat etsin! dedim.„

Karar verilmek üzre tekrar içtima ettikleri zaman: işin başında Büyük Rehberin devam etmesini ve "cümlesinin kendisine muin ve zahîr olmalarını„ kabul ettiler. O, şeklen vazife ve askerlikten istiyfa ettikten sonra, tıpkı o zamana kadar olduğu gibi mafevk kumandan olarak tanınması ve emirlerinin iyfa olunması, muvaffakıyet için, şartsesasi idi. Bu cihet Büyük Rehber tarafından müzakereye iştirâk edenlere söylendi, ve "tamamen tasdîk„ olundu. (Nutuk, s. 27)

Gazinin Yeni Resimlerinden *(Fotofranse)*

Büyük Rehber bu suretle en salahiyettar zatların bir çoğundan birden *bîat* almış oluyordu. Fakat kendisi daha İstanbulda iken "Cevat ve Fevzi paşalardan ve İsmet beyden, ve Erzuruma gelinceye kadar temas ettiği bütün kumandan ve zabıtlardan, ve diğer zatlardan buna benzer muvafakatlar almış," milli gaye uğrunda kendisiyle beraber fedakârane çalışmalarını temin etmişti.

Milli mücadele hareketi artık memleketin her noktasında ilmikleri düğümlenen bir çelik şebeke halini almağa başlamıştı. Bu çelik şebekenin gelişi güzel, fevri ve anarşik teşekküllerle milli gayeye hadim surette işlemesi mümkün değildi. Umumun itaat ettiği ve itaatini mutlak surette elzem ve meşru' bildiği bir merkez, ve o merkeze sağlam ve sarsılmaz bir dimağ, bir reis lâzımdı. Milli mücadele teşkilatı gayet mürekkep bir siyaset makinası olarak uzuvlandırılıyordu; o makinayı işletecek maharetli, usta bir makinist elzem idi. Bu reis yalnız bir kişi olabilirdi, o da Anafartalar kahramanı Mustafa Kemal Paşa idi. Erkânıharbiye riyasetinde ve ordunun diğer makamlarında bulunan zatlar ve en mühim kumandanlar, matbuatın en ileri gelen erkânı, resmi makamlar, M. H. M. ve R. İ. cemiyetleri gibi muhim teşekküllere hizmet etmiş olan fedakâr siyasetciler, daha küçükleri, ve halkın şekilsiz azim kitlesine kadar bütün millet yalnız bu kahraman kumandanın sıyt ve şöhretini işitmiş, ancak onun memleketi kurtaracağına iyman etmiş, bel bağlamıştı. Milli mücadele makinasını milletin verdiği en fedakâr unsurlarla uzuvlandırmağa muvaffak olan içtimai-siyasi makinist O idi; bu makinayı işletebilecek ve ondan en büyük randmanı alabilecek gene kendisi idi.

Büyük Rehberin İstanbuldan Erzuruma kadar her taraftan ve her siyasi şahsiyetten aldığı münferit *bîatlerin* ve Erzurum müzakeresi gibi daha vasi' hey'etlerle verilmis kararların büyük mânası bu idi.

Büyük Rehberin reislik noktasına hareketin ta başından ehmiyet vermiş, ve reisliği her türlü muhalefetlere rağmen kendisi iyfa edebilmiş olması milli zaferi têmin eden dehanın en büyük tecellisidir.

Dünkü saltanat Türkiyesinde, uzun zaman süren sulh ve asayış devresinde bile hakimiyeti elinde tutabilecek içtimai bir sınıf ve o sınıfın içinde iktidar mevkiini işgal ederek her muhataraya karşı memleketi müdafaa edebilecek mütemayiz siyasi adamlar, uzuvlanmış siyasi fırkalar zuhur ve teşekkül edememişti. Meşrutiyetin kısa ve heyecanlı devresi de âciz bir hizip diktatörlüğünden başka bir şey yaratamamıştı; o diktatörlük de kaybettiği muharebe ile beraber —muztarip milletin kin tufanı altında— boğulmuş gitmişti. Meşrutiyeti iflas ettiren şahısların uğradığı milli nefretin derecesini anlamalı ki Sıvas kongresinin ilk üç günü âzanın "ittihatçı olmadığına yemin etmekle ve yemin formülü hazırlamakla" en ziyade geçmişti! Böyle bir hengâmede Anafartalar kahramanının, bütün mazisiyle, güneş gibi feyyaz ve hararetli bir siyma olarak siyasi ufku parlatabilmiş olması, fedakârane atılarak milli mücadelenin nazimlik ve rehberlik rolünu üstüne alması büyük Türk milletinin en büyük bir mazhariyeti olmuştur.

Tarihte nice büyük devirler görülmüştür ki hareketin bütün siyasi îktidarını elleri arasında tutabilecek bir şahsiyetin mevcudiyetsizliğinden dolayı *dejenere* olmuş, ve nice diğer büyük devirler görülmüştür ki, tarihi seviyeye lâyık bir reisin vucudu ile zaferle neticelenmiştir. Büyük Fransız İnkilabı gibi metin bir ideolojiye istinat eden bir hareket bile umumen tanınmış, bir reisin fiktanından dolayı, kanlar içinde yuvarlandıktan sonra, şahsi ve irsi diktatörlüklere *dejenere* olmuştur. Halbuki meselâ bir Garibaldinin, bir Leninin iytirazsız reislikleri bir milletin vahdetini ve bir sınıfın zaferini têmin edebilmiştir (şüphesiz zurufuahvalin müsait olması şartiyle).

Bu hakîkat, milli mücadele esnasında, Büyük Rehberin teşebbüsü ile siyasi şahsiyetlerce umumen tasdik edildiği halde, arasıra gene reislik meselesinin içtimai-ruhi bir hastalık gibi nüksettiğine şahit oluyoruz. Bunun en karakteristik iki tezahürü Erzurum ve Sıvas kongresinde görülmüşiür. Büyük Rehbere karşı edilen muhalefetlerin mahiyetini meydana çıkaran bu tazahür kadar ehmiyetli hiç bir alâmet yoktur.

Büyük Rehber Erzuruma geldikten sonra kongreye âza olarak (!) girip girmemesi ve girdikten sonra reis olup olmaması üzerinde tereddütler gösterilmiş, muhalefetler çıkarılmıştır.. Kongrenin hitamından iki üç gün evel de Büyük Rehberin heyetitemsiliyeye girerek aleni faaliyette bulunması, *"bazı samimî arkadaşları"* tarafından mahzurlu görülüyordu. Bu zatların mutalâalarını *"Nutuk"* ta şu suretle hülâsa edilmiş buluyoruz:

"Milli teşebbüsat ve faaliyetin bütün mânasiyle milletten doğduğunu, hakîkaten milli olduğunu göstermek lâzımdır. Bu takdirde teşebbüsat daha kuvvetli olur ve kimsenin suitefsirine ve bilhassa ecnebilerin menfi düşüncelerine mahal brakmaz.

"Fakat tanınmış ve bu hususta hükûmete ve Hilafet ve Saltanata karşı âsi vaziyetine düşmüş, noktaihücum teşkil etmiş bir adamın bütün bu teşebbüsatın başında bulunduğu görülürse faaliyetin milli maksatlara müstenit olmaktan ziyade hususi emeller istihsaline mâtuf telâkkî edilmesine imkân olur. Binaenaleyh heyetitemsiliye vilâyet ve müstakil sancakların seçeceği zevat olmalıdır. Ancak bu suretle milli bir kuvet gösterilebilir."

Görülüyor ki Büyük Rehberin aleni reis tanınmasına muhalefet eden *samimî arkadaşları* kendilerince formalist bir nazariye bile kurmak istemişlerdir. Fakat gayeye ameli faideler vermeyen nazariyeler toptan batıldır. Milli gayenin o zamanki kongreler hareketinden beklediği âcil neticeler şunlardı:

"1) Zaman geçirmeksizin, iradei-milliyenin faaliyete geçirilmesi, ve milletin bizzat fiilen ve müsellehan tedbirler ittihazine başlaması.

"2) Daha Amasyada iken takarrür ve bütün millete en mümkün vasıtalarla tebliğ ettirilen Sıvas umumi kongresinin akdiyle bir an evel bütün millet ve memleketi temsil edecek tek bir hey'etin vucuda gelmesi."

Esasen milli mücadeleye, ilk ayrılmacı ve anarşik şe-

kilden kurtarıp birleştirici ve müsellah istikametini vermiş ve bir dimağ gibi bütün hareketi sevk etmeye başlamış olan zattan başka acaba kim, bu neticeleri almağa ve hareketi daha ileriki safhalarına ilerletmeğe muvaffak olabilirdi?

Ecnebilerin menfi düşüncelerine verilen ehmiyetin mânası ne idi? O *samimi arkadaşlar* Büyük Rehberi tereddütsüz itirazsız têyit etmiş olsalardı ecnebilerin menfi düşünceleri derhal müsbet bir şekil almağa mecbur olmaz miydi? O *samimi arkadaşlar* Saltanat ve Hilafete alenen—milli gaye uğrunda—isyan etmiş ve bütün milleti o vadiye sevke alenen atılmış bir kahramanın riyasetini kabul etmiyip de vilayet ve sancakların seçeceği — buna imkân da yoktu!— bir heyeti-temsiliyenin teşekkülünü istemekte nasıl bir menfaat tasavvur ediyorlardı? Böyle bir heyeti-temsiliyeye (hükûmete âsi sıfatından dolayı) Büyük Rehber giremeyecek olursa, tabii, vazife başındaki ordu kumandanları ve resmi iktidar mümessilleri de giremezdi, çünkü girdikleri andan iytibaren onlar da aynı âsi sıfatını kazanacaklardı. O halde heyeti-temsiliye, Büyük Rehberin işaret ettiği gibi, bir nakşi şeyhi ve bir aşiret reisi gibi zavallılardan teşekkül edecekti; ve bu kabil derme-çatma heyetlerin, değil bizimki gibi tarihin en çetin milli mücadelesini zafere iysal etmek, alelâde bir maksadı bile başa çıkarmak hususunda iktidarları yetmeyeceği, "perde arkasından" da bu gibilerin sevk ve idare edilemeyeceği aşikârdı. Fakat o *samimi arkadaşların* başka ve alenen söylenmemiş düşünceleri olmalı idi! son dakikaya kadar *iki cepheli* hareket etmekte bir menfaat tasavvur ediyorlardı.

O devirde milli mücadelenin önsafına atılmış olanlarda hüküm süren formalizmin nasıl iki cepheli bir manevrayı gizlediğini anlamak isteyenler Nutkun şu satırlarına bir nazar attetsinler:

"Üç gün ittihatçı olmadığımızı têyit için yemin etmek lüzumu ile, ve yemin formülü hazırlamakla; *padişaha ariza* yazmakla... ve bilhassa *kongre siyasetle iştigal edecekmi etmeyecekmi* zemininin münakaşasiyle geçti. İçinde bulunulan mücadele ve faaliyet siyasetten başka bir şey değilken bu son münakaşa şayanı-hayret değil midir?"

(Nutuk, s. 52)

*
* *

Sıvas kongresinde, reislik mes'elesinde, aynı muhalefet sahnesi oynandı. Sivas Kongresi ki, Büyük Rehberin kendi başına lüzumunu tasavvur ettiği ve bütün vasıtalarını hazırladığı, in'ikadına kadar hükûmetin oralarda Kürt aşiretlerine kadar çıkarabileceği bütün müsellah kuvetleriyle, antrika ve blöfleriyle, kendi *samimi arkadaşlarının* ihtilaf ve muhalefetleriyle çarpışarak ve cümlesini yenerek toplanmasını têmin ettiği en büyük milli organizasyondu; işte buna da riyaset etmesi ve etmemesi etrafında gene *samimi arkadaşları* arasında neler düşünülmemiş ve neler görüşülmemiştir.

Bu sahnenin tasvirini Nutuktan takîp edelim:

"Sıvas kongresi 4 Eylül 1335—1919 perşembe günü zevaldan sonra saat ikide açıldı. Öğleden evel murahhaslar meyanında bulunan bir zat yanıma gelerek şöyle bir mâlumat verdi: Rauf bey ve sair bazı zevat, Bekir Sami beyin evinde hususi bir içtima akdetmişler, ve beni reis yapmamağa karar vermişler. Arkadaşların böyle bir hareketine asla ihtimal vermedim, ve mâlûmat veren zatı bir az ciddi olarak böyle mânasız sözleri bana getirmemesini ihtar ettim. Verdiği haberin aslı olmak imkânı ve ihtimali bulunmadığını, arkadaşlar arasında suitefehhümü mucip sözler sarfının caiz olmadığını da ilâve ettim.

"Efendiler, ben, bu kongrede riyaset meselesine ehmiyet vermiyordum. Riyasete, belki müsin bir zatın getirilmesi muvafık olacağını düşünüyordum. Bu maksatla bazı arkadaşların da noktai-nazarını istimzaç ettim. Bu meyanda, kongre salonuna girmezden evel koridorda Rauf beye tesadüf ettim. "Kimi reis yapalım?„ dedim. Rauf bey, âdeta heyecanlı bir sesle, zaten söylemeğe hazırlanmış olduğu o anda halinden anlaşılan bir tavurla ve keskin bir lisanla "Sen reis olmamalısın!„ dedi. Derhal verilen mâlûmatın sıhhatına inandım. Gerçi Erzurum kongresinde de benim riyasetimi mahzurlu görenler vardı. Fakat, bu defa, en yakın arkadaşlarımın aynı zihniyeti izhar etmeleri beni düşündürdü. Rauf beye: "Anladım, Bekir Sami beyin evinde verdiğiniz kararı bana tebliğ ediyorsun,„ dedim, ve beklemeden yanından uzaklaşarak kongre salonuna girdim.

"Kongrenin küşadını mütaakîp ilk söz alan zatın kongre zabtinde aynen mevcut şu ifadesini işittik:

"— Efendim, şimdi tabii riyaset meş'elesi mavzuubahs olacak. Bendeniz riyasetin birer gün ve yahut birer hafta devam etmek üzre münavebe ile olmasını ve âza veya temsil edilen vilayet ve sancak isimlerinin baş harfleri iytibariyle hurufuheca sırasiyle ihraz edilmesini teklif ediyorum...„

Ben, sahibi - dâvet sıfatiyle bir nutuk iyrad ederek kongreyi açtıktan sonra, muvakkaten, makamı-riyasette bulunuyordum.

"— Neden iycap ediyor, efendim?„ diye sordnm.

"Sahibi-teklif —Bu suretle işin içine şahsiyet karışmamış olacağı gibi harice karşı da müsavate rıayet ettiğimizden hüsnütesir etmiş olur.„ dedi.

"Efendiler, ben, vatanın, sahibi-teklifle beraber bütün milletin, hepimizin nasıl bir girivei-felaket içinde bulunduğumuzu, göz önüne getirerek çarei-halâs olduğuna kani' bulunduğum teşebbüsatı, namutenahi müşkilat ve mevanıa rağmen, maddi mânevi bütün mevcudiyetimle hayyizi-fiile çıkarmağa çalışırken, benim en yakın arkadaşlarım daha dün İstanbuldan gelmiş ve bittabi' vaz'iyetin iç yüzüne gayrıvakıf, hürmet ettiğim ihtiyar bir zat lisaniyle, bana, şahsiyattan bahsediyorlar!„

ERGENEKON

Yazan: YAKUP KADRİ, İstanbul 1929. (Sahife: 165.)

Değerli edibimiz Yakup Kadri B. in *Ergenekon* unvanlı bir eseri çıktı. Bu kitap müellifin arzusu üzerine iki kısma ayrılmıştır. Biz burada şimdilik birinci kısımla meşğul olacağız.

Ergenekon, mütarekenin meş'um günlerinde ve *İstiklâl Harbi* senelerinde yazılmış ateşin ve samimî gazete makaleleridir.

İnsan bu yazıları tekrar okurken ruhunu o devrin kıskacı içinde hisediyor; ve yer yer sansürün kızgın demiriyle yakılmış satırları etinde duyuyor.

"Bu kitabın içindeki yazılardan, bizi, yedi sekiz senelik bir zaman mesafesi ayırmaktadır. O günden bu güne kadar edebî zevklerimde, lisanî telakkilerimde epeyce mühim şeyler değişti. Fakat yüreğimi kavuran o eski aşkın tatlı ateşi halâ aynı şiddeti muhafaza ediyor; bu iyitibar ile şu kitapta topladığım yazıların hiç birini yadırgamıyorum ve hepsini daha dün yazılmış kadar taze ve mevsiminde buluyorum."

"Bunların hiç birinde benim sun' um taksirim yoktur. Hepsinin kusur ve ya kıymetleri *Millî Mücadele* devri dediğimiz o fevkal'ade devrin havasına aittir. Bu bir müstesna hasat mevsimi idi; geldi geçti ve bu mevsimde her ruh en güzel meyvasını verdi. *Ergenekonu* o devrin hissî ve fikrî tarihine bir vesika teşkil eder ümidi ile çıkarıyorum, onun başka bir iddiası yoktur."

* * *

Mütarekeden sonraki İstanbulu tasvir eden satırlar çok canlı, çok kudretlidir:

"Payıtahtın bazı mahalleri var ki oralarda kendimi-

"Bu teklifi rêye koydum. Ekseriyetle reddettiler, ve reis intihabını rêyihafi ile rêye vaz'ettim, üç rêy müstesna olmak üzre beni reis intihap ettiler.„

Reislik ve heyetitemsiliye mes'elesinde gösterilen formalizmin içtimai-ruhi mânasını psikanalizle araştıracak olursak gaye ile gayrımütenasip düşüncelerle karşılaşırız.

Büyük Rehberle önsaf mücahitlerinden bazıları arasında zuhur eden ihtilaflardan biri de gizli cemiyet teşkili mes'elesinde görülmektedir. Gizli ve korkunç cemiyetlerin, komiteciliğin siyasi hiç bir gayeyi têmin etmediğine son asrın siyasî mücadeleleri şahittir.

Büyük Rehber mümkün olduğu sür'atle bütün milleti müsellah bir mukavemet ordusu haline getirmek gayesini tâkîp ediyordu.

Siyasi iktidarı meflûç bir hükûmetin, fazla enerji sarfında mütenakız manfaatlerini birleştiremeyen müstevli düşmanların aczı karşısında milletin kuvetlerinin toplayabilmek için ancak aleni ve cesurane faaliyet ibraziyle mümkündü. Büyük Rehber bunu dahiyane bir sezişle takdir etmiş, bu istikametin ne sağına ne soluna tek bir adım bile atmamış, atılmasına da müsaade etmemiştir.

Halbuki O Erzurumda kongre mukarreratının her tarafça anlaşılmasına ve tam bir birlikle tatbikîni têmine çalışırken, "Karakol cemi'yetinin Teşkilatı-Umumiye nizamnamesi„ ve "Karakol cemiyeti vazaifi-umumiye tâlimatnamesi„ namiyle bir takım matbu' evrak bütün orduya, kumandan, zabit herkese tevzi' olunmuştu.

Vezaifi-umumiye tâlimatnamesinde bir "milli ordudan" bahs olunuyor ve bu ordunun baş kumandanı ve büyük erkânıharkiyesi, ordu ve kolordu ve fırka kumandanları ve erkâniharbiyeleri müntahap ve mansup olup mektüm ve hafi tutulur..." sarahati okunuyordu.

Büyük Rehber bu teşebbüsü siddetle tenkît ediyor:

"Her kesî iydam ile tehdit ederek meçhul bir merkeze, meçhul bir baş kumandana, meçhul bir takım kumandanlara itaate mecbur kılmağa kalkışmak, çok hatarnâk idi. Filhakîka derhal, bütün ordu mensuplarında yekdiğere karşı bir emniyetsizlik ve tevahhuş başladı. Meselâ, her hangi bir kolordu kumandanının, acaba benim kolordumun mektum ve hafi kumandanı kimdir? acaba ne vakît ve nasıl kumandaya vaz'iyet edecek? ve acaba bana ne muamele yapacak? gibi haklı tevehhümlere kapılması muhakkaktı!

Büyük Rehber derhal kumandanları iykaz ve bu nizamname ve tâlimatnamenin ahkâmını asla tatbîk etmemelerini ihtar etmiştir.

Gariptir ki bu teşebbüs de Büyük Rehbere isnat ediliyordu. Aleni Kongrelerle milleti ve memleketi temsil edecek merkezî bir heyet yaratmak siyaseti nerede korkunç bir Karakol cemiyeti teşkili siyaseti nerede?

Büyük Rehber, bu Karakol cemiyetinin müteşebbisi olan Kara Vasıf beyle karşı karşıya gelip de ondan gizli merkezin, gizli başkumandanın ve gizli büyük erkânıharbiyenin kimler olduğunu sorduğu zaman aldığı cevap ne büyük bir hayret duymuştu! çünkü Vasıf bey şu cevabı vermişti:

— Hepsi siz, ve arkadaşlarımızsınız!

Bu cemiyet, Büyük Rehberin men'ine rağmen epey bir müddet daha İstanbulda aynı unvan ile faaliyetini idameye çalışmıştır.

İşte Büyük Rehber ile o zamanki bazı önsaf mücahitleri ve samimi arkadaşları arasında böyle bir içtihat ve görüş farkı vardı.

zi, altı yüz senedenberi hüküm sürdüğümüz, altı yüz senedenberi her tarafına kök budak saldığımız, her köşesine bir kahramanın cesedini yatırdığımız ve yedi tepesinin her birine dünyanın en ilâhî en mühteşem mabetlerinden birer taç giydirdiğimiz bu büyük şehirden yüzlerce fersah uzakta, (Sansör) bir Yunan beldesinde (Sansör), bir İtalyan limanında ve yahut yedi milletin biriktiği sıkıntılı bir kervansarayda zannederiz.

İstanbulun bu cihetleri, hele mütarekeden sonra artık büsbütün bizimle alâkasını kesmiştir. Sakin ve mütevazi İstanbulun karşısında çirkin, farfara ve gürültücü Beyoğlu, eski ve türedi bir çok milletlerin bayrakları ile donanıyor ve geceleri Türkün havsalasına sığmayacak bir takım dans havalarında nesli belli değil bir çingene kadını gibi teller, pullar, zillerle raksediyor.

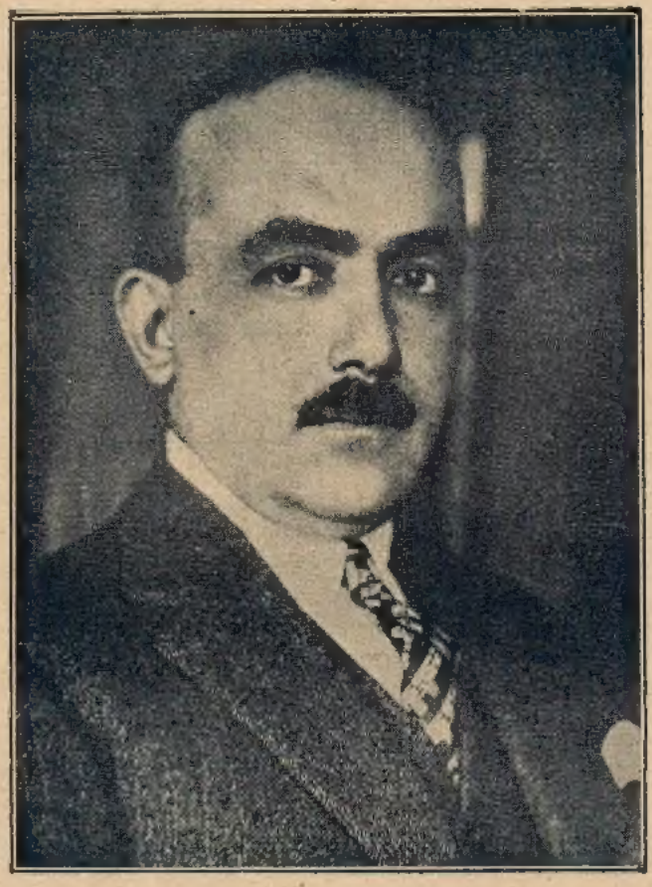

İstanbul bir hayalet gibi karanlıklara dalarken o etinin, kemiklerinin ve bütün yutucu iştahasının parıltısı ile pürneş'e uyanıyor."

Vatan ufkuna siyah bulutların yığıldığı bir devirde "Nikbin olmanın faydası" serlevhası altında şu iymanlı satırları okuyoruz:

"Siyasi mukadderatımızın bu haileengiz safhasında toplar, tüfekler, seller, istilalar, zulümler, sefaletler önünde sönmek bilmiyen, hatta gittikçe artan nekbet ve afetlere rağmen gittikçe canlanan bu şule her halde ne bir yangının aksi, ne de geceleri mezarlıklardan intişar eden fosfor iltimaatıdır. Mutlak içimizden bir şafak doğuyor; bu şafak milli şuurumuzdur."

Düşman çizmeleri altında kıvranan İstanbul halkının hazin gülünçlüğünü bir iki satırın içinde ne iyi anlatıyor:

"İşte, İstanbul o süslü, boyalı kadınlariyle, o sefih züppe erkekleriyle, o kayıtsız ve gurursuz ihtiyarlariyle, o sıska ve arsız çocuklariyle, o soğuk kalpli ülemaası ve soğuk kafalı mütefekkirleriyle insanı böyle ve bu tarzda güldürüyor."

* * *

Uzun felâket senelerinden sonra, "alevden istiklâl bayrağının yalçın tepeler üstünde dalgalandığı" ana memlekette kazanılan *İnönü zaferi* karşısında coşkun bir deniz gibi taşan ruhundan şu sözleri dinleyoruz:

"Ey ulvî hadise; hiç bir kalem, hiç bir dil senin mahabet ve azametini tavsife kadir olamaz. Zira, ne Roma saltanatının sukutu, ne İstanbulun fethi, ne beşeriyetin tarihinde birer yol dönümü olan diğer bütün hadiseler sebep ve netice iytibariyle seninle boy ölçecek bir mertebeye varmamıştır.

337 senesi 31 Mart akşamı İsmet Paşa isimli bir serdarın kılıcı, tıpkı bundan altı yüz şu kadar sene evelki serdarın kılıcı gibi tarihi ikiye böldü. Dört beş gündenberi bütün şark alemi ve bütün Asya için yeni bir devir açılmıştır...

Ey halâskâr kılıç, sana tân edenler şimdi yerin dibine geçmelidirler. Zira, halkın yegâne müdafii, iymanın yegâne kolu gene sen oldun! Hakkın yenilmez bir kuvvet olduğunu ve iymansız kuvvetin yılgın bir canavardan hiç farklı bulunmadığını iytiraf etmek istemiyenler *İnönü* zaferi karşısında hayretten hayrete düşüyorlar. O mücehhez ve mükemmel Yunan ordularının yalçın bir kayaya çarpan dalgalar halinde dağılıp mahvolmalarına bir mâna veremiyorlar. O ordular ki senelerden beri demir yiyor ve çelik giyiniyordu. Akdenizin bütün limanları ona barut, gülle, mitralyöz, tayyare ve tank yetiştiriyordu. Nasıl oldu da bütün bu müsaadelerden mahrum, barutsuz, güllesiz, tayyaresiz ve mitralyözsüz bir ordu, senelerdenberi çektiği bin türlü zahmete, senelerdenberi gördüğü bin türlü mihnete rağmen bu yorgun ve çıplak ordu, nasıl oldu da akibet galebeyi çalan oldu? Çünkü hak onun tarafında idi, çünkü iyman onda, onun kalbinde idi."

* * *

Bunlardan sonra *Ankara yolunda İlgazın eteğinde*, *Ankara* serlevhalı yazılarla, İytilâf sansörünün didik didik ettiği *Mustafa Kemal Paşa* ya ait yazı ve *İsmet Paşa* unvanlı parça geliyor. Bu yazılar 4 Temmuz 1921 le 25 Temmuz 1921 arasında muhtelif tarihlerde yazılmıştır.

Simav ismini taşıyan yazıda, içli ve derin san'atların çocukluk hatıraları birer birer canlanmaktadır:

"Gediz kasabasından çıkarken ilk kilometro taşında Uşaktan 65 kilometro uzakta olduğumuzu anlıyoruz. Yolumuz uzun bir müddet Gediz çayının kıyılarını ta-

Milli Büyük Şairimiz Mehmet Emin Beyin Son Eserleri

MUSTAFA KEMAL

DANTEYE

Mehmet Emin Bey daima aşk ile, iyman ile Türkün hicranlarını, yükselme arzularını, lazi-letlerini, duygularını, aşkını, iymanını yazmış milli, büyük bir şairimizdir.

Türk Sazı hemen baştan başa Türkün unutulmuş bin bir muztarıp siymasının tasvirleriyle süslenmiş bir milli şiir galerisidir. O her ne yazmış ise, Türk için yazmıştır. O her ne duymuş ise Türk için duymuştur. Aradaki şahıslar, aradaki vak'alar Ona ancak aşk-ile duyduklarını yazmağa vasıta olmuştur. Bir Sürücü çocuğu, bir Ahretlik, bir Çiftci dayı, bir kalender meşrepli Değirmenci, bir ineği satılmış türk dulu... alnına damga vurmak isteyenleri alâkadar etmeyebilir, fakat onun şair ruhunu iztırap ile inletir.

Mehmet Emin Türklük yoliyle beşeriyete kadar yükselen ve genişleyen bir şairdir.

Danteye şöyle hitap ediyor:

"Dünya gene senin braktığın gibi. O gene nasırlı elleriyle hırsın kılıcını kullananların pençeleri içinde; gene gururun demir ayakları ile yürüyenlerin ökçeleri altında!.. Bu günküler de dünküler gibi kuvetten başka hak, hiyleden başka siyaset, keyiften baska kanun, tahakkümden başka saltanat tanımıyorlar; kin ve garaza aşk, yalan ve iğfale zekâ, kahrugazabe cesaret, katil ve yağmaya kahramanlık diyorlar.

"Peygamber Danyelin dediği gibi: Babilin çöl içine yıkıldığından beri yirmi defa yüz sene içinde tarih bir çok saltanatların geçtiğini gördü. Lakin bugün Roma Çezarlarına nisbetle daha zâlim olanlar doğdular; bunlar arzı ateş, denizi kan yapıyorlar...„

İnsan, muztarip beşer kütleleri, bu satırlar arasında mecruh kalbine vurulmuş bir merhem yumuşaklığını duyar.

Şairin bu derin iztırabı Türk milletinin, Türk vatanının iztırabından samimi bir akistir.

"Ah, Dante,„ diye inliyor, "hiç olmazsa sen, İtalyanın türkülerinin, dualarının düşman küfürleriyle, İtalyanın şeref ve namusunun düşman toplariyle, düşman ayakla-

---

kîp ediyor. Bu çay bir çok ırmaklarla birleşerek ve bütün Aydın vilâyetini baştan başa dolaşarak Mağnisada bir büyük nehir haline giren ve oradan Akdenize akan sudur. Küreiarzın hiç bir suyu bana bunun kadar munis ve aşina değildir. Çocukluğumun en ferahlı günleri Gediz Çayının kenarında geçti.

Mağnisa ovasında en gürbüz üzüm kütüklerini bunun getirdiği kumlar besler. Bu mübarek çay diyebilirim ki o ovanın şahdamarıdır. Ekser seneler epiyce büyük feyezanları olur. Bütün bağlarımızı istiylâ eder, kulelerin damlarına kadar yükselir, güzergâhındaki yolları ve köprüleri örter; en yüksek ağaçların tepeleri bu küçük deryanın içinde birer yeşil ada gibi görünür. Çocukluğumda herhangi bir derme çatma tekneye atlıyarak bu adaların aralarında dolaşmak en sevdiğim eğlencelerden biridir.

Açaba oralarda hâlâ böyle feyezanlar oluyor mu? Oluyorsa sefasını kimler sürüyor? Kimin çocukları o teknelerde sevinçle haykırarak kürek çekiyor? Bunu yanıbaşımızdan akan şu donuk ve sessiz sulardan sormak istiyorum. Fakat bu sular şimdi korkak ve epkemdir. Biraz sonra bizim süngülerimizin hâkim olduğu hududu aşacaklar ve hıçkırarak düşman çadırlarının arasından akıp geçecekler. Neriye gitmek için? Heyhat, artık bizim olmıyan bir denize gitmek için!... Ey esarete giden su, ey avare gurbet yolcusu, nice demdir hasreti bağrımı kavrayan o diyara bari benden bir damla göz yaşı götür.„

Ruhunun inkişafını milli şuurun tekâmülüne bağlıyan ve şöhretini, *Nur baba, Kiralık konak, Hüküm gecesi, Sodom ve Gomore* gibi birbirinden kuvvetli edebî âbideler üzerine kuran aziz san'atkârımızdan gerek edebiyatımızın ve gerek beynelmilel edebiyatın hazineleri daha pek çok şaheserler bekliyor

***

riyle, tahkir olunduğunu görmemişsin. İtalyan çocuklarını düşman süngüleri ucunda bulmamışsın. Ben bunların hepsini gördüm...„

Şairin "Mustafa Kemal„i ayrı bir tetkika lâyıktır.

O kendi başına bir şairi meşhur kılmağa kâfi bir eserdir.

Yakup Kadriye ithaf edilen "Aydın Kızları„ndan bir iki kıt'a almadan geçemeyoruz:

Dağların tepesi göklere yakın,
Nisyana götüren bir ölüm yolu;
Gözyaşlı vadiler o akın akın
Saçları dalgalı başlarla dolu.

Taşların üstünde ayaklar çıplak..
Karlarla serencam yazan kadınlar;
Kırılmış sütunlar gibi durarak
Tufanlar nakleden mağmum alınlar.

Kiminin aşkları yanıp kül olmuş,
Taş putlar önünde buhurlar gibi;
Kiminin kalpleri kurbanla dolmuş,
Kanlarla yoğrulan çamurlar gibi...

Bu elem yurdunun yolcuları da
Sazları asmışlar söğüt dalına,
Bu aşksız göllerin kuğuları da
Konmuşlar kenarın bir kumsalına.

Bunlar da avcının okundan kaçan
Geyikler gibi sık nefes almada,
Aşıklar yurdunun ufkundan uçan
Turnalar gibi bir başka semada.

* * *

Kapını aç bize, bir kanlı mezar,
Bizim de yatacak yerimiz olsun;
Karanlık gecede sabaha kadar
Başımız üstüne baykuşlar dolsun...

Oh, evet böyle, Türkün dertlerini, ıztıraplarını terennüm eden şairin alnına vurulmuş ebedi bir damga vardır, o da matemli ruhunun ihtizazlariyle müteheyyiç kalplerin hükmü ile vurulmuş şan ve hormet damgasıdır.

Türk milleti büyük şairine bir şükran çelengi medyundur, ve Türk milleti borcunu ödemekten çekinmez.

A. C.

Beynelmilel Kadınlar Kongresi

Bu kongrede Türk Kadınlar Birliğini temsil eden Efzayiş Suat Hanımefendi intibâlarını Muhitin kari'lerine naklediyorlar:

İlk defa olarak 1904 de Berlin şehrinde içtima eden beynelmilel kadınlar cemiyeti, bu sene gene Berlinde onbirinci kongresini akt ve yirmibeşinci yıl dönümünü tes'it etti. İlk kongreye ancak sekiz milletin mümesilleri iştirak etmişken, bu sene kırk beş milletin âzasını bir araya toplamağa muvaffak olmuştu. O zaman yalnız *süfraj* hakkı için çalışan cemiyet, şimdi "siyasi müsavat„ namı altında programına yeni ve mühim bir faaliyet sahasi ilâve etmişti. Çünkü memleketlerin ekserisinde, kadına intihap etmek ve edilmek hakkı verilmiştir. Fakat bununla her şey olmuş bitmiş farzolunamazdı. Bundan mâda kadına her sahada serbestçe çalısmak imkânını têmin etmek lâzımdı ki, hayatta hele harpten sonra, kadından beklenilen sulh ve sükûnet vazifesi hakkiyle ve maniasız iyfa edilmiş olsun.

Siyasî müsavattan maksat ekseriyetin iddia ettiği gibi kadını erkekleştirmek, yahut erkeğin elinden mesleğini almak değildir. Bilâkis kadın, kadın kalmak niyetindedir; fakat kadına mahsus anlayış ve görüşle, her sahada çalışarak insanları saadet ve hürriyete iriştirmek istiyor. Kadının analık rikkat ve şefkati mâlûmdur. O kendinden evel çocukları, mühtaçları, açları, çıplakları düşünür. Siyasî müsavatı elde etmekle nüfuz sahibi olan kadın, beşeriyetin bu zayif uzuvlarına yardım etmek azmindedir. İşte Beynelmilel kadınlar emniyetinin gayesi, kadını erkekle müsavi bir mevkîe iysal ederek, beşeriyetin saadetini têmin etmektir.

Bu seneki Berlin kongresine toplanan kırk beş milletin beşyüz kadar mümesilleri, ait oldukları muhtelif cins ve ırka rağmen, aynı gaye için çalışan yekpare bir kül arzediyorlardı. Şimal, cenup, şark veya garp, her hangi istikametten gelirlerse gelsinler, bütün o çeşit çeşit kadınların fikirleri ayni noktada temerküz ediyordu: insaniyete hizmet etmek. Fakat gün geçtikce görüyordum ki bu vahdeti yaratan kuvvet, cemiyeti teşkil eden her bir milletin ayrı ayrı hususiyetleri idi. Evvelâ teçessüse kapılarak fakat sonraları şuurlu ve tahlilî bir fikirle her bir milletin bu hususiyetlerini tetkik etmeğe başladım ve bundan derin bir zevk duydum. Çünkü ancak böylelikle her birinin bu umumî iş sahasındaki hissesini bilmek ve takdir etmek mümkün oluyordu. Ayni zamanda bu tetkîk sayesinde, faaliyetin her sahasında, ihtisasın ne büyük ve elzem bir amil olduğunu iyice anlıyordum.

Yakından temasta bulunduğum üç dört he-y'etin, kısaca bir krokisini çizmek isterim. Meselâ Fransız hey'etini teşkil eden kadınların ekserisi avukattı. Esasen lisanlarının bünyesi ve şivesi talâkete müsaitken, bir de meslek iycabı güzel söz söylemeğe alışık olan bu kadınlar, samiin üzerinde evvelâ kulak vasıtasıyle fakat yavaş yavaş beyine dağılan bir kudretle insanda sihirli bir têsir bırakıyorlardı. Onlar muarızlarını hep kanunen yenmek isteyorlardı. İhtilâli Kebirden kalma bir an'ane ile hepsi müsavat kelimesi etrafında çalışkan karıncalar gibi üşüşüyorlardı. İstedikleri şey kanun müvacehesinde erkekle kadının müsavatı, mesai hayatında tekrar müsavat, ahlâk kaidesinde gene müsavat, hep müsavat, müsavattı. Onları bu müsavat kelimesi üzerinde bu kadar titiz gördükten sonra, anlayamadığım bir mes'ele karşısında kalıyordum. Nasıl oluyordu da, kanunun en ince gavamizine nüfuz eden, müdafaa delillerini bu kadar muvaffakiyetle serd eden, heyecanlı zamanlarda kendileriyle beraber samiini titretmesini bilen kadınlar, artık harcı âlem olan intihap reyini bile kazanamamışlardı?

Fransızlardan başka seslerini en çok işittiğim Manşın beri tarafındaki komşuları, İngiliz kadınları idi. Bunlarda deminki zarafet ve talakat yoktu. Fakat aynı zamanda o heyecan, o asabiyet te yoktu. Sadece her şeyi fetheden ve zafere alışık olan insanların sakin tebessümü vardı. Onlar kadın medeniyetinin zirvesinde bulunduklarına emindiler. İntihap sahasini temamiyle fethetmiştiler. Şimdi yapılacak şey, âile hayatını ahlâkta müsavat kaidesine istinat ederek, yüksek bir mevkîe çıkarmaktı. İngiliz delegeleri âdeta ahlâ-

Devamı 789 uncu sahifede

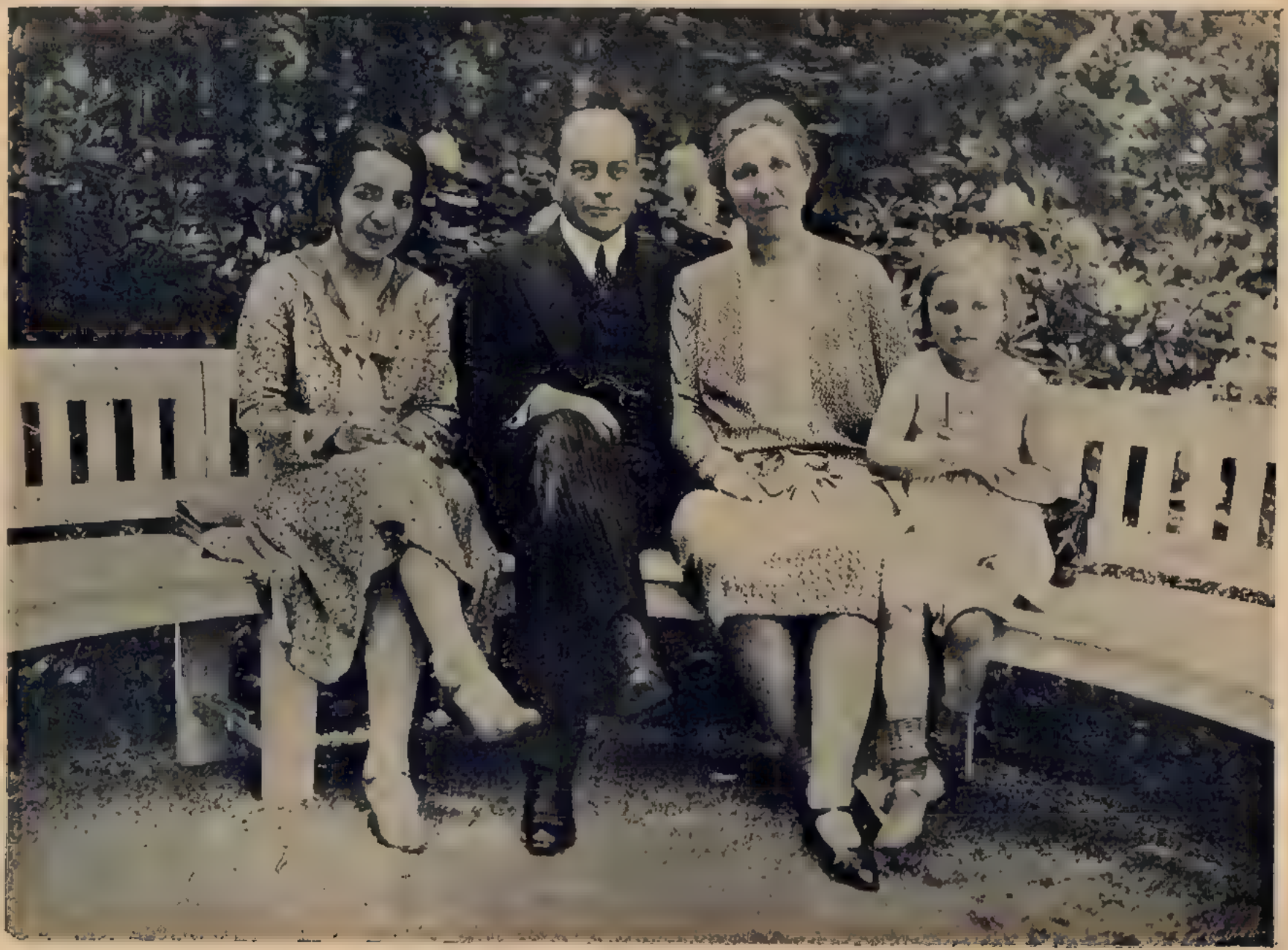

Efzayiş Suat Hm. Alman İktisat nazırı Kurtius ailesiyle

İNCİLER

Nakleden : ŞEFİKA MUHSİN

Hani bazı insanlar vardır, büyüdükleri halde dünyaya karşı bir çocuğun taze ve mâsum alâkasını muhafaza ederler; böyleleri için dünya tükenmeyen bir zevk menbaı, cazibesi eskimeyen bir muamma halini hiç kaybetmez. İşte Necla da bunlardandı. Her günün, her saatin zevkini daima yeni, daima canlı bir neş'e ile tadardı.

Etrafındaki âleme çevirdiği nazarlarda on sene evelki alâka ve heyecan okunuyorsa, Neclayı her tanıyan anlıyordu ki bu, dünyayı az gördüğünden değil, gördüğünü iyice yaşayıp anladığından ileri geliyordu.

Bugün arkadaşı Perihanı teşyi' etmeğe gelmişti. Perihan üç sene evel evlendiği Refet Beyle beraber uzun, devriâlem denecek kadar uzun bir seyahata çıkıyordu.

Vaporun kalkmasına yarım saat kalmıştı. Şimdi merdiven başında, parmaklık kenarında toplanan insanların kalbinde ayrılış saatlerinin son dakikalarına has o gizli ve hazin heyecan başlamıştı.

Gitmek isteyenlere bile ayrılık güç geliyordu, ve böyle bir çok hisslerin mahasalası sanki canlanmış, havayı dolduruyordu; seyircileri bile kavrayan müessir bir hal vardı. Eller birbirini araştırıyor, sıkıyor; tenbihler, vâtler işitiliyor; bazan da usulca gözlere mendiller götürülüyordu.

Necla Perihana sordu:

— Ne güzel değil mi? Başımızı nereye uzatsak görülecek o kadar çok güzel şeyler varken hepimizin içinde bu gitmek, gezmek, görmek arzusu nedir, bilmem.

Perihan dalgın dalgın, mihanikî bir tarzda cevap verdi, çünkü gözleriyle mütemadiyen Refet Beyi araştırıyordu.

— Evet, çok güzel.. Refeti görüyor musun?

Neclâ da küme küme insanların arasında Refet Beyi araştırmağa başladı. Fakat bugün zihni ele avuca sığmayan haşarı bir çocuk gibi havasının en küçük bir iykazı ile uzaklara, ta uzaklara uçuyordu. İşte muhayyelesi bir portakal kokusunun peşine takılıp onu sıcak memleketlerde beyaz çiçekli, turuncu yemişli, yeşil yapraklı ağaçlıkların gölgesinde dolaştırıyordu. Bu tarafta bir hamalın taşıdığı abanoz sandığın koyu parıltılarına kapılıp onu ağacının vaktiyle hâkim olduğu ormanda, mehabetli dallarının serin gölgesinde dinlendiriyordu.

Fakat Refet Beyin geniş omuzlarına gözleri iliştiği zaman zihni de, kanca ile çekilen bir sandal gibi, buraya, kalkmak üzere olan bu geniş beyaz geminin güvertesine avdet etti.

— İşte, Refet geliyor, dedi, muhakkak kamara ve yemek masası intihap etmiştir.

— Sonra sesindeki iftihar raaşesini gizliyemiyerek ilâve etti:

— Refet seyahatte her şeyi öyle düşünür, her şeyi öyle mükemmel hazırlar ki...

Necla yaklaşan Refet Beyi seyrediyordu. Tanıdığından beri merak eder dururdu: Acaba, Refet Beyin her adımında göze çarpan kendisine itimat hissi hayatındaki muvaffakıyetten mi ileri geliyordu, yoksa kendisine itimat hissinden dolayı mı hayatta muvaffak olmuştu?

Bunu bir türlü kestiremezdi. Fakat Necla Refet Beyin cins cins tecrübelere istinat eden geniş anlayışını görür, takdir ederdi.

Refet Bey de Neclanın sükûnet ve mülâyemetini, ve bilhassa başkalarının hayatını yakından gördüğü halde tenkit etmeden müşahede etmek kabiliyetini takdir ederdi.

Refet Bey parasının zevkini ancak ecnebi bir otelde tadabilen kozmopolit insanlardan biri idi. O kadar çok seyahat etmişti ki sorana Paristeki kartiyelerin adedini sayabileceği gibi Tokyoda en rahat otel hangisi olduğunu da söyleyebilirdi.

Bu sefer de Perihanın çok merak ettiği Hindistanı görmeğe gidiyordu. Necla düşündükçe nefesini

İNCİSİ

tutmağa mecbur oluyordu: Yalnız hulyasında gördüğü Tacmahalı hakîkatte göreceklerdi. Ne bahtiyar insanlardı yarabbi!

— Sefa geldiniz, Necla Hanım.

Necla hayalen Hindistanda dolaşırken Refet Bey yanlarına gelmişti.

— Bonjur Refet Bey. İyisiniz inşallah?

— Çok iyi, teşekkür ederim. Çocuklar nasıl?

— Mükemmel, hamdolsun.

— Oh, oh, âlâ,... Refet Bey bir şey daha soracak gibi oldu. Durdu, yutkundu, nihayet sordu:

— Mahir.. Mahir nasıl?

— İyi, teşekkür ederim. Mahir ne kadar gayretlidir, bilirsiniz, hiç bir şeyden şikâyet etmiyor. Fakat Doktor Orhan Bey daha bir kaç ay kalkıp gezemez, diyor.

Üstlerine şimdi hasta odalarına has o ağır sükût çökmüştü. Bunu dağıtmağa çalışırken Refet Bey Perihana dönüp damdan düşercesine dedi ki:

— Biliyor musun, Tacmahali mehtapta göreceğiz. Yolumuzu öyle tertip ettim ki tam gelecek ayın ondördünde Agrada bulunacağız.

Her iki kadının birden gözleri parladı. Perihan çocuk gibi seviniyordu.

— Oh, ne iyi, ne iyi! Necla, düşün bir kere: hem Tacmahali göreceğiz hem de mehtapta! Mehtapta... öyle harikulâde bahçesi varmış ki Tacmahalin! Dur bakayım, kimin için yapılmıştı? Dur, dur, dilimin ucunda da bir türlü bulamıyorum. Refet, söylesene, Tacmahali hangi Sultan için yaptırmışlardı?

Refet Bey yaramaz bir çocuktan şikâyet eder gibi müşfik, şakacı bir tavurla Perihana döndü:

— Gene mi unuttun, Perihan. Siz söyleyin Neclâ hanım, insan İstanbuldan kalkar da şu kadar bin kilometre uzakta en büyük Türk imperatorunun en güzel kadın için yaptırdığı dünyanın en güzel âbidesini görmeğe gider de, Allah aşkına söyleyin, bu âbidenin kimin için yapıldığını unutur mu? Siz olsanız unutur mu idiniz?

Necla düşünmeden cevap verdi:

— Doğrusunu isterseniz ben olsaydım o âbideyi göreceğim diye o kadar çök sevinirdim, o kadar müthiş sevinirdim ki, belki de aklımda bu sevinçten başka bir şey kalmazdı.

Necla bu sözleri söyler söylemez pişman oldu. Bu bahtiyar insana içindeki iştiyakı göstermek istemezdi. Kendisine acımalarını arzu etmezdi. İşte Perihanın güzel gözleri âdeta yaşarmıştı. Elindeki kırmızı ciltli, yaldızlı kitabı Neclanın kolunun altına sokarak dedi ki:

— Ah, Neclacığım, keşke sen de gelseydin!

Ne olurdu beraber olsaydık da her şeyi beraber görseydik!

Necla kitabı geri vermek istedi.

— Hindistan hakkında, ne için bana veriyorsun? sana lâzım olur; diye iytiraz etmeğe çalıştı. Fakat Perihan ısrar ediyordu.

Sonra ziller çalındı; Necla gürültülü sesler arasında Perihanın «çok çok yazacağım sana, beni cevapsız brakma» diyen sesini duyuyordu. Merdiven çekildi, düdükler öttü. Nihayet Necla, koltuğunda kırmızı kitap, kendisini rıhtımda, küçücük klağuzun arkasından süzülür gibi ağır ağır giden büyük beyaz gemiye mendil sallarken buldu.

***

Eve dönerken, trende, hergün işittiği rayların gürültüsünün bugün başka bir mânası vardı. Raylar mütemadiyen «Tac-tac-tacmahal» diye tekrar ediyordu.

Necla koltuğundaki kitabı açtı, kitap kendiliğinden çok okunmuş, çok kullanılmış, her tarafı işaret edilmiş bir sahifeye açıldı: Agra şehri. Perihan bu sahifede bir çok satırların altını çizmişti. Necla hatırladı ki Perihan mektepte de böyle kitaplarını çizer dururdu. Dalgın dalgın altı çizilmiş satırların, orasından burasından kesik kesik cümleler okumağa başladı:

— Dünyanın en güzel miymarlık eseri... En büyük Türk İmperatoru Şah Cehan onu miymar Şiraza yaptırdı. Âbideyi içinde aksettiren büyük, sakin bir havuz. Etrafında harikulâde bir bahçe...

Necla gözlerini sahifenin orasında burasında gezdirdikçe yakın, âşına bir şeyden bahsediliyormuş gibi anlıyarak okuyordu. Öyle ya, Mahir, kocası da miymar değil mi idi? Dünyada miymarlık namına güzel ne varsa içinde biraz da kendilerinin hisseleri yok mu idi? En derin hisleri ve fikirleri, onları, dünyada taşla, alçı çimento ve mermer ile ifade edilen güzel şeylerin hepsine yaklaştırmıyor mu idi?

Necla gene okudu:

— Nurmahal Sultan ölmüştü... kadınlığın pürüzsüz tacı.. inciler incisi.. gözünün nuru, hayatının güneşi Nurmahal Sultan.. Miymar Şiraz sultanların sultanına lâyık bir âbide yapacak.. Miymar Şiraz kördü.. Dünyanın en güzel miymarlık eseri... Tacmahal.

Necla, birden, hiç âdeti olmadığı halde, çantasındaki küçük kalemi çıkardı ve sahifenin kenarına şunu yazdı: «Miymar Şiraz kör olduğu halde Tacmahali gözle görenlerden daha iyi görmüştü.»

Eve döndüğü zaman Mahiri akşam gölgelerinin kararttığı ufacık odada buldu. Mahir bir kanapeye uzanmış ve dalmıştı. Etrafına bakındı. İşte evi. Neclâ «ev» kelimesinde öyle geniş bir mâna bulurdu ki her ne zaman «evim» dese kalbi yağmur altında mes'ut olan susamış toprak gibi serinler, rahat ederdi. Evi, Mahirin ve kendisinin evi. Çocuklarının evi. Burada herşey o kadar aşına idi, çok derinlere kök samlış ağaçlar gibi maziye o kadar çok hatıralarla bağlı olan tarihçeleri vardı ki Necla her

birini ayrı ayrı canlı imiş gibi sever, yalnızken onlarla âdeta hasbihal ederdi.

Mahirin yanına bir iskemle çekti. Çocuklar daha mektepten dönmemişlerdi. Evin tatlı dinlendirici sükûneti vücudunu kapladı, orada iskemlenin üstünde uyuyakaldı.

Gözlerini kapar kapamaz hakîkat dünyası silindi, hayal âlemine ayak bastı.

Kendini aynı gümüş rengi ziyasi altında uyuyan bir havuz kenarında buldu. Tacmahali evvelâ havuzun bir ayna kadar berrak sularında gördü. Başını kaldırıp da hakîkî Tacmahali aradığı zaman gördüğü şeyin insan elinden çıkma bir taş ve mermer mahasali olduğuna inanmadı. Karşısında gördüğü bu harika ta ebediyetten beri insanların içlerinde taşıdıkları arzu ve iştiyakların birleşip bir adamın bir kadına karşı hissettiği muhabbetle ifade edilen timsali idi. Mevzun hatlarında dünyada güzel ve yüksek ne varsa cem'etmiş gibi tatmin edici bir mükemmeliyet vardı.

Buraya gelen insanlar burada muhakkak kuru, cazibesiz hayatlarını unuturlar, burada sihirli bir ziyanın altında esirî çizgilerle çizilmiş bir rûya gibi duran bu abidenin önünde, benibeşerde muhabbetin ne yüksek bir mertebeye çıkabileceğine şahit olurlardı.

İşte gölgeli, muattar bahçenin bir yolundan bir çift yaklaşıyordu. Bunlar Perihanla Refet Bey değil mi? Evet, onlar... Perihanın güzel gözleri haşyetle büyümüş, uzun parmaklı elini boğazına götürüyor, yavaş bir sesle: «Refet, ne güzel! ne güzel!» diyor. Hayır, hayır, bunlar Perihanla Refet Bey değil, burada mehtapta Tacmahalin bahçesinde her taraftan güzellikle kucaklanan ve susan bu insanlar Neclanin kendisi ve Mahir. Burada, bu sihirli bahçe ile, bu rûya kadar nefis âbide ile ebediyetten beri aşına imişler gibi duruyorlar. Birbirlerine yaklaşıyorlar... Tacmahal da başlarının üstünde aralarındaki muhabbetin timsali gibi yükseliyor... Tacmahal, beni beşerin canlanmış rûyası, aşıkların âbidesi.

Bir ses, yakın ve aşına bir seş, Mahirin sesi: «Gözümün nuru.. Ruhumun güneşi.. İnciler incisi» diyor.

Necla gözlerini açınca Mahiri uyanmış buluyor. Mahir kırmızı ciltli kitabı almış karıştırıyor.

— Uyumuşsun, Neclacım, diyor, ben de bu kitabı kucağında buldum, karıştırıyordum..

Mahirin gösterdiği yer demin Neclanın ruyasında işittiği sözler..

Necla diyor ki:

— Ben ruyamda Tacmahali gördüm. Hem de seni. Sen Tacmahali benim için yaptırmışsın.

— Yaptırırdım Benim Nurmahal sultanım. Fakat ben sultanıma ölmezden evel yaptırırdım. Yanımda bir miymar Şiraz olsa, onunla ikimiz, senin için ne nefis ne mükemmel bir Tacmahal yapardık!

Necla mektepten dönen çocukların neş'eli seslerini, eve biran evel yetişmek için yarışan ayak seslerini işitiyor.

Bu ev, Mahir, çocuklar.. İçini engin bir sükûnet kaplıyor. Perihanla Refet Bey şimdi yabancı bir geminin içindeler, kalabalık gürültülü şehirlerden rahatsız otellerden geçip bir gün Tacmahali görecekler.

Fakat Necla Tacmahali gördü. Nasıl ki Miymar Şiraz kör olduğu halde görenlerden daha iyi gördü ise, Necla da Tacmahali gezeceklerden daha iyi görmüş benimsemişti.

Tacmahal onundu.

Lisan Mes'eleleri:

Hazırlanmakta Olan Türk Sözbilgisi (Gramer) Hakkında

Yazan: Ahmet Cevat

Son aylarda her ne zaman çoktan görmediğim bir dostuma rasgelsem aramızda mutlaka şöyle bir muhavere geçer:

— Ey, Gramer ne halde?

— Etüdler ilerliyor, fakat bu iş, tabii, öyle çabucak bitecek gibi değildir...

— Ya! Canım, bizim gramerlerimiz yok miydi? Sizin sarflarınızı okutmuştum (veya okumuştum), mükemmel kitaplardı... Cahidin de Sarf ve Nahvı vardı...

Artık ben ne kadar anlatmak istesem muhatabımda bir şüphe kaldığını hissederim; çünkü ona göre Türkçenin yeni hakikî *sözbilgisini* (gramerini) yapmak çok basit bir şeydir: mevcut eserleri almak, karşılaştırıp *eklektik* bir eser vucuda getirmek kâfi gelecekti. Bunun için her şeyi dobra dobra söylemekten çekinmemekle iftihar edenleri:

"Bari bu sene de çocuklarımız kitapsız kalmasa!„ serzenişini fırlatarak beni bütün mes'uliyetimin yükü altında brakmaktan lezzet bile duyarlar.

Mâruz kaldığım bu gibi suallerden lisan mes'elelerinin umumi bir alâka ile takip olunduğunu anlıyorum: bu sebepten zihinlerde hüküm sürdüğünü sezdiğim haklı endişeleri biraz sabırlanmağa dâvet edebilmek için "Muhit„ te bazı iyzahat vermeğe lüzum görüyorum.

* * *

Bizde mevcut olan Kavait (Sarf ve Nahv) kitapları noksan, eskimiş ve az çok esassızdır: Tedrisat programlarına göre, veya fransızca gramerler esas tutularak yazılan, ve eskiden kalma bir iytiyat ile arapçanın istilahlarını kullanan, bazan da bütün sistem gözetilmeksizin yeniliklere cür'et eden bu eserler kusurludur; hele son zamanlarda pek ziyade ilerlemiş olan lisani ilimlerin vardığı tahlil ve tetebbu' neticelerine uygun olmaktan çok uzaktır. Fakat yalnız bizim mevcut Sarf ve Nahv kitaplarımız değil, bunlara esas teşkil etmiş olan ve pek mükemmel addedilen fransızca üçüncü sene gramerleri de *lisaniyat ilminin* bu günku terakkilerine göre çok eskimiş, geri kalmıştır. Fransızlar ve diğer medeni milletler, umumiyetle gramerlerini yenileştirmek ihtiyacını şiddetle hissediyorlar ve müteaddit tecrübelere girişmekten geri kalmıyorlar.

Harf inkılâbı gibi içtimaî bir imtihandan Büyük Rehberin yüksek tanzimi sayesinde bu kadar mükemmel geçmeğe muvaffak olan Türk milletinin gramerde eski sistemleri gevelemekle iktifa etmesi nasıl mümkün olurdu?

Dil Heyetinin bu âciz âzası, kendisine havale olunan işin bütün ehemiyetini takdir ettiği içindir ki bu ilme dair bütün yeni etüd ve sistemleri lâyıkı ile tetkik etmeden hazırlamakta olduğu projeye ikmal edilmiş nazariyle bakamaz.

Gramer mes'elelerinin ilmî ehmiyeti hakkında küçük bir fikir vermek için burada bu mes'elelerden yalnız birinin, tasnif mes'elesinin, küçük bir kısmını teşrih ile iktifa edeceğim.

* * *

Söz tasnifine eskiden, Aristotelisten kalma bir tâbirin tercemesi olarak, aksamıkelâm (Parties du discours) derlerdi.

Şimdi pek âlâ "Lakırdının bölükleri„ diye terceme edebileceğimiz bu tasnife göre sözün sınıfları on olarak kabul olunurdu: İsim, harfitârif, sıfat, zamir, fiil, fer'i-fiil, zarf, edat, rabıta, nida.

Bu tasnifin başında bulunan isim için Yunan, Latin ve onlardan alınan Avropa gramerlerinde iki tâbir vardır:

Nom (noun), ve *substantif*. Bundan başka ismin nevi'leri arasında *concret* ve *abstrait* tâbirleri mevcuttur. Yunaniler ve Latinler "nom-isim„ namı altında *substantif*lerle bizim sıfat dediğimiz *adjektif*leri birleştirirlerdi.

Avropa lisancıları son zamanlarda gramerin (ve umumiyetle lisanın) bütün mes'eleleri hakkında uzun uzun munakaşalar yürütmektedir:

Evvelâ, isimlere, umumî olarak, ne suretle "*substantif*„ —Cevherli— denilebilir ki isimlerin medlulleri arasında *substance* —cevher— sahibi olmıyanlar da vardır. Zekâ, akıl, ümit, uyku, geliş, gidiş, iyilik, kötülük... gibi mücerret *abstrait* isimlere (ismimânalara ve ismifiillere) *subsantif* denilebilir mi? İsimler muşahhas *concret* ve mücerret *abstrait* (ismiaynı, ismimâna) nevi'lerine ayrıldığına göre "*substance*„ cevherin yalnız muşahhaslarda bulunduğu ve mücerretlerde bulunmadığı kabul olunuyor demektir.

Diğer taraftan (asker, balık, elma) gibi medlulleri muşahhas isimler dahi, hakîkatte, mücerret mefhumlara verilmiş işaretler değil midir?

Asker: vatanın mudafaası için devlet tarafından vucuda getirilmiş müsellah teşkilata mensup, muayyen üniforma ve alametleri haiz insan, demektir. Askerler fert fert biribirine benzemezler. Fakat onların cümlesinde bir

Devamı 788 inci sahifede

Dedemin Masalları

Evel zaman içinde sofu bir adam varmış,
Yalvarırmış Allaha: "Yüz evlât ver„ diyerek;
Her doğanın, sırayla -bilmem ki nekadarmış-
Birine ok verirmiş, diğerine bir yürek!
Ölünce bir gün adam, merakla bakmışlarmış:
Ok hep kadına düşmüş, yüreği almış erkek..

CEVDET KUDRET

Baba Yarısı

Yazan: MAHMUT YESARİ

Paristen trene binerken arkadaşım Kudret, yalvararak, sıkı sıkı tenbih etmişti:

— Kuzum, Şakir, unutma götür... Biliyorsun ya, müşkül vaziyetteyim... Sen de iycap ettiği tarzda anlat... O, eski tertip bir adamdır, en acele işlerinde bile «teenni» ile hareket eder... İhmalcidir; bugün, yarın diye savsaklar durur... Yarına atmak benim işime gelmez... Üç beş kuruş eksiğinde, fazlasında değilim, çabuk olsun, anladın mı? Bu benim için hayati bir mesele.., Girdiğim teşebbüslerde hemen hemen yüzde doksan muvaffak olmak üzereyim; tez elden paraya ihtiyacım var... Buradan da ayrılamamak mecburiyetindeyim. İstanbuldaki emlâkimden bana bir hayır yok. Senelerden beri vergi, icare, şu, bu, üste veriyorum... Ev, dükkân, arsa, ne varsa, ne kaldı ise satacağım... Çaresiz, kardeşim, çaresiz. Elime geçecek para iyle buradaki işlerimi yoluna koyup, vaziyetimi düzelteceğim... Çok rica ederim, sen bunları amcama, birer birer söyle, lâzım geldiği şekilde anlat... Haydi, Allah selâmet versin, bütün ümidim sende...

Tren hareket etti, o, mendil sallıyarak bağırıyordu:

— Mektup yaz, telgraf çek, beni habersiz brakma!

İstanbula geldiğimin ikinci günü idi, Kudretin verdiği mektubu hatırladım, kâğıtlarımı karıştırarak buldum. Arkadaşımın telâşından dikkat etmeğe vakit bulmadığım adrese, alıcı gözüyle baktım:

«Üsküdarda, Kapalıtürbede, Hacı Fenâri mahallesinde, Kefçededе sokağında, Türâbi Çelebi çıkmazında, Lâmelif mescidi ittisalinde, bilânumara, Evkafı mülhaka hülefalığından mütekait Hacı Zeyrekzade Tirnavî Hasan Efendi ahfadından Esseyit Hulkî Efendi hanesi.»

Bir mektup adresi ama, iki yüz senelik bir tercümeihalden daha mufassal... Fakat ne yazı, ne ifade, Kudretin yazısı ve ifadesi değil... olması, olabilmesi de imkânsız!

Yazı, fildişi maktâda iğrice kesilmiş bir kamış kalemle yazılmış... İfadeye gelince Kudret, bu kadar uzun tafsilâtı, farzımuhal, hatrında tutsa, imlâlarını doğru yazamaz...

«Evkafı mülhaka hülefalığından mütekait Hacı Zeyrekzade Tırnavî Hasan Efendi ahfadından Esseyit Hulkî efendi» yâni, arkadaşımın büyük amcası, çok meraklı, «kâri-kadim» bir adam olmalı ki, Avrupadaki yeğenine, hiç üşenmeyip kendi eliyle adres yazıp gönderiyor!

Yine adamcağızdan allah razı olsun, muvazzah adres vermiş, kolayca bulurum.

Öyleya, «semtimeşhur» u, «mahalle» si, «sokağ»ı, «ittisal»i, ev «numara»sından mâda, «sahibi-hane»nin «Yedi göbek» silsilesi bile kayıtlı!.. Üsküdara gittim mi? elimle koymuş gibi bulurum!..

Filhakîka Üsküdarın yolunu tuttum, vapurdan çıkar çıkmaz, kıyafetinden, halinden, tavırlarından sporcuya benzettiğim bir gence sordum; kolunu sola gerdi, karışık bir işaret yaptı:

— Şurada, dedi, doğru yürüyünüz.

— Uzakça mıdır?

«Miskin, züppe!» der gibi, yarı acıyarak, yarı hakaretle baktı:

— Ne uzağı! Adımlarınızı sıkarsanız, beş dakîkalık yol...

İki adımlık yer için arabaya binmek saçma idi. Tıpış tıpış yürümeğe başladım.

Ama nekadar? Bir hayli yürümüş, bir hayli de yorulmuştum. Hem dinlenmek, hem de nereye geldiğimi anlamak için durdum, etrafıma bakınıyordum; meraklı bir ihtiyar kadın sordu:

— Bir yer mi arıyorsun, evlâdım?

Söyledim. Gözleri dehşetle açıldı:

— Yanlış gelmişsin oğlum, sağdaki yokuştan yukarı sapacaksın!

— Buradan epey çeker mi, valde hanım?

Beni, tepeden tırnağa kadar bir süzdü; «O, yolu bir tep de, anlarsın!» demek istiyor gibiydi.

Kadının sağına, benim soluma gelen yokuşu tırmanmağa koyulmadan, araba nevinden bir şeyler aradım; ne gezer!

Çaresiz yokuşa dayandık. Hayli dik idi de kâfir!..

Yokuş başında, nefes alırken, tesadüf, geçen bir arabayı çevirdim. Arabacı, elinden dizginleri bıraktı, keyifli keyifli güldü:

— Ne diyorsun, beyim... Sorduğun yer yarım saatten fazla sürer!

— Aman dur, beni oraya kadar götür.

Artık bir kere niyet etmiştim; yarı yoldan geri dönmek olmazdı. Tıngır arabaya kuruldum ve kurulur kurulmaz yorgunluğumun farkında oldum. Dizlerimde bir uyuşukluk vardı; tabanlarım da karıncalanıyordu.

Araba, cıvataları gevşek, bozuk, paslı yayları, yağsız, küflü dingilleri gıcırdıyarak, yol üstündeki fırlak terkos anahtarına çarpa çarpa, sar'a nöbetleri geçirerek, iniltili yalpalarla, güya ilerliyordu.

Epi gittik, sola kurulduk, sağa döndük, yokuş aşağı indik, dar bir sokağa girdik, bir caddeye çıktık.

İnadına dik bir yokuş göründü. Arabacı:

— İn beyim, dedi. Hayvan çekemez.

İndim, o da yere atlamıştı; biz yürüyerek, araba yedekte, yokuşa asıldık...

Düzlük göründü, tekrar arabaya bindik, lâgar hayvancık tırısa kalktı... Sağa saptık... sola saptık...

Bütün bu kıvrılışlar, dönüşler, sapışlar, girişler, inişler, çıkışlarda, iki ev görüyorsak, yanında bir mezar vardı!..

Yollarda her yana yatmış, payanda vurulmuş, yıkık, çökük karatahta evler, yalağında otlar bitmiş kuru çeşmeler, taşları kırık, yosun tutmuş mezarlar!..

Rüzgârdâ, selvi kokulariyle karışmış bir ölü, mezar kokusu dalgalanıyordu... Benizler uçuk, sarı, hasta... Sesler, mecalsız, yorgun, bitik, sönük...

Arabanın tekerlekleri, iri taşlara takılıp çarpmaktan öyle sendeliyordu ki, arabacı tekrar arabayı yedeğe almağa mecbur oldu.

Gene bir sıra kaplamaları dökük karatahta evleri geçtik, sokak birden darlaşıvermişti.

Arabacı, eli böğründe durdu:

— Beyim, buradan araba geçmez.

— Ne yapalım, başa gelen çekilir.

Arabadan inmiştim:

— Kefçedede sokağı, Türabi Çelebi çıkmazı, Lâmelif mescidi uzak mı daha?

— Yok beyim, bu sokaktan yürü... sağa sap, soluna bir ikinci dar sokak gelir, ona sapma, doğru yürü... Karşına bir çeşme gelir, çeşmenin sağından dön, mescidi görürsün...

Arabacının, şahadet parmağını uzatarak gösterdiği tarafa yürüdüm.

Burası bir sokak değil, bir dehlizdi âdeta. Evlerin cumbaları, burun buruna idi.

Pencereden pencereye el uzatılabilirdi...

Güneşin ışığı, tam zevalde bile, buraya güçlükle düşer, sızardı...

Yürüdükçe, iyik saçaklar, çökük çatılar, üzerine yıkılıverecekler sanıyor, vehmim artıyordu.

Burası, koca İstanbulun bir köşesi, hem de yakın sayılan semtlerinden biriydi. Fakat ben bu karatahta ev çenberi arasında, bu ölü kokulu mezar

sükûnu içinde, İstanbulu değil, yaşadığım asrı unutmuş, yaşayan benliğimi kaybetmiştim!

Lâmelif mescidi göründüğü zaman, kendimi topladım. Mescidin sağında, parmaklığı devrilmiş ve bir karış enliliğindeki bozuk kaldırıma karışmış, eski harap bir türbe vardı.

Kudretin amcası Hulkî efendinin evi, mescidin solundaki sararmış beyaz boyalı ev olacaktı.

Burası bir sokak değil, bir deklizdi, âdeta

Ben evlere dikkatli dikkatli bakarken, o dakîkaya kadar farkına varmadığım bir şey sezdim. Kimi iplerle tutturulmuş kara kırık kafesli, kimi kafes taklidi kâğıt şeritler yapıştırılmış pencereler, cumbalar arkasında, merakla ışıldıyan gözlerin beni süzdüklerini gördüm. Her halde yabancı ayak seslerini tanıyacak kadar mahallenin asıl kendi seslerini, bütün hususiyetiyle tanıyor, biliyor olmalıydiler.

Arabada bir yabancının dolaşması fevkalâde bir hadise idi ve mahalle halkı bu yabancıyı, ayrı, uzak bir memleketten gelmiş, ayrı bir îklim mahsulü bir mahlûk gibi seyrediyordu.

Hulkî efendinin evine yaklaştım; onlar da benim her hareketimi gözetlemişler olmalı ki, daha tokmağa elimi dokundurmadan kapı açıldı. Sümüklü bir çocuk sesi sordu:

— Kimi istiyorsunuz?

— Hulkî beyefendinin evi burası mı?

Yarı açık kapıdan görünen ağlamış yüzlü, saçları dibinden kesik, kızıl kumral çocuk başı çekildi; avlunun karanlıkları içinden çetrefil bir mamadadı sesi aksetti:

— Burası... Ne istiyorsun?

— Beyfendiye mektup getirdim.

— Nektup me getirdi? Ayo sen yeni postacı mısın? [1]

Kızıl kumral başlı çocuk, bir yerine iyne batırılmış gibi cıyakladı:

— Dadıcım, postacı değil... Bir züppe bey...

Mamadadı, kapının aralığından, gözlerinin akını devirerek baktı:

—Gımde nektup getiriyore sen ayo?

— Ben Kudret beyin arkadaşıyım, mektup getirdim, beyefendiyi göreceğim...

Mamadadı, başını geriye çevirdi, bağırdı:

— Hanemce, kudretine beydan nektubuna var, buyugu beya göreceye diyo... [2]

Kalın, gırtlaktan pürüz pürüz çıkan tınksırıklı bir erkek sesi cevap verdi:

— Kademhayır... Kademhayır... Al beyi içeri, kapıda bekletme...

Kapının tek kanadı açılmıştı, malta döşeli avlunun boşluğu ortasında kızıl kumral başlı çocuk duruyordu. Kademhayır kalfa, kapının açılan kanadı arkasına saklanmıştı:

— Tacettin, beye yol göstersene ayo!

Çocuk, avlunun solundaki, silinmiş gıcır gıcır beyaz tahta merdivene doğru yürüdü:

— Buyurun.

Evin içi boş sarnıça benziyordu; pıtırtıların bile akisleri duyuluyordu.

Merdiven başındaki, güneş vurmuş pencerenin ışığı, birden boşluğa alışamıyan gözlerimi daha fazla almıştı. Trabzonlara tutunarak çocuğun peşi sıra

[1] Nektup -Mektup.

[2] Hanımcığım, Kudret beyden mektup var, büyük beyi göreceğim, diyor.

merdiveni çıktım. Üst sahanlıkta, başında pamuklu takke, sırtında hayderiye üzerine geçirilmiş diz boyu pamuklu hırka, ayaklarında şipitik Mercan terlikleri; akı çok, karası az, çenber sakallı biri beni karşıladı:

— Sefa geldiniz, beyefendi oğlum... Buyurunuz...

Yerden verdiği kandilli selâma aynı tarzda mukabele ettim.

— Buyurunuz, efendim.

O, önde, ben arkada; ortalık yerinde değirmi bir masa duran küçük bir sofadan geçtik, sağda bir odaya girdik.

Çenber sakallı zat, Kudretin büyük amcası Hulkî efendi idi. Bunda zerre kadar şüphe ve tereddüde mahal yoktu. Ona bakarken, cebimdeki mektup adresi gözlerimin önüne geliyordu. Vaktiyle mektepte okuduğum «Üslûbu beyan»ın «ayniyle insan» olduğunun ve olacağının bu kadar canlı misalini görmemiştim.

Arka bahçeye kadar pencerelere bitişik, üstlerine beyaz örtüler geçirilmiş sedirlerden birini gösterdi:

— Buyurun, oturunuz, beyefendi.

Kendisi de karşıki sedire bağdaş kurarak oturmuştu. Tekrar kandilli bir selâm verdi:

— Sefa geldiniz, efendim.

— Sefa bulduk, beyefendi.

Cebimden Kudretin mektubunu çıkarıp verecektim, vakit kalmadı, Hulkî efendi, avuçlarını birbirine vurdu, tınksırıklı tınksırıklı seslendi:

— Teranedil... Teranedil...

Kapı usulca açılmıştı, elleri önüne kavuşturulmuş, gözleri yerde, saçları iki cılız örgü ile arkaya sarkıtılmış, çocukazmanı, kavruk bir besleme kız, eşikte durdu, mırıldandı:

— Efendim.

— Bize kahve söyle.

Besleme, başını daha iyerek çekilmiş, kapıyı kapamıştı.

Bir şeye dikkat ettim: Efendi hazretleri şekerli mi? sade mi? diye fikrimi sormağa, rêyimi almağa lüzum bile görmemişti.

Onda, kendi rêyi, kendi fikri, kendi kanaatinden başka rêy, fikir, kanaat tanımayan ve bunu ikinci bir tabiat haline getirmiş bir alışkanlık vardı.

— Nereden teşrif buyuruluyor, beyefendi.

— Paristen, efendim.

Sakaliyle bıyıklarının birleştiği noktaları ayıran, tezyife de, hakarete de, istihzaya da çekilebilir bir tebessümle sordu:

— Orada tahsilde mi bulunuyordunuz?

— Evet, Efendim.

— Çok güzel!

Hırkasının yan cebinden, üç aylık bir çocuk kundağı olabilecek büyüklükte, beyaz benekli koyu lacivert bir mendil çıkarıp sağ dizinin üzerine koydu ve sedirin yan yastığında duran küçük abanoz enfiye kutusunu aldı, avucu içinde sarstı, salladı; sağ elinin baş parmağiyle kapağını açtı, bir tutam enfiyeyi, morımtrak damarlı burnunun geniş, karadeliklerine götürdü, gözlerini kapayarak çekti. Durdu, gene çekti...

Teranedil, elinde bir kahve tepsisi, içeri girmişti, evvelâ evin beyine götürmek istedi.

Ev sahibi, eliyle reddetti:

— Beyefendiye götür.

Nezaketle boyun büktüm:

— Buyurunuz, Efendim.

— İnayet buyurun.

Tavrı sarihti. İkrama teşekkür ederek kahveyi aldım. Fakat bu ikramın, iltifatın, efendi hazretlerinin enfiye keyfini samanlamak için, biraz vakti olmasından ileri geldiğini anladım.

Kahveler içilmişti. Arkadaşımın mektubunu verdim.

Mektubu aldı, gözlerinden uzaklaştırarak baktı, sonra, hırkasının iç cebinden çıkardığı gözlüğü taktı, ağır ağır zarfı yırtarken:

— Kudret ne âlemde?

— İyidir efendim, Ellerinizden öpüyorlar...

— Yakında geliyor mu?

— Pek zannetmiyorum, Efendim, şayet mektubu okuyacak olursanız...

Gözlüklerinin üzerinden yarı hiddet, yarı hayretle beni süzdü:

— Yaaa!...

Mektubu açtı, göz gezdirir gezdirmez yüzünü buruşturdu:

— Bu çocuk, Avrupalara da gitti, hâlâ imlâsını düzeltemedi!..

Tekrar okumağa başlamıştı, birden mektubu elinden attı; gözleri büyümüş, yüzü kızarmıştı:

— İstanbuldaki emlâk ve akarını satmak istiyor ha!... Söyleyin, buna sebep ne?.. Neden, niçin?

Suçlu ben imişim gibi, olduğum yerde ezilip büzülüyordum:

— Evet, beyefendi.

— Artık o iyice azıttı. Başında baskı olmayınca, böyle olur işte... Neyine sıkılıyor da mallarını mezada kalkıyor?.. Ticarete girmişmiş, iş yapıyormuş.. Hepsi lâf.. Frenk kısmı adama para mı kaptırır.. Üstelik paramızı almak için, yerini, yurdunu, rahat döşeğini bırakıyor, buralara geliyor..

Arkadaşımı müdafaa etmek sırası gelmişti:

— Ama, beyefendi...

Kollarını açtı:

— Yooo! Müdafaaya kalkışmayın.. Siz onun arkadaşı iseniz, ben amcasıyım, *baba yarısıyım*. Hem sizin müdafaanız, bakalım bence makbul mü? Avrupada tahsil gördüm, buyurdunuz; bu tahsilin ne derecede ve neye mal olduğunu, pederiâlinize sormalı.. İnayet buyurun, kâfi artık.. Kudretin daha fazla mahvütebah olmasına igmazıayn edemem. Çocukluksa çocukluk, gençlikse gençlik!.. Yetişmedi mi, efendim? Gayet sağlam işlere girişmiş! Bana mı anlatıyor? Buradaki mallarını da satıp savacak, sonra, el elde, baş başta.. Yağma yok.. Göz göre onun mahvolmasına yardım edemem. Hem efendim, ne var şu Avrupada?.. İyzah buyurun, rica ederim, ne var İnsan yabancı ellerde hiç rahat eder mi?

Eliyle, pencereden bahçeyi gösteriyordu!

— Bakın, efendim, şu letafete.. Şu hanımellerine, şu gecesefalara... baktıkça insanın hayatı tazeleniyor... Buranın suyu mu çıktı, a efendim? Gelsin buraya, burası onun evi; öyle ya, baba bucağı.. Hep bir arada oturur, yer içer, gül gibi yaşar, gideriz.. Pariste, Fransada, hangi Avrupa memleketinde olursa olsun, İstanbuldaki gibi yenir, içilir, yaşanır mı? Ne gezer, efendim, ne gezer? Kademhayır, bir pirohu, bir tatar böreği, bir turşu lapası, bir lalanga yapar, bir açkı açar, alimallah, parmaklarınızı da beraber yersiniz.. Ağzınıza lâyık.. dün, bir aside yapmıştı, kendimi alamadım, öyle yedim ki, dört karbunata, af buyurunuz, em'amı güç tashih etti.. Kudretin aklını başına almak zamanı geldi, hâttâ geçti bile.. Maamafi şimdi sıkıntıda olmasına hani memnun olmadım desem yalan.. Gelsin buraya, hep bir arada, insan gibi yaşamağı öğrensin.. Bizim komşu Haci Saffet efendinin kerimesini de ona alırız. Ev bark sahibi olur.. Dünyada fazlası ne lâzım.. O, geçirdiği hayat mı? Nekadar olsa akraba.. Et tırnaktan ayrılır mı? Gene yüreğim sızlıyor.. Efendim, küçük yaşta gurbete çıktı da, buradaki saadetin zevkini, lezzetini tadamadı.. Ama bir kere gelsin, görsün, eminim derhal tebdili fikreder.. Sıkıntıda olmasa, parası dahi olsa, Avrupalara gidip, onu kolundan tutarak buraya getirmek bir emrihayır, ecri büyük bir savaptır... Ona bu iyiliği, bu insaniyeti, ben baba yarısı olayım da yapmıyayım, hiç bu kabil mi? Mümkün mü?.. Dünya âlem bana lânet eder. Birader merhum, nur içinde yatsın, biraz kendi havasında idi, evlâdına babalık etmedi idi.. Benim erkek evlâdım olmadığı için Kudreti dilhahım üzre evlendireceğim... Siz kendisine yazın; satıp savmak sevdasından vazgeçsin.. Evi hazır, ailesi ona muntazır.. Ben de lisanımünasiple cevap veririm, mesele kalmaz.. İzzûşerefle, beyefendi oğlum; teşerrüfümüze pek memnun kaldım. Tekrar teşrifinizi beklerim...

İskeleden nakadarcık yol... Arabaya binmeye bile hacet yok... Netekim yürüye yürüye teşrif buyurdunuz.. Kudret, herhalde buraları unutmuş olacaktır; siz mevkiin letafetini, şirinliğini ona yazınız.. Arkadaşımızdır, beyefendi, acıyınız, o yaşadığı hayat mı? Buraya gelsin de biraz gözü dünya görsün... Güle güle, efendim, şerefüsaadetle... Kudrete, yazın ama, benden ümidini kessin, mallarını sattırmamak için elimden geleni yapacağım... Bunu iyice bilsin...

Sokak kapısının önünde tekrar ediyordu:

— Hastalık sağlık hepimiz için... Gurbet elde adama kim hatmi kaynatır; kim keten tohumu lapası yapar? Ölse başında bir yasin okuyacak yok... Bakın efendim, işte aile mezarlığı da burada... Öldükten sonra bile ailenden uzağa düşmiyeceksin ki...

Halk Şiirinin Estetiği

Halk şiiri ve klasik edebiyat — Halk şiiri sanatkârlarımıza unsurlar verir — Halk şiirinin bedii vasıflarından: Basitlik

Yazan: ZİYAETTİN FAHRİ

İleri milletler iptidaî medeniyetlerinin izlerini taşıyan popüler bir edebiyata maliktir. Bu edebiyat, henüz klasik edebiyatın teşekkül etmediği, ve ya muhiti tatmin edemediği zamanlarda tesirini gösterir. Bilâhare bu tesir yavaş yavaş zayıflar ve yerini kültürlü edebiyata bırakır. Fransada Trubadur ve Truverlerin, Almanyada Minezingerlerin, bizde Ozan ve Saz şairlerinin mukadderatı hep böyle olmuştur.

Maamafih mahallî Halk Şiirleri, beynelmilel tesirlerle nüfuzu ve sahası genişliyen millî edebiyat yanında büsbütün ortadan kalkmaz. Pezinde bile olsa bir zaman yaşar, vakit vakit mâşerî vakaları, halk dili ile, halk düşünüşü ile tesbit eder. Maziden beri taşıdığı kendine has rengi, erotik mevzular üzerinde yaşatmağa devam eder. Anadoluda yer yer yapılan yoklamalar; kenarda, köşede, Deyiş, Mâni, Türkü, Destan... gibi edebî şekiller dahilinde ve tam mânasiyle popüler olan halk şairlerinin mevcudiyetini göstermektedir.

Onbeş, yirmi yıldan beri bu nevi şiirleri tedkîka doğru cereyan başladı. Bu cereyan, bize has olmaktan ziyade umumidir: Arasıra şehirden, şehir velvelesinden uzaklaşıp köye kaçmak, kırda dolaşmak nasıl bir ihtiyaç ise, aynı ile yeni millete de bazen millî bünyelerinin maziden getirdiği hatıralara başvurmak lüzumunu duyuyorlar. Bu lüzumu yerine getirmek ekseriya faydalı da olmuştur. Zira bu temas yeni yeni duyuş ve seziş hamlelerini yaratma vasıtası rolünü oynıyor.

İki seneden beri Ankarada kurulan «Halk Bilgisi Derneği» bizde de bu kaynağı açmağa ve kuvvetlendirmeğe çalışmaktadır. Bu suretle millî Folklorun tedkîkî, milli edebiyata işlenecek unsurlar hazırlayacaktır.

*
* *

Folklorun en zengin ve müşahhas kısmı halk şiiridir. Bu şiir ne gibi bedii unsurlara maliktir, san'at bakımından ne gibi bir değeri vardır?

Halk şiiri herşeyden evel basittir, yukarı sınıf şiiri gibi fazla hayal ve his bezenişinden uzaktır. Bununla beraber bu basitlik içinde nevine has bir güzellik taşır. Bu, aynen, miymari inceliklerinden âzade bir kulübenin, süslenmenin sun'i vasıtalarını bilmiyen bir köylü kızın saf ve mâsum güzelliklerine benzer. Mâni şeklini taşıyan bütün halk şiirlerinde bu nasıl görülür, Şu iki parçaya bakınız:

Sabah açıla yarım,
Atın kamçıla, yârım
Ya sen gel ya mektup yaz
Gönlüm açıla, yârım.

Bu bağlar ulu bağlar,
Etrafı sulu bağlar,
Hasretler kavuşanda
Gök oynar bulut ağlar [1]

Bütün Mâniler gibi bu iki nümunede tahlil neticesinde iki taraf ortaya çıkıyor: Meçhul şair ilk iki mısra ile bir tablo çizmiş, son iki mısrada bu tablo ile kendi ruhunu karşılaştırmıştır. Sade teşbihler malzemesini tabiattan alıyor, meselâ burada bir sabah açılışında kamçılanan at hayali, açılmak istenen gönlün arzusiyle birleşiyor.

Komalarda da aynı ruhi mekanizmeyi görürüz. Cenubi Anadoluya mensup bir halk şairinden alınan şu parçalar tabii bir basitlik ile çerçivelenen saf güzelliği ne güzel canlandırıyor:

Yalancı dünyaya geldim geleli
Bir atı severim bir de güzeli,
Değüp onbeşine kendim bileli
Severim kır atı bir de güzeli.

At koşu tutmasın çıktığı zaman,
Yarı kaval gibi yıktığı zaman,
At dörl, kız onbeşine yettiği zaman,
Severim kır atı bir de güzeli.

Atın büyük sağrı, kalkan döşlüsü,
Kalem kolanlısı çekiç başlısı,
Güzelin dal boylu samur saçlısı,
Severim kır atı bir de güzeli.

[1] Birinci parçanın 1,4 ncü misralarındaki "açıla„ "açılsın„ demektir. İkinci parçanın 3 üncü misraındaki "kavuşanda„ yı, "Kavuştuğu zaman„ karşılığı almalıdır.

Bir Halk Terbiyecisi ile Mülâkat

Geçenlerde şehrimize gelen Profesör Paul Monroe, Amerikanın en selâhiyettar terbiye mütehassıslarındandır. Kolombiya darülfununda Beynelmilel Muallimler İnstitüsünün müdürü, aynı zamanda Harvard Kolleji profesörlerinden olan bu âlimin şöhreti yalnız Amerikaya münhasir değildir. Meslekindeki vukuf ve ihtisası bütün dünyaca teslim edildiği için Japonyadan Çekoslovakya ve İrak hükûmetlerine kadar bir çok Asya ve Avrupa memleketleri tarafından kendisine müracaat edilmiş ve maarif ıslâhatı hakkında mütalâası sorulmuştur.

Profesör Paul Moroenin bir çok têlifatı vardır. Bu cümleden olan «Terbiye Tarihi», «Tali Terbiye» ismindeki kitapları, Rusça, Lehçe, İtalyanca, İspanyolca, Japonca, Çince lisanlarına tercüme edilmiştir. Kendisi evvelce memleketimizi ziyaret etmiş olan terbiye mütehassısı Profesör John Deweyin dostu ve refikîmesaisidir.

Bu mâruf terbiyecinin şehrimizde bulunmasından istifade ederek kendisiyle «Muhit» namına bir muharrirmiz mülâkatta bulunmuştur. Profesörün beyanatını aşağıya naklediyoruz:

«— Bir çok memleketlerde terbiye sistemini tetkîk ettim. Terbiye sahasinde gördüğüm gayret ve himmetlerin en dikkate şayan ve yapıcı (constructive) olanı, Meksikanın geri kalmış zirai şeraitine müterakki terbiye fikirlerinin tatpikî hususuna sarfedilen gayret ve himmetler teşkil eder. Cemahiri-Mütehidede büyüklerin tahsil ve terbiyesi hususunda iki umumî usule gittikçe mütezayit bir surette müracaat edilmektedir. Bunlardan birine diyorlar.

«Bir hey'et tarafından halka mahsus konferanslar ve eğlenceler tertibi suretiyle cemaatlerin terbiyesi bu usule dahildir. Artistler ve mürebbilerden müteşekkil bu hey'etler her cemaatte bir iki hafta kalır ve bütün halk kitlesinin tahsil ve terbiyesiyle meşgul olur.

«Diğer usul, çiftlik mesaisidir. Bu devlet zıraat Darülfününlarının cümleivezaifindendir.

«Zıraat mütehassısları her hangi bir memleket veya eyalete daimi surette yerleştirilir. Bunlar sıra ile veya vaki olan talep üzerine çiftçileri ziyaret edip birkaç gün çiftlikte kalırlar; hayvan gıdası ve bakımına, hangi ineklerin süt için ayrılıp hangilerinin eti için kasaba satılacağına vs. dair iyzahat ve tâlimat verirler; yumurta almak için kümes hayvanlarının nasıl ayrılacağını, faydasız olanların ne yolda aradan çıkarılacağını târif ederler; tohumlar, toprağın sureti ihzarı, elhasıl çiftlikte mevzuu bahs olabilecek bütün ameli mes'eleler

---

Türkülerde ayni hususiyete sesin ve musikinin güzelliği katılmıştır. Tabii vakalar, içtimai hadiseler, gönül işleri, sevgiler ve ıstıraplar «kayda» ile söylenen halk şiirlerinin mevzularını teşkıl ederler. Bunlarda da ayni basitlik, her türlü hayal ve his düğümlerinden uzak bir basitlik, bir fecir ufkunun beraklığı görülür. Düşünceleri ve duyguları anlatmak için tabiatten vasıtalar alınır. Meselâ Anadolunun her tarafında meşhur olan ve muhtelif mantıkalarda lehçe tenevvüleri ile söylenen «Turna Türküsü»nde basitlik seciyesi çok barizdir:

Turnaların kanadı altına «Nâme Sunmak»; basit, fakat iptidai hassasiyeti en canlı bir müşahhas bir surette ifade eden kuvvetli bir hayaldır, ve bu hayali bulmak, sade bir şekilde anlatmak bir «Sehlimümteni»dir. Yukarı vasfını taşıyan edebiyat, ne kadar yükselirse yükselsin, halk şiirinin bu basit, saf güzelliğini duymaktan geri kalmıyacağız, hiç değilse XIX ucu asrın Folklore ismi altında ortaya attığı ilim yolu ile onun istediğini araştıracağız,

hakkında tâlimat verirler. Aynı zamanda, ev idaresi, yemek pişirme, dikiş fenlerinde sahibi-ihtısas bir kadın çiftlik evlerini dolâşıp kadınlara ders verir.

«Meksikada halk o kadar ezilmiş, yaşama şeraiti o derece iptidai, iktisadi işleri o nisbette geri kalmıştır ki bu son tarzı mesainin tatpikîne imkân görülmemistir. Binnetice Meksika terbiyecileri bu usulü memleketlerinin şeraitine uydurmak mecburiyetinde kalmışlardır. Bu usul oraya pek uygun olduğu gibi, ameli halk terbiye sisteminin nimetlerinden mahrum kalmış herhangi bir memleket için de faydalı olabilir. Meksikalılar bir takım «Hars Hey'et» leri teşkil etmişlerdir. Dört beş mutehassisten ibaret olan bu hey'etler köylü kitlesi ile daimi surette temasta bulunup asrî fenlerle elde edilen neticeleri bu cemaatlerin hayatlarına sokmağa çalışırlar. Bu mütehassıslar şunlardır.

Bir köy ve umumî sıhhat işleri mütehassısı.

Bir köy ziraat mütehassısı.

Bir zıraatle alâkadar basit senayi mütehassısı (demir ve marangozluk işleri, âlet iymal ve tâmiri v. s.)

Bir oyun, eğlence, spor mütehassısı.

«Bu yolda teşkil edilen bir takım büyük bir köye ve bir kaç küçük köye gidip yerleşir, orada bir buçuk ay kalarak halka bütün bu şubeler dahilinde mâlûmat verir. Bu iyzahat ya umumî konferanslar, umumî eğlenceler tertip edilerek veya dershanelerde ve evlerde verilir. Bu teşkilât bütün memlekete şamildir. Bazı sınıflar yalnız erkekler, bazıları kadınlar, bir kısmı çocuklar içindir; bazı sınıflara da herkes bir arada devam eder. Bu takımlar sinema, telsiz telgraf, fonograf gibi vesaitten istifade ederler; halk dansları tertip ederler, tiyatro oynatırlar, umumî konferanslar verirler. dershanede tedrisatta bulunurlar.

«Takım köyden ayrılmadan evel oranın eşraf ve mûteberanı aralarında bir hey'et teşkil ederler; bu hey'et takımı başka bir faaliyet sahasına gittikten sonra onun başladığı işleri ileri götürmekle meşgul olur. Takım oradan başka bir köye gider, orada da bir buçük ay kalır; bu suretle bütün sene faaliyette bulunurlar. Yalnız senede iki ay bu takımlar aralarında bir içtima akdederler, atiyen takîp edecekleri hattıhareketi tâyin ederler. Plân o yolda tertip edilmiştir ki her takım geçtikleri yerlere her iki veya üç senede bir uğrarlar, evelki faaliyetlerini tekrar ve takviye ederler.

«Bu suretle nesillerdenberi cehalet içinde kalmış zıraî cemaatler yeni hayatın iycabatına göre techiz edilebilmektedir; hayata karşı yeni bir alâka göstermeğe başlamışlar, gerek şahsî, gerek cemaat hayatlarının seviyesini yükseltmeğe muvaffak olmaktadır. Gene bu suretle hiç kimsenin mevcudiyetinden haberdar olmadığı gizli kabiliyetler meydana çıkarılmıştır. Şimdi Meksikada cereyan etmekte olan inkîlâp ne siyasi, ne de dinidir. Bu daha ziyade köy hayatı seviyesinin yükselmesinden doğmuştur. Çünkü halkın onda dokuzu bundan müteessir olmuştur.

«Meksikada ilk önce» yalnız bir takım vardı. Bu gün mevcut bütün mütehassısları toplamak suretiyle 6 takım teşkil edilmiştir. Bunların adedi gittikçe artacaktır. Meksika hükûmeti bu tarzı mektep tedrisatından daha çok ucuz bulmuştur. Meksikalıların bu yolda tahsili gösteren hoş bir sözleri vardır: «Mektep halkın evi, köy mektebin evidir» derler.»

Profesör Monroe müdiri bulunduğu «Beynelmilel İnstitü»nün bu işle olan alakasını anlatarak demiştirki:

— Meksika Hükûmeti bir kaç sene evel, bu işe hazırlanmak üzere bize 25 talebe göndermiştir. Bu talebenin istifade edebilmesi için İnstitüde dersler İspanyolca takrir edilmişti. Tedris müddeti bittikten sonra memleket dahilinde bir seyahat yapılarak terbiye müesseselerinde tatbikat görüldü. Beynelmilel mektepte tahsil etmek üzere Prusya hükûmeti tarafından Amerikaya gönderilen talebe de aynı surette tahsil gördüler.

Profesör Monroe Türkiyedeki yeni tahsil ve terbiye hareketleriyle çok alâkadar olduğunu söyliyerek beyanatına nihayet vermiştir.

***

Anadolu hikâyesi :

Kepeçik

YAZAN Celâleddin Ekrem

Anadolunun mahallî hususiyetlerinden ve halkın iyitikatlarından birini tespit eden bir hikâye.

O yıl kurak gitmişti. Gökyüzü baş aşağı çevrilmiş bir ateş kazanı gibi ; ve rüzgâr, sanki, alevden bir yelpazeydi. Yer yer çatlıyan toprak bir lav parçası gibi eriyip akan güneşin altında tuğlalaşıyor ; taze mahsuller fırına atılmış bir demet zümrüt başak gibi kavruluyordu.

Altı zerzemenli [1] ev önlerinde, nazarlık kaplumbağalarla süslenmiş curfalıkların [2] yanında serilip uzanan, derileri kat kat olmuş, belleri bükülmüş yüz yaşında ninelerle kahve peykelerinde ve şadırvan dibinde uyuklıyan süt sakallı ihtiyarlardan, omuzlarında testilerle çeşmeden su taşıyan, çıplak ayakları nalınlı genç kızlara ve sokak ortalarında, köşe başlarında toza bulanmış mum benizli, mavi donlu yanak çocuklara kadar herkesin boynu bükülmüş rençperin eli böğründe kalmıştı.

.... Evlerin avlusunda kadınlar kuyudan su çekiyor, ve tencere kafalı çocuğun başından aşağı döküyorlardı.

[1] Zirzemin kelimesinin türkçeleşmişi.
[2] Tezgâh.

Ah, ne olur, şu gökyüzü fakîr fukaranın haline acıyıp da biraz ağlasa; ne olur, semadaki su haznelerinin muslukları, hiç olmazsa bir iki güncük açılıverse!

Lâkin gökyüzü toprakta çalışan fakîr renç-

Çocuklardan biri uzun ipin ucundan tutup çekiyor...

perin haline acıyıp da ağlamıyor; semadaki su haznelerinin muslukları bir türlü açılmak bilmiyordu.

***

«Netmeli? Neylemeli? Yağmur duasından başka çare yok! Duadan gayri elden negelir ki..!»

Elleri kolları bağlı kalan kasaba halkının son ümidi «Kepçecik»te idi.

Bunun için de Ahmet isminde bir çocuk bulmak lâzım geliyordu. Aynı zamanda bu çocuk anasının ilki olacaktı.

Aranılan çocuk çarçabuk bulundu.

«Hocakuyusu»nda, «Haci Apturrahman» mahallesinde İplikçilerin toronu Hafız Ahmet anasının ilkiydi: Geçen sene hafızlığı dinlenmiş; harman vakti arpa sürülüp savrulduğu zaman on ikisine basmıştı.

Mescide bitişik mektebin avlusunda Ahmedi soydular: yalnız bir donla kaldı. Sonra hasıra sardılar, hasırın üstünden beline uzun bir çamaşır ipi bağladılar; başına bir kara tencere giydirdiler.

***

Çocuklardan biri uzun bırakılan ipin ucundan tutup çekiyor; kıyamet günlerinden evel belirecek acaip mahlûklardan birini andıran tencere başlı hasır çocuğun arkasından diğer çocuklar hususî bir makamla, hep bir ağızdan bağırışıyorlardı:

Anasının ilki
Babasının tilki
Teknede hamur
Arabada çamur
Ver Allahım veeeer!
Bir sürü yağmur....

. . . . . .

... Avuçlarının içi yere çevrilmiş, parmaklarını aşağıya sarkıtıyorlar...

Alay, çarşıdan sonra mahalle aralarına daldı; ve kapı kapı dolaşmağa başladı.

Çocuklar:

Ver Allahım veeeer! diye bağırdıkça göğsü bağrı açık, kolları sıvalı fırıncılar; ağbanî sarıklı attarlar dükkânların eşiğine çıkıp:

— İnşallah! İnşallah!... diyorlar; boyaları aşınmış kafesli pencerelere, kocaman halkalı eski tahta kapılara üşüşen kadınlar, kızlar coşkun bir saffetle:

— Âmiiiiiiin!

diye duaye tamamlıyorlardı.

***

Evlerin avlusunda kadınlar kuyulardan kova ile su çekiyor, ve tencere kafalı çocuğun başından aşağı döküyorlardı.

Çocuk silkindikce sular hasırın aralıklarından süzülüp yerlere akıyor; kapıya biriken alay belki yüzüncü defa aynı havayı tekrar ediyordu:

Teknede hamur
Arabada çamur

Ver Allahım veeeer!
Bir sürü yağmur.

Bundan sonra, her ev haline göre bir tas bulgur, bir çanak un, bir kaşık yağ, veya bir avuç tuz veriyor; bazıları da raflardan indirdikleri yahut duvar çivilerine asılı bez keselerden çıkardıkları kuru yemişleri uzatıyorlardı.

Nihayet bu biriken erzak toplandı. Çocukların analarından biri bir kazan bulguraşı ve sinidolusu hamur tatlısı yaptı.

***

Bütün camaat kîbleye doğru dönmüştü.

Hoca «rahmet duası» okudu: hazır bulunanlar avuçlarının içi yere çevrilmek suretiyle parmaklarını aşağıya sarkıttılar, ve:

— Âmiiin!

dediler.

Duanın arkasından ziyafet geldi: bulguraşına tahta kaşıklar ve kirli parmaklar dalıp çıktı; lokmalar ele yüze sürüldü; kuru yemişler yerlere serpildi. Bir kapışmadır gitti.

Ve kuraklıktan bağrı yanan kasaba halkı, kepçecikten sonra, yüreklerinde geniş bir iymanla beklediler: Allah verirse yağmur olacak, diye...

BENİM ŞARKIM

Kalbine bir taş gibi bastır kendi yasını,
Sakla hulyalarını kafanın çemberinde,
İçine göm ömrünün bütün macerasını,
Sonra bak her geçene sırıtarak yerinde...

Nakşetmek istiyorsun elinle hatıranı
Birer minyatür gibi her kalbe satır satır;
Ortaya atılmışsın beklemeden sıranı,
Alkışlar sana birer ıslığı hatırlatır...

Anlat elin zevkini kendi derdin yerine;
Fırlat, zakkum açmışsa, karanfil diye saksın;
Madem ki iplerini vermişsin ellerine,
Eller nasıl isterse öyle oynayacaksın...

Gülmek mi istiyorsun? haydi kapın odana,
Bahar ılık bir elle okşuyorken derini
İçindeki sevinci fırlatarak bir yana,
Haykır, Şairim, haykır ellerin kederini...

***

Aldırma bu densizin hırpalanmış sesine,
Sen ki kanatlarına taş koymayan bir kuşsun,
Ve madem ki içinden fırlayarak uçmuşsun
Girmezsin pırıl pırıl yansa da kafesine...

Görmek istiyorlarsa seni daha yakından,
Sıyrıl, yeni bilenmiş bıçak gibi, kınından;
Seni tanıyacaklar hiç çökmemiş dizinle
Üstünde ayak kiri taşımayan alnından!..

25/6 929

YAŞAR NABİ

Asrımızın Büyük bir Terbiyecisi

Sanderson

Yazan: KÂZIM NAMİ

İnsanlar cemiyet halinde ilk yaşamağa başladıkları andan iytibaren çocuk terbiyesiyle meşgul oldular; binaenaleyh terbiyenin menşeini insanlığın menşeine kadar çıkarmakta hata yoktur.

Terbiyenin ehemmiyetini ilk görüp takdir edenler, ilk mütefekkirlerdir; terbiye sayesinde insanlara yeni bir idealin ruhî iytiyatlarını vermek mümkün olacağını görüp söyliyenler de onlardır.

Onun içindir ki ilk filozoflar ortaya bir takım terbiye nazariyeleri koyarak nazarî terbiye ilmine temel kurmuşlardır.

Her filozofun kendi felsefî sistemine göre ileriye sürdüğü terbiye nazariyeleri mürebbilerce hiç iltifat görmemiş değildir; nazariyelerinden bazıları tatbîk edileh bahtiyar filozoflar vardır.

Meselâ «Emile»i yazan meşhur Jean-Jacques Rousseau terbiye hakkında tamamiyle hayalî fikirler arasında, kendisini dünyanın en büyük terbiyecilerinden saydıran çok değerli, çok ilmî terbiye prensiplerini de ortaya koymuştur.

Bu günün yeni terbiyecileri «Rousseau»yu yeni terbiyenin mübeşşirlerinden addederler.

Terbiye, büyük filozoflardan pek çok istifade etmiş olmakla beraber en iyi esaslarını kıymetli mürebbilerin tecrübelerinden çıkarmıştır.

Bir pragmatizm filozofu olan Jone Dewey bile bizzat tâsis ettiği mektepte terbiyevî tecrübeler yapmıştır.

Belçikalı Dr. Decroly, İtalyalı Dr. Montessori terbiye sistemlerini gayrisalim çocuklar üzerindeki tecrübeleri sayesinde tâsis etmişlerdir.

Asrî terbiye esaslarını kendi tecrübeleriyle bulan büyük mürebbilerden biri de İngilterede «Oundle College»i müdürü Sandersondur.

Bu zat hakkında, Büyük Gazimizin çok nafiz nazarlarından geçerek tercümesi arzu buyurulan (Cihan Tarihine Umumî bir Nazar) isimli tarih kitabının meşhur muharriri H.G. Wells, (Asrımızın büyük bir Terbiyecisi) isimli mükemmel bir eser yazmıştır.

Dikkate çok lâyık bulduğumuz bu eseri esas ittihaz ederek Sandersonu ve terbiye sistemini üç makalede okurlarımıza tanıtmağa çalışacağız.

I

F. W. Sanderson kimdir?

Sanderson 1857 de doğdu. Babasının Durham kontluğundaki Brancepethte Lord Boyne un mülklerinin idaresine mêmur bulunduğunu, kendinden evel genç genç ölen birkaç kardeşi olduğunu öğreniyoruz.

Sanderson ilk terbiyesini mahalle mektebinde aldı.

«Oundle»da orta mekteb müdürü olunciya kadar hayatı dikkate şayan bir şey arzetmez.

İlkin Tudhoe mektebine muallim muavini oldu.

Bu küçük muhitte hassaten zeki, çalışkan ve yükselmeğe haris bir genç olarak göründü.

Bazı kimselerin teşvikiyle burasını terketti, Durham İlâhiyat fakültesinin meccani tahsil müsabakasını kazandı; Durham darülfünununda muvaffak oldu; «Cambridge»e nakletti. Âli tahsilini bitirdikten sonra Dulwich erkek College ine fizik muallimi oldu.

Bu sırada Sandersonun ruhu adeta tehammür halinde idi. İşsiz saatlerinde gezintiler yapar, bir arkadaşı ile içine atıldıkları muhitin binbir türlü mûdil meselelerine dair konuşurdu.

O vakît İngilitere tahtında kıralıça Viktorya vardı.

Bu büyük kadının çok uzun süren saltanatı zamanında İngiltere servetin, refahın en yüksek derecesine varmıştı. Seneden seneye hasılat artıyor, nüfus çoğalıyor, iycatlar, keşifler mütemadiyen terakkî ediyordu.

Fakat bu zenginliğin, bu rahatın, saadetin, altında için için kaynıyan bir yanar dağ vardı.

Darwin, 1871 de insanın menşei hakkındaki yeni nazariyelerini açıktan açığa ortaya attığı vakît Sanderson 14 yaşında idi: o zaman eski iytikatlarla yeni nazariye arasındaki münakaşalara alâka göstermiş olsa gerektir. İktisadî hayat ile ictimaî teşkilâtın tenkîdi de o münakaşalarla beraber yürüyordu.

Sanderson muallimlik etmek istiyordu.

Dulwichteki çalışmasında, inzibata müteallik güçlüklere uğradığında şüphe yok; bununla beraber ilk şöhretini burda kazandı ve bu sayede «Oundle College»ine müdür oldu.

Sanderson yeni vazifesine geldiği vakît her talebesinin mümkün olduğu kadar tam bir surette, mektebin bütün müşterek faaliyetlerine iştirak etmesi fikrini de getirmişti.

«Oundle»a gelip de işe başlayınca bütün çocukların mı, yoksa yalnız seçilen çocukların mı teganni edecekleri meselesinde çocuklarla ihtilâfa girdi.

Her hangi ders için olursa olsun, bazı mümtaz talebeyi teşvik etmekten ibaret olan tarzın aleyhinde bulundu.

Sanderson «Oundle College»ine müdür olduğu vakit 35 yaşında idi; bu yaşta ve bu içtimaî şartlar altında bir orta mektebe müdür olmak büyük bir muvaffakiyet idi.

O devirde bu küçük klâsik kollejler, muhitlerine nisbetle çok geriydi, çocuklara eski yunan ve lâtin müelliflerin eserleri basma kalıp okutulur, muadele halli öğretilirdi.

«Oundle»da aynı suret cariydi, ve hatta 1890 a kadar devam etmişti; bu tarz zarurî oluyordu, çünkü Oxford ve Cambridge darülfünunlarına giden talebe bu an'aneye tabi' müderrislertarafından imtihan ediliyordu.

Bu hale başaka sebepler de inzimam ettiğinden, Sanderson «Oundle»da eski usulü, an'aneyi muhafaza etmek istiyen muallimlerle karşılaştı; bunlar talebeyi yeni müdürün aleyhine teşvik edecek kadar ileri gittiler.

Büyük talebe, klâsik derslerle yetişmiş oldukları için, garazkâr muallimlerin teşvikîyle muhasım ve âsi bir tavır aldılar.

Sandersonun gentleman (centilmen), irfan sahibi bir adam olmadığını, kriket oynamadığını, sport bilmediğini söyliyorlardı.

Büyük talebe müteaddit muallimlerin yardımı ve teşvikîyle bir klâsik piyes yaptılar, ve yeni müdürü iyma eden bir çok maskaralıklar, hakaretlerle doldurdular.

Bu piyesin oynanmasında Sanderson hazır bulundu.

Talebe onunla eğlenirken o, yerinde hareketsiz, düşünüyor gibi duruyordu.

Nihayet oyun bitti, isteksiz bir kaç alkış oldu; sonra uzun bir sükût hüküm sürdü.

Müdür, hep başı eğik, sessiz düşünür bir halde duruyordu.

Sanderson yavaş yavaş yerinden kalktı: «Efendiler, bu temsili, piyesinizin son temsili olarak telâkki ediyoruz» dedi ve birşey ilâve etmeden yürüdü çıktı; hiç kimseye ceza vermedi. Vak'ayı büyük bir ademitenezzülle karşıladı.

Bu andan iytibaren mektebin ruhu değişti, müdürün lehine bir teveccüh husule geldi. Eski idare son zehirini de tüketmişti.

Sanderson hiddetli bir mizactaydı; işine mani olacak surette vakî' olan aptallığa ve kıskançlığa karşı ânî hiddetlere kapılırdı.

Müdürlüğünün ilk senelerinde talebesine sık sık dayak atardı, hem de öfkeden rastgele vurmak şartiyle; fakat bu halden gene en ziyade kendisi müteesir olurdu.

Annesinin, babasının sevgilisi olan bir talebe, bir defa onbeş günlük notlarında iyi bir vaziyette bulunmuyordu. «Sınıfımda iyi bir mevkiim olması bu defalık beni mâzur gösterir.» dedi; müdür ona cevaben: «Mevki', hiç bir vakît yapılan işin ölçüsü olamaz; vazifeni tekrar yap, oğlum, tekrar yap; hem de bu sefer, elinden geldiği kadar iyi olmak şartiyle;» dedi.

Atelyeler, laboratuvarlar talebeye açıktı; ne vakît isterlerse oralara gidebilirlerdi. Sandersonun talebesine hudutsuz bir iytimadı vardı.

Bazı talebe bu iytimadı suiistimal etti; muallimin bulunduğu dersler haricinde atelyeler, laboratuvarlar muvakkaten kapatıldı. Bundan çalışkan talebe son derece müteesir oldu.

Kimse görmeden açıp çalışmak üzere kapılara maymuncuk uydurdular.

Ta imtihan zamanına kadar müdürün bir şeyden haberi yok sanıyorlardı.

O gün öğrendiler ki müdür her şeyi biliyor, fakat memnun olduğu için iğmaz ediyordu.

Talebede «inisiyativ» bulmak hoşuna giderdi. Onların işlerine son derecede alâka gösterirdi. Hele makine lâboratuvarlarındaki orijinal mahiyetteki tecrübelere çok kıymet verirdi. Tecrübelere yarıyan malzeme tükendi mi, derhal daha fazlâsıyle tedarik ederdi.

Hoş görmediği kusurlar, ihmal ile kayıtsızlıktı. Talebeden biri bir gün Mukaddes Tarihten bir hulâsa yapmış; hulâsa doğru imiş ama tatsız, bayağı düşmüş; bundan dolayı Sanderson talebesini şiddetle cezalandırmış; halbuki başka bir gün vazifesini kasten unuttuğu ve bir satır bile yazmadığı halde sesini çıkarmamış. Sanderson sevilmiyen bir derse ait işin kifayetsizliğine karşı son derecede müsamahakârdı, yeter ki o şakirdin başka bir derse, hattâ proğramda olmıyan bir şeye şiddetle alâkadar olduğunu görsün!

Müdürlüğünün ilk senelerinde Sanderson bazı cezaların lüzumuna kaildi, lâkin bütün cezalardan nefret ederdi, seneler geçtikçe cezalara karşı olan nefreti arttı. Talebesinin dershanede yaptıkları kabahatlerin, muallimin gösterdiği dikkat ve haklı infialle, önü alınabileceği kanaatindeydi. Onun nazarında eğer muallim işini canlandırmağı ve talebesine de aynı arzuyu ilham etmeği bilirse, arasıra bir ihmalden veya kastî bir yaramazlıktan ileri gelen bir hiddet, dershanede yüksek bir inzibat husule getirir... Şahitleri beklemek, şehadetlerini dinlemek, leh veya aleyhtekileri mukayese etmek, nihayet soğuk ve hesaplı bir hüküm vermek, onun fikrince, en basit bir yaramazlığı, büyük bir kabahat şekline sokmaktır.

Sanderson mektep çocuklarının âdet edindikleri kabahetleri «kusur» değil hususî bir «hal» addederdi. Bu gibi hallere nihayet vermenin en kestirme yolu, onca, talebeyi tecessüs etmek, kabahetlerini bulup cezalandırmak değil, çocukların, bir cemaatin, azasından namuskârane hareket etmeği ve onun iytimadına ihanet etmemeği beklediğini bizzat anlamalarını têmin etmekti.

Sandersonun çocuklara karşı nazarı şu idi: çocuk müstakimdir ve hüsnüniyet sahibidir. Çocukların içinde bozuk ahlâklılar bulunabilir, fakat büsbütün baştan çıkmış olanı bulunamaz. Bir çocuğu kötülemek için Sandersonun yanına giden kimse, nafile yorulur. Bu hususta onu kandırmak, sert bir taşı el ile parçalamağa çalışmak gibidir. Müdür, şikâyete giden tecrübesiz muallimlere, vazifeleri çocuklardan her birinin iyi istiydatlarını bulup inkişaf ettirmeğe çalışmaktan ibaret olduğunu öğretirdi.

Sanderson ihtar ve tekdirin müessir olduğuna kail değildi. Başkalarına faydalı olmak istenirse, gitmeleri matlup olan yol üzerinde onlarla birlikte bir müddet yürümek zahmetini ihtiyar etmek lâzım geleceğini söylerdi. Uzun sözden hoşlanmazdı. Hiç bir vakît mevzuunu mütenevvi safhaları ile tafsil etmezdi. İsterdi ki karşısındaki mevzuu kendiliğinden kavrasın, ve bu kendiliğinden bulmuş olmak zevkini tatsın.

Sanderson her fenalıktan şiddetle müteneffirdi, fakat nazarında en affedilmez günah vecitsizlik, «yaratmak» arzusunun yokluğu idi.

Muallimlerin yetiştirilmesindeki hizmetine gelince, arkadaşlarının intihabında daima muşkâf davranmazdı. Kendine tavsiye edilen her hangi bir kimseyi denemek üzere alırdı, yalnız muallimlik etmek arzusu onca kâfiydi; nazarının nüfuzu pek az zamanda yeni gelenin mahiyetini anlardı.

Her muallimin talebe üzerindeki az çok muvaffakıyetini anlamakta mûcize denecek bir kudreti vardı, iyi muallim olacağı anlaşılanlara tâkîp edilecek yolu göstermek hususunda en büyük zahmetleri ihtiyar ederdi.

Müdür, muallimlerini alıştırmak için surî usullere müracaat etmezdi. Onlara iyi fikirler telkîni için zuhur eden her fırsattan istifade ederdi. İnisiyativlerini teşvik eyler, onlara rehberlik ederdi. Zahmete girmemek için şu veya bu şeyi basitleştirmeğe çalışmak hevesine karşı mukavemete sevkederdi.

Ders esnasında habersizce derse giriverir, muallimi ayakta veya gezinerek ders verir görmek isterdi, çünkü sınıfı dikkatlı bulundurmak için böyle yapmak lâzım geleceğine kani' idi. Bir talebe hususî bir dikkate ihtiyaç gösterdi mi, tahta başına kaldıracak yerde muallimin onun yanına gidip durmasını veya oturmasını muvafık görürdü. Tahrirî yoklamalarda muallimin tashih ile, yahut hususî bir işle meşgul olmaması, mütemadiyen sıralar arasında dolaşması, yazının güzel yazılmasına, işin iytina ile yapılmasına dikkat etmesi lâzımdı. Bu sayede talebenin hile ve kopya etmesine de meydan verilmemiş olurdu. Onün şiarı «fenalık etmek fırsatını vermeyiniz.» idi. Binaenaleyh, talebeyi cezalandırmaktan ise, onlara doğruyu söylemek vazifesini kolaylatırdı.

Sanderson başka mektepleri taklitten nefret ederdi. Her mes'eleyi kendi halletmek isterdi. Bütün derslerde ne yapıldığını bilmek arzusundaydı. Vazifesi fikirler telkin, yapılan işi teşvik etmek olduğuna kani' idi. Her sahada tesiri mahsustu, fakat her muallime kendi dersinin teferruatını kendi kanaatine göre tanzim etmek meydanını bırakırdı. Onun için her muallim istediği tecrübede bulunabilirdi, yeter ki sınıfa canlılık versin. Eğer netice iyi çıkmazsa, Sandersön muallime darılmazdı; çünkü samimî ve hasbî bir sâyin kat'î bir muvaffakıyetsizliğe müncer olacağına inanmazdı.

Sanderson başka mekteplerin kendi mektebini taklit etmemesi fikrindeydi. Öteki mektepler, onun muvaffakiyetlerini, muvaffakiyetsizliklerini kaydetmeli, ve bunlardan ders almalı idiler. Bundan ötürü tecrübelerine dair raporlar neşrederdi. Tenkit edilmeği isterdi, tenkitlerden faydalı unsurlar elde edeceğini düşünürdü; gene bundan ötürü başkalarının tecrübelerini tenkit ederdi, zira yaratma işinin ardıarası kesilmeden devam etmesi için, hakikî kıymetiyle takdir edilmesi fikrindeydi. Düşüncelerini muayyen ve sarih bir tarzda anlatmadığından bahsederler. Düşünceleri hiç bir vakit olmazsa, daima istihale, daima terakkı halinde bulunursa, daima vüs'atçe, anlayışça zenginleşirse onları katileştirmeğe muvaffak olabilirmiydi?

1890a kadar talebesinin miktarı ehemmiyetli bir surette artmamıştı: Takriben doksandan yüz yirmiye çıkmıştı.

1900 den sonra Oundle harikulâde bir sür'atle büyüdü. Yeni lâboratuvarlar açıldı, programa yeni dersler ilâve edildi. 1909 dan iytibaren biologie dersleriyle zıraat işleri büyük bir inkişaf aldı; güzel san'atlere daha çok ehemmiyet verildi ve tarih dersi baştanbaşa tâdil ve ıslah edildi. 1920 de talebenin miktarı 600e vardı.

Mektebin tesir ve nüfuzu talebesinden daha çapuk artıyordu.

YUNÜS

Dolaştıkça dillerde
Adın ilâhi Yunüs,
Hulyamda perde perde
Belirir çıkar bir yüz:

Daldal yeşil böğürtlen
Ve dağ çiçeklerinden,
Bu yasla örselenen,
Yüzü çevreler bir süs...

Sonra gezer havada
Bir çile ipek sada:
Böyle akseder dağdağ
Hıçkırırsa bir göğüs...

Sanki aşkınla uzak
Ufuklardan taşarak
Ruhumuza bir kaynak
Oldun, ilâhi Yunüs...

HAMİT MACİT

Dünyadaki Garip, Eğri Kuleler

350 sene evel yapılmış olan yukardaki kule İsviçrenin Sen Moritz şehrinde bulunmaktadır. Esas itibariyle, yıkılmış olan bir kilisenin çan kulesidir.

Sağdaki resim de görülen kule Almanyanın Bad Ems şehrindedir.

Yukarda iki eğri kule bir arada; gene İtalyada Bolonya şehrinde.

Aşağıda Medinenin iskelesi olan Ciddede bir minare.

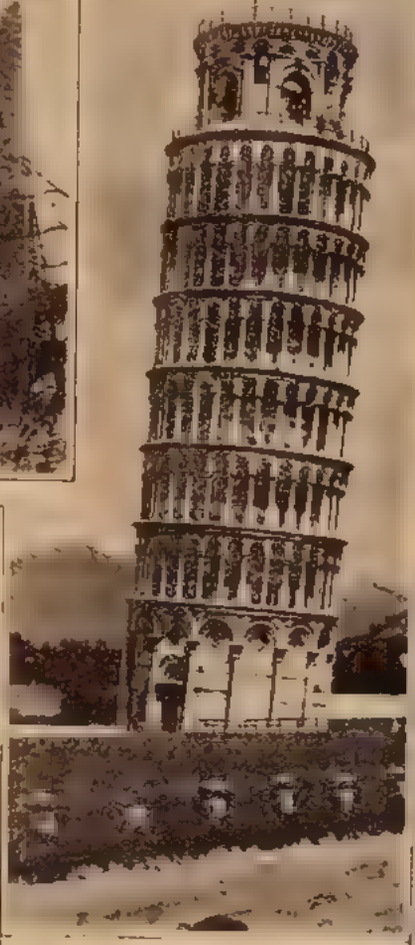

Soldaki kule Almanyanın Ulm şehrinde olup Kasap Kulesi ismiyle maaruftur.

Yukardaki meşhur Pıza (İtalya) kulesidir. 1174 tarihinde ancak üç metro derinlikte ahşap temeller üzerine inşasına başlanmış olan bu kule dünyanın en eğri binasıdır. İnhirafı 4.5 metroya baliğ olmuş; bu meyil beher yirmi beş senede iki buçuk santimetre artmaktadır.

Vicdanların Emri

1 Perdelik piyes

Yazan: NEZİHE MUHİTTİN

EŞHAS

ALİ MÂSUM (yirmi yaşında) maznun.
MAZNUNUN MUDAFA'A VEKİLİ
REİS.
MÜDDEİUMUMİ.
AZALAR.
ZABIT KÂTİBİ.
İKİ GENÇ ŞAHİT.
BİR MUALLİM „
BİR İHTİYAR, Mâsumun babası.
SERVER, bir şahit.
SAMİİN.

SAHNE

Bir mahkeme salonu. Adalet kürsüsünün önünde reis, mudeiumumi, âzalar ve zabıt kâtibi. Kürsünün önünde maznunun avukatı ve maznun. Kapı tarafında sami'ler

REİS, (*zabıt kâtibine*).— Evrakın hülâsasını okuyunuz!..

ZABIT KÂTİBİ (*kalkarak*).— Ramazanın üçüncü gecesi saat onüç raddelerinde, sadrıuın nahiyei eyserinde kalbinin buteyni eymenine isabetle mevti intaç eylemiş bir hançer darbesinin şedit ve ânî hamlesiyle yatağında maktul bulunan Hatice Müjgân hanımın hadisei katli etrafında ta'mk edilen tahkîkat biletraf mahdumü yirmi yaşında lise mezunlarından Ali Masumun şahsında temerküz etmekle beraber Müdafaa vekilinin ısrarı üzerine talebi adaletten evel bazı şahitlerin istimaına ve mahkemenin bu güne tâlikîne karar verilmişti.

REİS *maznuna*.— Mâsum efendi!.. Adalet, bu gün hakkınızda son kararını verecek!.. Ana katili olmakla itham ediliyorsunuz!!.. Son ve ilk sözünüzü dinlemek istiyoruz!..

MAZNUN (*sap sarı*) - ...

REİS— Mâsum efendi, bu musır sükûtunuz sizi acı ve korkunç bir akîbete götürebilir! Yakın ve elim istîkbalinizden korkmuyor musunuz?.. Suallerime cevap veriniz...

MAZNUN— ...

REİS— Bu derece muannit bir sükût, kat'i bir îkrar mahiyetinde telâkkî edilebilir. İthamatı kabul ediyor musunuz? Son söz.. evet, ve ya hayır!

Maznun (*daha sarı ve metin*)— !!..

REİS - Bir aydan beri ısrarla ve mütemadi bir sükûtla hey'eti işkâl ve işgal eden maznun hakkında makamıiddıanın talebini dinlemeden evel son defa şuhudu istima' edelim.

Mubaşir kapıdan bağırır — Şahit Nuri Beyyy!...

(Nuri girer, hakimlerin önüne gelir)

REİS, (*şahide*)— Mâznun Mâsum Efendi hakkında bildiklerinizi doğru söyleyeceğinize namus ve şerefiniz namına yemin eder misiniz?

ŞAHİT (*müteheyyiç*).— Bütün şeref ve namus iymanı ile yemin ederim.

REİS— O halde bu maznun ve müttehin genç hakkında bildiklerinizi söyleyiniz.

ŞAHİT (*teheyyüçle*)— Adalet huzurunda ana katilliğiyle maznun bulunan genci, ismi kadar mâsun olarak tanıyorum. Reis Beyfendi, Mâsumla ben tam altı sene aynı sınıfta, aynı irfan kürsüsünün önünde fikir ve ahlâk arkadaşlığı yaşadım... Bu genç arkadaş, daima bir melek kadar mâsum, bir fevkalbeşer kadar ilâhi idi. Mektebin kutsi ve aziz hayatında arkadaşlarına en temiz bir numune oldu!.. O, anasına ibadet ve vecit derecesinde bir evlat aşkı beslerdi!..

Onun bu mubarek ve mukaddes hisleri arkadaşlarının ruhu için ulvi bir mürşit olurdu. Bu genç, bütün kadınlığa ana aşkının ilhamı ile hürmet ederdi. Mâsum ana katili olamaz, Reis Bey..

REİS.— Kâfi, efendim; çıkabilirsiniz!.. (*Nuri çıkar, mubaşir bağırır*).

MUBAŞİR — Şahit Kerim Beyyyy... (*Kerim girer*)

REİS (*şahide*)— Mâsum efendiyi nasıl tanıyorsunuz?

Doğru söyleyeceğinize yemin ediniz..

ŞAHİT (*gözleri yaşlı*) — Vicdanımın en temiz ve durulmuş sesiyle yemin ederim, Reis Bey...

Mâsum yer yüzünün en temiz, en lekesiz bir çocuğudur. Bu asil ruhlu genç, beşerin iyrenç küçüklüklerine ilâhilerin merhametli gözleri ile bakan bir semavidir. Ben ondan bir sene küçük bir sınıfta idim. Onun şefik ve fedakâr arkadaşlığında, mühtaç olduğum bütün samimiyet ve sıcaklığı buldum. Bir çok ilhamları ondan aldım. Mâsum bütün arkadaşları için bir fazilet kaynağıdır.

Bu faziletli genci maznun sandalyesinde gördükçe başım dönüyor, gözlerim kararıyor, Reis Bey!!.. Bütün iymanımla haykırıyorum: Mâsum, mâsumiyetin, vicdanları vecde dâvet eden bir timsalidir.

(*Genç şahidin göz yaşlarına şahit olan sami'lerde derin bir heyecan ve tahassüs; hepsi sessiz sessiz ağlarlar.*)

REİS (*mütehassis bir sesle*)— Şahadetiniz kâfidir.

(*Kerim çıkar*)

MUBAŞİR (*bağırır*).— Şahit muallim Refik Beyyy...

(*Muallim Refik Bey girer*)

REİS *şahide.*— Talebeniz Mâsum Efendi hakkında sizi dinlemek istiyoruz.. Yemin eder misiniz?

ŞAHİT — Doğru söyleyeceğime yemin ederim, Reis Beyfendi! Mâsum Efendi ta ilk sınıflardan iytibaren talebemdir... On bir senelik tedris hayatımda, bu genç kadar nazik, rakîk, doğru ve temiz bir yaradılışa pek ender tesadüf ettim.. Bu sevgili ve müstesna talebe, yumuşak olduğu kadar mert ve cesur, çalışkan, daima doğru, müşfik bir hilkattır. Mâsumun anasına karşı his ettiği büyük duygu, mektepte bir meseldir... Bütün mektep halkı onun ma'sumiyetine şahadet eder... Mâsum eğer mahkûm olursa pek çok kalpler göz yaşı dökecektir!..

REİS— Kâfi görüyoruz, efendim; çekile' bilirsiniz.

(*Refik çıkar*)

REİS— Son söz sizindir, vekil Bey.

MÜDAFAA VEKİLİ (*kalkarak*) — Müdafaasını derühte ettiğim genç maznun, taşıdığı isim kadar mâsum ve her türlü zanlardan beridir. Kendisini bu iyrenç ve elim hadiseye karıştıran nokta yalnız ve yalnız, kanlı hançerin odasında gizlenmiş olmasıdır.

Bu, maznun addedilen gencin dudakları arasında düğümlenen sükûtun sırrıdır. Bu sükût ana oğul arasında bağlanmış bir kör düğümdür. Bu esrarlı düğüm çözüldüğü anda hançer meselesi, hadisenin iç yüzünde meydana çıkacaktır... Fakat bundan evel karşımızda en temiz vicdanlardan kaynayan ve yalçın kayaları bile heyecandan titretecek şahitlerin berrak ve gür sesi var! Bu duru, tortusuz ve gümrah seda seyyalesi, bütün zanları yıkamağa kâfidir...

Şayanı hürmet bir irfan kafilesi ellerini vicdanlarına basarak şahadetimize koşmağa can atıyor... Muhterem ve âdil heyet!.. müvekkilimin asil bir heyecanla sararmış genç ve pürüzsüz çehresine bakınız! Durgun, sakin, mert bakışlı gözlerine bakınız!! Onda bir mücrimin haşyeti, bir ana katilinin cibilliyetsizliği var mı?...

Genç valdenin, ana oğul arasında kalmasına ahdedilmiş mahrem bir sır neticesi intihar etmiş olmadığı ne mâlûm?! Cinayet veya intihar, elim hadisenin yüksek ruhlu, asil fikirli, müşfik evlatla hiç bir münasibeti yoktur... Yarın kuvvetli seciyesiyle memleketine hayırlı olacağında hiç şüphe olmıyan genç müvekkilim hakkında adaletin şefkatından, vicdanların adlinden şefaat diliyorum!.. Genç ve vaitli bir istîkbalin lekeden yıkanmasını istirham ediyorum.. Adaletin vicdanları ürperten azameti karşısında şüphenin ezici azabından münezzeh göğsümü gererek Mâsumun beraetini talep ediyorum!..

Bir lahza mahkeme salonuna çöken sükût içinde boğuk bir ses işidilir ve sami'ler arasından kalkan bir ihtiyar sendeleye sendeleye heyetihakimenin önüne gelir.

İHTİYAR (*boğuk, titrek ve yaşlı bir sesle*)

—Benim de adalet namına söyleyeceklerim var!..

REİS — Sen kimsin? Mahkemeye ne hakla müdahele ediyorsun?..

İHTİYAR — Ben maznunun babasıyım! Ve adalet namına mahkeme huzuruna çıkıyorum!

REİS — Sükûnetinizi muhafaza ediniz!.. Oğlunuzun lehinde kâfi derecede şahadet var.

İHTİYAR — Lûtfen beni dinleyin, muhterem heyet!.. Ben oğlumun lehinde şahadet etmiyeceğim!..

Ben titrek ve mustarıp sesimle hak.. doğru, ve adabet namına haykıracağım! Benim hakka ve doğruluğa, evlat aşkından çok hürmetim var.. huzurunuza geldiğim şu dakîkada bütün hislerimi sustürdum.. Yalnız vicdanımın emriyle.. söyliyorum!..

Hakkın gür sesi kulaklarımda uğulduyor!.. Adalet kubbesi beynime iniyor!... Evlâdımın eliyle paralanmış kanlı bir kadın kalbi gözlerimin önünde çırpınıyor!!.. Daha ziyade tahammül edemiyeceğim!.. Katil benim çocuğumdur!.. Mâsum ismini verdiğim bu genç evlât, bir mücrimdir!.. Zalim hançeri, bir genç kadının kalbini paralamıştır! Fakat, o bir ana katili değildir.. Öldürdüğü kadın onun öz anası değildi!.. O genç kadın, ona anasızlığını hiç his ettirmedi. İki yaşında onu bağrına bastı.. öksüz çocuğa resmen ismini verdi.. Ah!. Ben bu sırrı söylememeli idim!... mektepten diplomasını aldığı gece oğluma aramızdaki sırrı açtım!...Ona hakîkatı anlattım... Mâsum derin ve muzlim bir düşünceye daldı.. Bu hâl gün geçtikce derinleşti... Nihayet bir ramazan gecesi geç vakît eve döndüğüm zaman genç zevcemi yatağında kanlar içinde son nefesini verirken buldum!.. İfadeye gayrımuktedirdi!.. Odanın orta yerinde de.. gözleri dönmüş.. saçları dikenlenmiş.. korkunç bir heyetle Masum dikilmiş duruyordu!... Kanla mulâmma, parmaklarının arasında sivri ucundan sıcak kanlar damlıyan bir hançer tutuyordu!!.. Bir saniye kadar göz göze geldik.. Katil, bir yıldırımla vurulmuş gibi ayaklarının altına yuvarlandı!.. Reis bey! o meşum dakıkada, ben, ancak bir babaydım!.. Kanlar içinde yüzen kadının cesepini göremiyecek derecede katilin babası idim!.. Bütün istimdat ve haşyet telin nidaları boğazımda düğümlendi!.. Bir dakîka içinde oğlumun mücrim ellerini ve yüzünü yıkadım!.. Kanlı hançeri beraber sakladık ve caniyi kaçırdıktan sonra yüreğime dolan gaddar acıları pencerelerden taşırmağa başladım. Halk üşüştü. Polisler yetişti!.. Facıada oynadığımız rollarla adliyeyi aldattık!.. Şimdi.. hükmünüzü, vicdan terreddüdü duymaksızın veriniz!.. Katili sehpaya!.. Mücrimin babasını da zindanına gönderiniz!!.. (*Mütezayit bir heyecanla devam eder*) — Ben adalet ve hakka evlat aşkından üstün ibadet ederim! (*ağlıyarak*) Fakat, oğlumu, tek yavrumu.. haktan ve adaletten çok severim!!!... O sehpada can vermeden evel ben ölmeliyim!!. Bu hükmü bana çok görmeyiniz ey âdil hakimler!!...

(*İhtiyar sözünü bitirir bitirmez halkın tedehhüş içindeki behti ortasında bir saniyede revolverini kalbine dayar, ateş eder ve yığılır.*)

*
* *

Mahkeme salonunu silah sesinden sonra kaplıyan müthiş sükût ortasında müddei umuminin sesi ağır ağır duyulur.

MÜDDEİ UMUMİ— Mücrimin cürmü vezahatiyle meydana çıkmıştır.. Bedbaht babanın ölüsü huzurunda, genç ve kanlı katilin adalet namına iydamını talep ederim!!..

Müddei umumi sözünü bitirir bitirmez gene sami'ler arasından genç bir adam ayağa kalkarak elini kaldırarak bağırır:

GENÇ ADAM— Hakim Bey! Hükmünüz çok adil.. Fakat şahısta aldanıyor sunuz!!. (*Heyetin huzuruna pervasızca yaklaşır*)

REİS.— Sen de ne istiyorsun? Kimsin sen?!..

SERVER— Ben Server isimli bir serseriyim!.. Facıaya nihayet vermek istiyorum!!..

REİS — Söyle bildiklerini bakalım!...

SERVER — Benim bildiğim doğrüsu Reis Bey!.. Katil benim!!! Mâsum bir fedakârlığa kurban ediyor kendisini... O mâsumdur, Reis bey!.. Meğerse bir serserinin de vicdanı olurmuş!.. İçimden yükselen bir sesle vak'ayı anlatıyorum işte!.. Mücrim benim!.. O korkunç cinayeti ben işledim!.. Heycanımı mâzur gö-

rünüz, Reis Bey! Tam bir aydan beri gözlerime bir dakîka uyku girmedi!.. Evet ne söyliyordum?!.. Ben bir katilim!.. Kıskançlık denilen alev göğsümü sarınca sevdiğim kadını öldürebildim...

MÂSUM (*gayriiradi seslenir*) — Sus!... Yeter artık!.. Reis Beyfendi, o bir delidir, sözleri mûteber olamaz!..

REİS— Siz susunuz!.. Sorduğumuz zaman cevap verirsiniz! —*Servere hitaben*— Devam et!..

SERVER — Evet!. Sevdiğim kadını öldürebildim! Fakat mâsum, ve fedakâr bir gencin benim yerime ipe çekilmesine aslâ razı olamayacağım! Sevgili bir ölünün hatırası şimdiye kadar ağzıma kilit vurdu... Fakat vicdanımı susturamıyacak!.. Biz, o genç kadınla çocukluğumuzdan beri sevişiyorduk.. O da fakîr ben de fakîrdim. O kadın, anasını babasını açlıktan kurtarmak için hislerini feda etti.. Huzurunuzda ölen bu ihtiyarla evlenmeğe razi oldu... Ben kendime söz anlatamıyacak kadar deli oldum... Onu demirleri eritecek bir ateşle seviyordum!.. Her şeyden ve herkesten kıskanıyordum!... Cahil bir insanım, Reis Bey!.. Kendimi kullanacak, hislerime hükmedecek bir tahsil ve terbiyem yoktur... Titizlik, cahillik, ve bu sonsuz ateş beni nihayet katil yaptı!..

Onu hançerlediğim gece üzerime Mâsum geldi... Beni yakaladı, döktüğüm kan, onun üzerine de sıçradı, ellerine cürmümün kızıl lekeleri bulaştı..

Biz boğuk boğuk mücadele ederken son nefesini veren kadının son sözlerini işittik!.. Daha ziyade oğluna hitap etti ve ikimizden söz aldı. Genç kadın, son nefesleri arasında bu sözleri mırıldandı:

«Sana verdiğim ana emekleri namına yalvarıyorum Mâsum!! Namusumu ben öldükten sonra da muhafaza et! Bu gördüğün vaka'yı kimseye söyleme!.. Katilimi affediyorum!!.. İkiniz birden buradan kaçınız! Söz ver!.. Mâsum muhtazar kadına eğilmiş ve en erkek sesiyle: cevap verdi:

— Söz veriyorum, anne!.. Müsterih ol!.. Kimse bilmiyecek!.. Ben de bir makine gibi aynı sözleri içimden tekrar ede ede korkunç bir gece şeytanı gibi kanlı ellerimi karanlıklara gizliye gizliye gölgelere sinerek kaçtım!.. Kurtulmuştum!.. Fakat Reis Bey!.. Ölünün sesi her saniye kulaklarımda uğuldarken eli kelepçeli Mâsumun mâsum hayali gözlerimin önunden gitmedi.. ve beni cehennem gibi yaktı.. Bu yakan isimsiz ateş, vicdan azabıdır değil mi, Reis Bey?.. Oh! beni kurtarınız.. çabuk kurtarınız, Reis Bey!.. Bu yakan azaba hemen nihayet veriniz!!.. Adaletin, mücrim vicdanlara sunacağı en son şifa ölümdür!. Ölüm, kararmış vicdanların son güneşi, son teselisidir! Hükmünüzü bekliyorum, Reis Bey!

Mücrimin sesi sükût ortasında söner ve sami'lerin sessiz hıçkırıkları arasında perde iner.

Hikmet Kırıntıları

Gençler çapucak tahkîre kalkarlar, çapucak tahkîri unuturlar; ihtiyarlar ise tahkîr etmede de, tahkîri unutmada da temkinlidirler.

Joseph Addison

Madamki yaşayorum, bari beyhude yaşamayayım!

Joseph Addison

Galibin kalbinde nihayetsiz şecaatle şefakat ve merhamet birleşince birbirini taadil ve tanzim ederek ona sıra ile ünvanını verirler ve hem kahrâmanlığı hem insanlığı mükemmeliyet rutbesine çıkarırlar.

Joseph Addison

Hakikaten kıymetdar hiç bir şey yoktur ki zahmetsiz ve sayısız elde edilebilsin.

Joseph Addison

Faziletli idi ve akildi, lakin sert değildi; çünkü kendisinin de bir zaman genç olduğunu hatırlardı. *John Armstrong*

İrfan (Kültür hars) söylenmiş ve düşünülmüş en iyi şeyleri bilmektir.

Mathew Arnold

İyi hareket hayatımızın dörtte üçü ve hayatın en mühim kısmıdır.

Mathew Arnold

Fenalık yapan, fikirden gelip geçen yalan değildir. fikire saplanan ve orada yerleşip kalan yalandır. *Fransis Bakon*

Arzın Müstakbel İnsanları

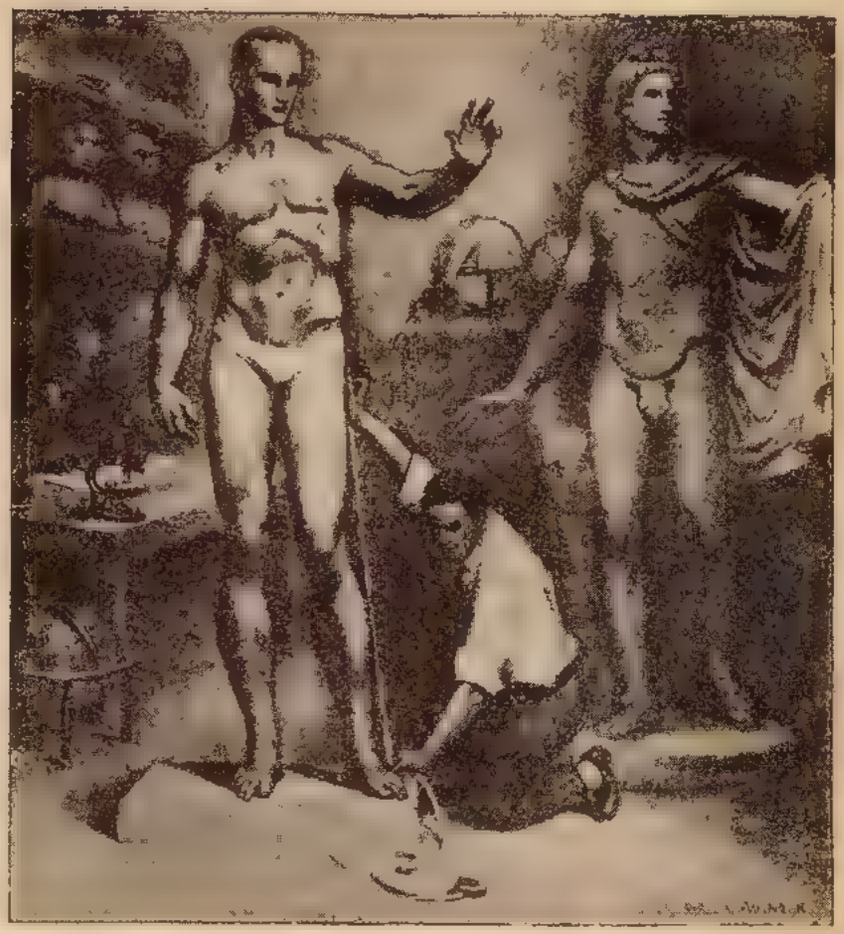

Uzun boylu, kısa kollu, uzun bacaklı olacak! Körbarsağı bir de ayağının küçük parmağı âdeta kaybolacak kadar ufalacaktır. Alnı geniş ve zeki olacak, güzellikten yana âdeta mâbut Apollonun heykeline benziyecektir.

Bu kehanette bulunan Vaşington Milli Müzesi tabii antropoloji şubeşi müdürü Doktor Ales Hrdlikadır. Bu zat, Felsefe Cemiyetinde verdiği bir konferansda, beşeriyetin takriben 300,000 seneden beri bütün sür'atiyle yol almakta olduğunu söylemistir. İnsan hakkında tekâmülün tevekkuf ettiği yolunda bir hayatiyat mütehassısı tarafından ileri sürülen iddıa asılsızdır. Doktor Hrdlikanın fikrince bir kaç bin sene zarfında insan şeklen hayli değişecektir.

Gözler gömülecek, burun daralıp ileri doğru çıkacak, çene sivrilecek. Kibarişi yemekler yediği için çene kemiği az yorulacak; bunun neticesi olarak kafatası incelecek. Yüzü daha güzel olacak, dimağı büyüyeceği için zekâsı artacak. Saçlar seyreklenecek, başlar ekseriya saçsız olacak. Müstakbel adamın gençlikte narin olan vücüdu en büyük tebeddülü bacakların uzamasında gösterecek. Kısalan kollar ve uzayan bacaklar, dar eller ve ayaklarla nihayet bulacak. El ve ayak parmakları narinleşecek, bilhassa ayağın küçük parmağı çok ufalacaktır. Müstakbel adam dev gibi olmamakla beraber, hayli uzun boylu olacaktır.

Aklî melekât iytibariyle insan insandan üstün bir payeye yükselecek, zekâsı keskin ve hassas olacaktır.

Dr. Hardlikanın fikrince müstakbel insan çok yaşıyacak, fakat bir çok hastalıklarla biyzar olacaktır. Hazmının sektedar olması, geceleri uykusunun kaçması muhtemeldir. Şeker hastalığı, cilt rahatsızlıkları, delilik artacak, tıbbi devaları bulununcıya kadar kalp hastalıkları ve kanser beşeriyeti tehdit edecektir.

Tevellüdat, zekâsı yüksek insanlar arasında azalacaktır.

Çingeneler Nasıl Yaşıyorlar

Âdetleri, Kanunları, Ahlakları

"Çingene hastalığında doktor çağırtacak yerde kemanci getirir! veya etrafına dansedenleri toplar; insanı kahkahlarla güldürecek hikâyeler dinler. Namusum üzere sizi têmin ederim ki bu suretle iyileştiğini gördüğüm hastalıklar ilaçla geçenlerden ziyadedir.,,

Muharriri: KONRAD BERKOVİCİ

Çingeneler gibi dünyanın her tarafına yayılmış, içinde yaşadıkları memleketlerin ahalisinden o kadar başka insanların elbette kendi aralarında rıayet ettikleri bir kanunları vardır. Fakat çingenelerin edebiyatı şöyle dursun, alfabesi bile olmadığı için, bu kanun yazılı değildir, ağızdan ağıza ezberlenir. İspanya ve Balkan çingenelerinden tutun da İngiltere ve Amerika çingenelerine kadar hepsi bu kanuna başeğer.

Çingenelerin kendi kanunlariyle içinde bulundukları memleketin kanununa karşı olan vaziyetleri pek farklıdır. Çingenenin fikrince "Gajo„ yâni "beyaz adam„ ların kanunu itaat edilmek üzre yapılmamıştır. Kanun denilen şey "beyaz adam„ ın oynadığı bir cins oyundur. Hırsızlık serserilik veya her hangi başka bir yolsuzluktan dolayı beyaz adamın kanununun ağları arasında düştüğü zaman çingenenin eşi dostu yalnız talisizliğine acır; yoksa namusu filân lekelendiği için şerefi kat'iyen azalmaz.

Kendi kanunlarına karşı tavur ve vaziyetleri hiç de böyle değildir. Kendi kabilesine karşı cürüm işleyen bir çingene bütün dünya çingenelerinin gözünden düşer; hepsi ona hain nazariyle bakar.

Her nerede olursa olsun, kim isterse olsun hiç bir çingene "Manslalo„ yani gizli mahkemenin pençesinden kurtulamaz. Çadırının kanadında veya arabasının üzerinde üstüne bir mandal mıhlanmış tekerlek bir tahta parçası bulursa çingene anlar ki mahkemeden celp gelmiş! Tahta boyasızsa çağrılan erkektir, kırmızıya boyanmışsa kadındır.

Kocası dâvacı olmasa bile, gizli mahkeme bir kadını sadakatsızlıkla itham ederek huzuruna getirtebilir. Bir kadına böyle bir celp gelince şark cihetinde en yakın ırmağa toplanıp kendini bekleyeceklerini gösteren işaretler bulur. Mahkeme huzurunda kendini müdafaa etmek hakkını haizdir. Hakimler maskeli gelirler. Kabile reisi maznuna yardım etmeğe âmadedir, fakat yalan söyleyerek cezadan kaçmağa çalışan çingenenin hali haraptır! Böyle bir cürmü işleyen kadın olursa ömründe bir daha çadırının yüzünü göremez; sürgün edilir ve hükmü yer yemez kabilesinin tuttuğu yolun aksi tarafına gitmeğe mecbur edilir.

"Manlaslo„ nun, gizli mahkemenin, verebileceği, iydamdan sonra, en ağır ceza muvakkat veya müebbet sürgündür. (Fakat iydam o kadar enderdir ki hiç işidilmez bile). Çingene öyle garip bir mahlûktur ki hemcinsiyle alâkasını kesmek onu diri diri gömmek gibidir. Cürmü işlediği memleketten ne kadar uzak olursa olsun sürgün bir çingene başka çingenelerin yanına gidemez. Avrupada da Amerikada da böyle çingenelere tesadüf ettim. Zavallıcıklar! insana karada balık hissini veriyorlar.

Çingenelerin hayatını tetkik eden bütün âlimler çingene kadınlarının iffetinden ve sadakatından bahs ede ede bitiremezler. Balkanlarda evli bir çingene kadını bir erkeğe biraz fazla bakacak olsa şiddetli tekdir ve cezaya çarpılır. "Beyaz adamlar„ para için ismetini kirleten kadını aşkını yenemeyip şeytana uyan kadından daha kabahatlı görürler. Halbuki çingeneler öyle düşünmezler. Çingenelerin sadakatsızlığı o kadar şiddetle cezalandırmalarının başlıca sebebi boşanmanın gayet kolay olmasıdır.

Bir erkeğin karısına karşı muhabbeti tükenirse kabile reisine haber verip serbestisine kavuşabilir. Kadın da aynini yapabilir. Çingenelerde biribirini sevmeyen iki insanın beraber yaşamalarını iycap ettiren iktisadi veya içtimai sebepler yoktur. Çocuklara gene anneleri babaları birarada imiş gibi bakılır; hatta çingene kabileleri

o kadar iştirakcı bir hayat yaşarlar ki çocuklar bu ayrılığın belki farkına bile varmazlar.

Nikâh merasiminde çingene "müebbeden„ sevip bakacağını vâdetmez; bilâkis, aralarında aşk söndükten sonra beraber yaşamayacaklarına dair söz verirler.

Her kabilenin evlenme kanunları bir değildir. Çingene, aralarında bulunduğu kabilenin kanunlarına göre değil, kendi kabilesinin kanunlarına göre kabahatlı veya masûm telâkki edilir. Dünyada en büyük günah kendi kabilesinin iytimadına hiyanet etmektir.

Balkanlardaki çingeneler arasında birden ziyade karı veya koca olmak vardır. Öyle kocalar görürsünüz ki kendisine sadık kalmağa yemin etmiş on onbeş karısı vardır. Sırbistanda Soka Baugada erkeği kadın intihap eder. İzdivaç ve düğün mes'elesinde damadın hiç hakkı-kelamı yoktur. Oğlanı kızın babası satın alır. Eğer kız yalnız bir koca ile iktifa etmek istemiyorsa babasının kesesinin müsaadesi kadar koca alabilir.

Çingene erkeklerinin de kadınlarının da sadakatsızlık yaptığı pek nadirdir. Damarlarındaki coşkun kan ve çocuklarına karşı gülünç denecek kadar derin merbutiyet çingene ailelerini o kadar meşgul eder, o kadar eğlendirir ki birbirinin kusurlarını düşünmeğe vakît bulamazlar.

Bundan bir kaç sene evel bir çingene kabilesinin arasında idim. Bir gün kestane rengi gözlü tombul kollu bir kız yüksek sesle bir halk şiiri okumağa başladı, şiir şöyle başlıyordu:

"Tütün berbat bir yapraktır; fakat benim makbulumdur„.

Çingeneler bunu işidince güle güle katıldılar; çünkü tam onların hissiyatını tasvir ediyordu. Derken kızlar da delikanlıları göstererek şiire şu tarzda nazireler yapmağa başladılar:

"Con Kobranın burnu çarpık; fakat benim makbulumdur.„ Evli erkekler karılarını göstererek:

"Saçı beyaz, burnu ezik; fakat benim makbulumdur„.

Bu kadar basit bir şakadan bu kadar çok zevk duyabilen insanlara şaştım kaldım. Çingenelerin saadet ve neş'esinin en büyük sırrı gülünüp eğlenecek şeylerden âzami suarette istifade etmeleridir. Çingene gülmek için, sevmek, şarkı söylemek, oyun oynayıp diyar diyar gezmek için yaşar. Biz de öyle kolaylıkla gülebilsek şimdikinden ne kadar daha mes'ut olurduk. Ne olur, biz de hayatı tebessümle, kahkaha ile karşılayabilseydik de biz de onlar gibi mes'ut olsaydık, candan ve sık sık gülebilen insan kapı eşikierinde kalmaz, bütün kapılar kendisine açıktır.

Çingene emindir ki bütün hastalıkların sebebi insanın dikkatsızlığıdır, can acısı da o kabahatın cezası olarak çekilir. İşte bunun içindir ki hasta bir insan onların indinde merhamete lâyık değildir. Çingene-

ler sâri hastalıklara da inanmazlar. Mikropla alay ederler. Başka insanları zehirleyecek şeyleri bilaperva yerler, fakat haklkaten aç değillerse, memnun ve mes'ut değillerse ağızlarına bir lokma bile koymazlar. Çingenelerin muayyen yemek saati yoktur. Yemek yerken daima şarkı söyler gülerler, eğlenceli hikâyeler anlatırlar. İnsan zorla bir şey yemeğe çalışırsa beyninin yemeği zehirlediğine inanırlar. Derler ki bütün zehirleri keder yaparmış, halbuki sevinç her zehirli lokmayı şifalı gıda haline koyarmış.

Balkanlarda, cenubî Fransada, İspanyada ve İngilterenin bazı yerlerinde her ne zaman kolera veya veba çıksa çingeneleri hastabakıcı ve mezar kazıcı yaparlar; çingeneler de bu işi rahat kâlp ve güler yüzle görürler. Hastalık mantıkalarında beyaz insanlardan fazla onlar hastalar ve ölülerle sıkı temasta oldukları halde sâri hastalıklara karşı muaf olan yegâne insanlar çingenelerdir. Halbuki salgın hafiflemeğe başlayınca bu hizmetlerine mukabil beyaz insanlar vaktiyle çingeneleri diri diri yakarlardı. Yakarlardı, çünkü derlerdi ki madam ki bunlar hastalığa tutulmıyor bunlar gûl veya cadıdırlar!

Bazı âlimler diyorlar ki çok eskiden, daha çingeneler Hindistanda iken, kanları sâri hastalıklara karşı muafiyet kesbetmiş. Hindistanda yüzlerce asır taunlar, vebalar ve daha bin türlü salgın hastalıklar ahaliyi kırmış geçirmişti. Halbuki esrarengiz fakat tabii bir surette bu hastalıklara karşı koyabilen bazı insanlar kalmıştı, işte çingeneler de bunların ahfadıdır.

Diğer mantıkî ve fenni bir nazariyede açık hava, güneşe ve rüzgâra mâruz çingene tarzı hayatı ve sâri haştalıklara karşı muaf olduklarına dair kendi iymanları onları muaf kılıyor. Bununla beraber her ne zaman ve nerede çingeneler şehirlerde kasabalarda yerleştilerse, hastalığa karşı koyamadıkları sabit oldu. Hattâ herkesten ziyade onlar kurban verdi. "Beyaz Taun„ diye bilinen musibet zamanında dünyanın her tarafında, ev bark sahibi olup yerleşmiş çingenelerin mahalleleri en çok kurban vermişti. Çingene yerleşerek gayrıtabii bir hayat yaşamağa başladığı zaman neş'esini kaybeder, kederli olur, keder de bütün hastalıkların annesidir. Onların iytikadınca tuhaf bir tiyatro seyretmek koca bir şişe ilâç içmekten daha şifalıdır. Bütün hastalıkların annesi keder olduğu gibi neş'e de sıhhatın kızıdır.

Çingene lisanında elem ve hastalık aynı kelime ile ifade edilir. Kederli bir adam hasta bir adamdır. Mes'ut bir adam sıhhatlı bir adam olduğu gibi. Bizim yeni fen nazariyelerimiz de bu çingene düsturununu gittikçe têyit ediyor. Ekseriya hastalık fizyolojik değil psikolojiktir. Doktor getirteceğine çingene en iyi kemancıyı çağırtır; veya etrafına dansedenleri toplar; insanı kahkahalarla güldürecek hikâyeler dinler. Namusum üzere sizi têmin ederim ki bu suretle iyileştiğini gördüğüm hastalıklar ilaçla geçenlerden ziyadedir.

Romanyada ailemle seyahat ediyorken Tunanın iki sahiline sarı, kırmızı, yeşil, mavi çadırlar kurmuş bir çingene kabilesine tesadüf ettim. Çocuklar ellerinden geldiği kadar kendilerine ve hayvanlara bakıyorlardı. Büyükler buğday tarlalarında köylülerle beraber çalışıyorlardı. Bazı geceler anneleri babaları çadırlarına dönüyorlardı, fakat ekseriya iş bitince o kadar yorgun düşüyorlardı ki, tarlada kalıp, başlarının altına başaktan yastıklar koyarak geceyi saman yığınlarının içinde geçiriyorlardı.

Bir gün öyle zamanı harman yerine geldik. Kocaman bir harman makinası homurdanıp tozla saman savuruyordu. Erkeklerden bir kaç kişi aşağıda durmuş makinanın üştündeki kadınlara demetleri savuruyorlardı, sonra buğdaylar çuvallara konup öküz arabalariyle taşınıyordu. Köylüler sessiz sedasız çalışıyorlardı, fakat çingeneler hiç dur

muyorlar, konuşup gülüyor, şarkı söyliyorlardı.

Gözlerim toz bulutuna bir az alışınca makinanın en tepesinde, göze çarpacak derecede hamile genç bir çingene kadını gördüm. Çiftçiye dönüp, "Bu halde bir kadına böyle ağır iş gördürülür mü", diye çıkıştım.

O gülerek, "Hangisinin hangi işi gördüğü benim neme lâzım" dedi. "Ben çingeneleri ekinleri biçip harmanı yapsınlar diye tuttum; onlar işleri kendi aralarında taksim ettiler; elbet bir düşündükleri var ki o kadıncağızı o kadar eğrilip doğrulacak bir yere koymuşlar. ısterseniz müdahele etmeğe bir çalışın da bakın ne oluyor!"

Çiftçi sözünü daha bitirirken, arkadaşları kadıncağızı kollarından tutarak makinadan indirdiler. Sancısı var gibi idi. Gidip yardım etmeleri için, yanımdaki kadınları teşvik ediyordum; fakat çingeneler beni tanıdıkları halde müdahale etmeme müsaade etmediler. İhtiyar bir kadın lohusayı bir saman yığınının arkasına götürdü. Çingeneler de işi paydos ettiler. Şarkı söyleyip oynamağa, deli deli sesler çıkarmağa koyuldular. İki saat sonra, makina tekrar işlemeğe başladığı zaman o genç çingene kadını bir ot yığınının üzerine oturmuş çuval dikiyordu. Yanı başında, altın rengi samanlarla yapılmış bir yuvanın içinde kahverengi bir et topacı avazı çıktığı kadar bağırıyordu: bu yeni doğan çingene yavrusu idi.

Akşam olup güneş batınca kocaman bir halka olup o çıplak kara çocuğu ortalarına aldılar. Kendi kendilerine güzel bir ziyafet çektiler. Annesi aralarında yoktu, onu bir saman yığını üzerinde uyutmuşlardı. Gece bastıkça rüzgâr sertleşti, fakat onlar hiç pervasız, yeni doğan çocuğu gecenin ayazında çırıl çıplak tutuyorlardı.

Hiç bir çingene kadını hamilelikten kaçınmaz. Hiç bir çingene kadını doğurmaktan korkmaz. Hamile kadınların son dakikaya kadar çalışmalarına gelince, bu hareketin iyiliklerinden bahsetmeği benden daha ziyade mütahassıs olanlara bırakıyorum. Yalnız şunu söyleyeyim ki şimdiki doktorların hiç biri anne olacak kadınlara hareket etmeği menetmiyor. Çingeneler çocuğu olacak bir kadından bahsederken "güzel kadın" derler. Güya kadının en güzel vakti hamilelik zamanı imiş. Bütün âlem öyle düşünse kadınlar çok daha memnun bir hayat yaşarlardı.

Hangi anababa yeni doğmuş bir çocuğu gecenin zehir gibi ayazı esiyorken çırıl çıplak açıkta bırakır! Elbet, ev içinde yaşıyan anababanın ev içinde doğmuş çocuğu kendi bünyesine uygun şerait altında muhafaza olunmalıdır. Fakat açık havada yaşayan anababanın her iklimin karına, rüzgârına, güneşine göğüs gerecek olan çocuğu daha doğar doğmaz o hayata alıştırılır. Ömrü oldukça içinde yaşayacağı ahval ve şeraitten çocuğu esirgeyerek işe başlamak onu cılız yapmaktan başka bir şey değildir. Onların fikrince, "çocuk içinde yaşayacağı şeraite karşı koyamıyacak olduktan sonra ölsün, daha iyidir." Bununla beraber çingenelerle yaşamış başka insanlarla beraber ben de şehadet ederim ki onların çocuk vefiyatı nisbeti Amerika, Almanya ve İngiltereninkinden daha azdır.

Macar çingeneleri çocuğu doğduktan üç gün sonra küçük bir alev üzerinde tutarak takdis ederler. İhtimal ki bu eski ateşperestlik zamanından kalma bir merasimdir. Bazı çingeneler yeni doğmuş çocuğa ceviz yağı ve cins cins otlarla yapılmış bir ilaç sürerek ateş önünde veya güneş altında bırakırlar. Romanya çingeneleri, birinci banyosundan sonra, çocuğun vücudunu tavşanyağı ve kazyağı ile sıvarlar. Tavşanyağı sıcaktan, kazyağı da soğuktan muhafaza etmeğe iyi gelirmiş!

Hayatının ilk kırksekiz saati, çocuk kabilenin malıdır; ondan sonra annesine teslim edilir. İki yaşına gelinceye kadar çingene çocukları anne sütü emerler. Bir çingene kadını çocuğunun emzikle büyümesindense ölmesine razıdır. Hastalanıp da evlâdını kendi emzirmeyecek olursa çocuğa başka bir kadın süt verir. (Bu kadın tercihen yakın akrabadan olur). Çingene çocuklarının az vefiyat nisbetinin bir sırrı da anne sütiyle beslenmeleridir.

Takdis olunduktan sonra çocuğun kabileye âza olarak kabul olunduğu resmen ilân edilir. Bu merasimden sonra kabilenin her âzasının ona karşı bir mes'uliyeti vardır. Kabile reisi kemaliiftiharla der ki "Bu âne kadar ben (mesela) yüz kırk iki kişinin reisi idim. Şimdiden sonra yüz kırk üç kişinin reisiyim." Bunun üzerine bütün çingeneler "Yüz kırk üç, biz yüz kırk üç kişiyiz" diye bağırırlar.

Anasının babasının akîbeti ne olursa olsun o çocuk artık aç ve susuz kalmaz. Bir çerginin çocuğu bol bol beslenirken çingeneler o bir çergideki çocuğun aç kalmasına kat'iyen müsaade etmezler.

Biribirini aşkla istemeyen iki insanin beraber yaşamasını çingenelerin havsalası almaz. Muhabbetleri sönmüş insanların beraber yaşamakta devam etmelerine akılları ermez! Her çingene iymanla inanır ki biribirini pek çok sevmeyen anababanın çocukları ya sakat ya aptal doğar. Çingenelerin iytikadınca çocuğun sıhhatı ve güzelliği o doğmadan evel annesinin babasının geçirdiği hayata bağlıdır.

Çingenenin kederi varken karısı veya kocasiyle bir çergide yatmaz. Annesi veya babası ölen bir çingene kırk gün kırk gece karısından ayrı yaşar. Çergisine tekrar avdeti birinci düğünleri gibi eğlencelerle tes'it edilir. Ölen insanın hususi eşyasını ortadan kaldırırlar ve tekrar kavuşan bu çifti eğlendirip mes'ut etmek için obir çingeneler biribirleriyle yarış ederler.

Görünürde paçavralar içinde dolaşan çingeneler ekseriya dış elbiselerinin içinden gayet kıymetli ziynetler giyerler. Bu tarz giyiniş harici dünyaya karşı duydukları istihkarı ve kendi vücutlarına olan hürmeti ve iytibarı gösterir. Bir izdivaç sözü tamamen kararlaşmadan evel iki tarafın anası babası gençleri soyup derilerini iyice muayene ederler. Gelinin veya güveyinin cildindeki bir kabalık veya bir kusurdan dolayı bozulmuş pek çok düğün vardır. Bir çingene kızının çeyizinin en mühim kısmı bir sandık dolusu iyi keten ve ağır ipeklidir. Karısının süslerini güveyi muayene ettikten sonra gelini götürüp kocasının kıymetli eşyalarını gösterirler.

Ekseriya mahacir gelen çingenelerin eşyasını muayene ederken üstleri başları pejmürde fakat sandıklarında ancak zenginlerde bulunacağını zannettikleri ağır kumaşları görünce gümrük memurlarının ağzı açık kalır.

Avrupanın mânası unutulmuş sırlarından biri de Fransanın cenubunda "Arles„a yakın, Syon körfezinin üzerinde "Camargue„ havalisinin ucundaki "Deniz Mari„ si kilisesinin esrarıdır. Üç dört yüz senedenberi Avrupa çingeneleri her sene gelip burada "sır„larını seyrederler. Mayisin yirmi üçüncü günü aileler, kabileler hattâ kavımlar kafile kafile gelerek ovaları, yolları çergileri, atları ve arabalariyle doldurarak küçük köy kilisesinin önüne birikirler. Birinci geceyi şarkı söyleyerek, masal anlatarak geçirirler. Yüzlerce kır ateşinin dumanı civar köyleri sarar. Mayisin yirmi dördünde mütemadi bir alay şeklinde küçük kiliseye girip çıkıp velilerini seyrederler. Dışarı çıktıkları zaman sanki mühim bir sırrı faş etmeyeceklerine dair yemin etmiş gibi ağızları sım sıkı kapalı olur.

Bu kilisecik taştan yapılmış ve pek eskidir. Mihrabı telli kâğıtlarla süslenmistir. İçindeki mütevazi rahlelerin duruşu hiç bir kiliseninkine benzemez. Mihrabın üzerinde üç "Deniz Mari„sinin taştan hâkkolmuş şekilleri vardır. Bunlardan biri "Mari Yakoba„, ikincisi "Mari Salome„, üçüncüsü de "Mari Sarah„ dır. Çingenelerin velisi olan bu üçüncü Maridir. Buraya kadar onu görmeğe gelirler. Bu ziyarete ben de bir kaç defa iştirak ettiğim halde gözümün önünde neler olup neler geçtiğini anlayamadım. Esrar içinde esrar vardır.

Üçüncü gün olunca kalkıp giderler. Ne kendilerinden ne de çadırlarından bir iz kalır. Liyon körfezinin kıvrımındaki köyceğizi seneden seneye niçin ziyaret ettiklerini şimdiye kadar söyleyen olmadığı gibi şimdiden sonra da olmıyacaktır.

Fransanın cenubunda toplanan bu içtima çingenelerin yegâne haccı değildir. Yollarda bıraktıkları işaretler ve haberlerle aylarca zaman evel biribirlerine iylân ederek muayyen bir yerde böyle azim içtima'lar kurmak çingenelerin her zamanki âdetidir. Romanyada her beş senede bir Karpatlardaki küçük bir manastırda toplanıp yedi gün orada kalırlar. Bundan bir kaç sene evel büyük bir çingene içtimai Amerikada "Long Island" ta bile kurulmuştu.

Derbeder bir kavm için böyle zaman zaman toplanmak çok mühimdir. Bu suretle hem biribirleriyle tanışırlar, hem de hangi kasabalar, köyler ve şehirlerin kendilerine karşı müsaadekâr davranıp davranmadığını öğrenirler; yollar hakkında doğru ve kestirme mâlûmat edinirler. Fakat, kasten olmasa bile, hemcinsine yanlış mâlûmat veren çingenenin vay haline olur! Böyle bir dikkatsızlık yüzünden kabilesinden tardolmuş çok çingene tanırım. Onların indinde, en birinci ve en yüksek meziyet doğru mâlûmattır. Bir çingene mahkemesi huzurunda, "istemeyerek kabahat işledim" demenin kıymeti yoktur.

Vaktiyle Amerikaya pek çok iylânlar ve alayişle genç bir çingene kemancısı geldiydi. Kendinden evel de kabilesi gelmişti. Artistin işlerine bakanlar onu şehrin en iyi otellerinden birine yerleştirdiler fakat o gene geceleri kabilesinin oturduğu fukara mahallesinde hoş bir dükkânda yatardı.

Günün birinde bu genç çingene gayet güzel bir aktrise tesadüf ederek, aşık oldu. Çingene olduğunu gizleyerek kıza kendini Hintli diye tanıttı. Anası babası ve bütün kabilesi aralarından birinin beyaz bir kadınla evlenmeğe niyet ettiğini işidince beyaz, yâni matem, elbiseleri giyindiler. Bu genç artist asırlarca zaman diyar diyar dolaştıkları halde kanlarının katışıksız kalmasiyle iftihar eden bir kabilenin reisinin oğlu idi. Bununla beraber genç adamı mahçup etmemek, gönlünün sevdiği kadına kavuşturabilmek ve mâşukasına bol bol ikram edebilmesi için kabilesi neleri var neleri yoksa satarak kendisine bir otomobil aldılar, eline de bir çok para verdiler. Aşkın her şeyden üstün olduğuna inandıkları için kalpleri kan ağladığı halde o beyaz kadınla evlenmesine kendi elleriyle yardım ettiler. Gelin kocasının aslını halâ bilmediği gibi artistin onun için sarfettiği paraların nereden geldiğinden de haberi yoktur!

Bir gün bu meşhur kemancının anneşi babası ortada oturmuşlar, bütün kabile de etraflarını almıştı. Öyleyin zamanından bir az evel hintli elbiseleri giyinmiş bir adam kapıdan girdi. O girer girmez bütün çingeneler başlarını eğdiler. Son dakîkaya kadar "belki bir şey olur da genç adam bu sevdadan vaz geçer„ diye ümit beslemişlerdi. Halbuki boşuna ümit beslemişler! Babası kendi ağziyle oğlunu kabileden tardetti. Evlâtlarını ve onların evladının evladını aforoz etti. Bununla beraber tart hükmünü iylan ettikten sonra reis kabilesine dönerek

"Şenlik, bayram yapın, çünkü oğlum dünyanın en büyük saadetine nail oldu. Dünya durdukça kardeşlerine, anasına babasına hasret yaşayacağını bildiği halde bu kadına karşı aşkı o kadar çok ki aşkını da bizi de hayat terazisinde tarttıktan sonra her şeyi feda etti„ dedi.

Bu sözleri işidince çingeneler beyaz elbiselerini fırlatıp attılar. Kendilerini incitmek pahasına bile olsa içlerinden birinin büyük saadete kavuştuğu için onlar da sevindiler.

Sorarım size, böyle mertçe bir müsamaha ve böyle derin bir anlayış başka nerede vardır!

MODERN ŞEHİRLER.

Medeniyetin en büyük vasıflarından birisi basmakalıptan bıkmasıdır. Ve daima yeni ihtiyaçlara cevap verecek yeni vasıtalar yaratmasıdır. Sağdaki resimde Almanyanın bir şehrinde inşa edilmiş toparlak evler görüyoruz. Aşağıdaki resim ise Berlinde yapılacak olan bir mahalle ile ortasındaki meydanın modelidir.

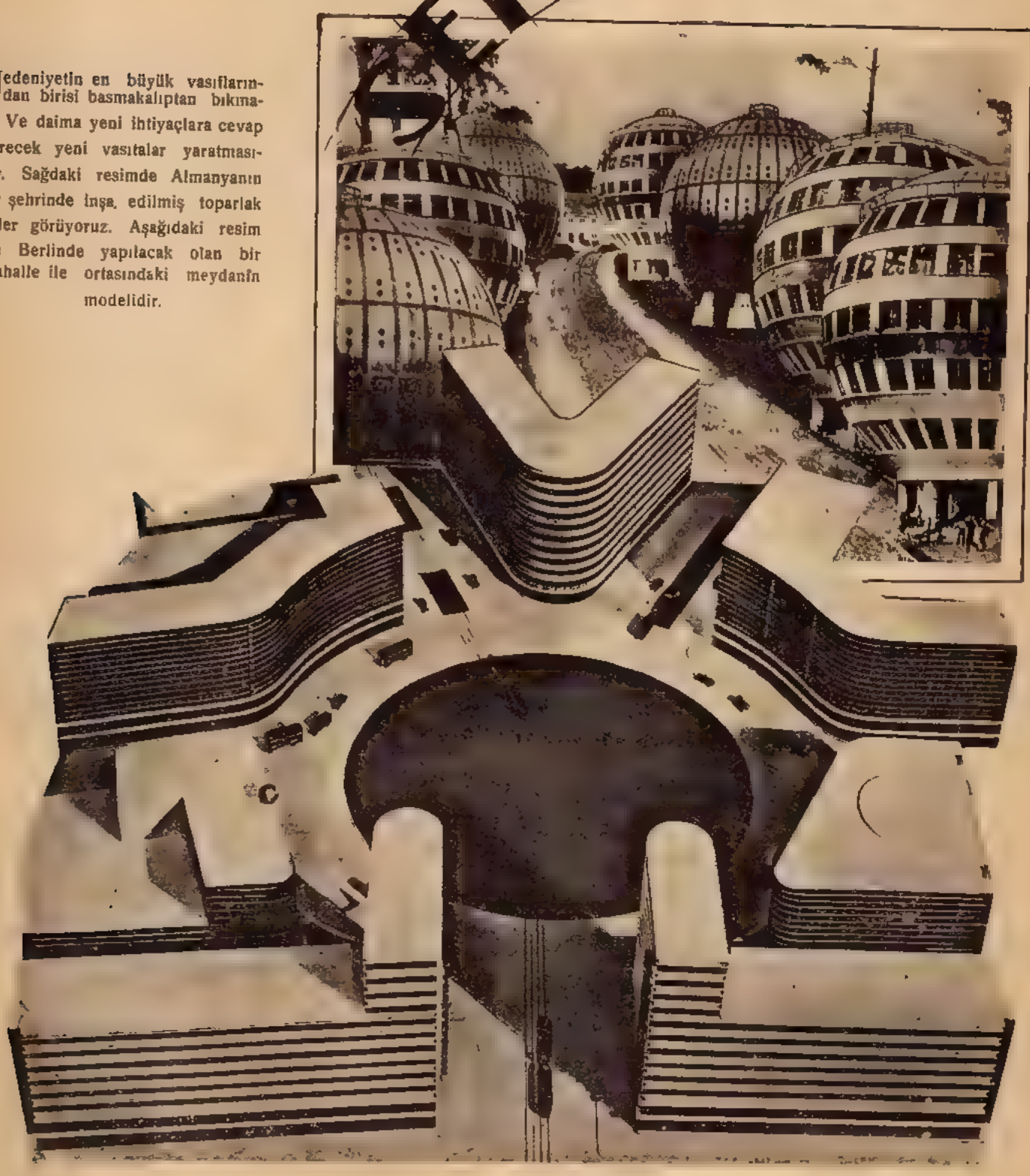

Oğlunun Büyüklüğü

PAUL BOURGETden *Nakleden : MEBRURE HURŞİT*

Mediha Sadettin hanım efendiye: «Pendik, acı su sokağı No. 29 Babam bu sabah sekizde öldü. Sizi ve "Mini"yi kucaklarım.» Oğlunuz: Rüştü Sadettin.

Delikanlı bu telgrafı yazdıktan sonra, dirseğini masaya dayadı, bir karaladığı kelimelere, bir de ötede gözleri kapalı upuzun yatan ölüye baktı.

Bu telgrafı göndermese daha iyi olmaz mı idi? Acaba göndermese daha iyi olmaz mı idi? Bu acı tereddüt içinde bütün gençliğini kavuran uzun ve elim bir aile faciası vardı.

Henüz on dokuz yaşında bile yoktu. Halbuki annesiyle babası ayrılalı, mahkeme kararınca Rüştü babasına ve küçüklükten kalma bir alışıklık ile Mini diye çağırdığı Emine de annesine düşeli tam on iki yıl oluyordu.

Bu ayrılışın sebeplerini Rüştü pek iyi bilemiyordu. Fakat ilk kabahatların babasında olduğunu gene onun kendi itirafları üzerine öğrenmişti. Ne kabahatları? Eğer söylediğine inanılacak olursa karısına pek büyük kabalıklar etmişti. Lâkin dedikleri işte sade bundan ibaretti ve Rüştü senelerce babasının ağzından kendisini "diri öksüz,, eden facia hakkında ruhunda acı ihtimaller, şüpheler uyandırabilecek esaslı hiç bir şey alamadı.

Yalnız bütün tecrübesizliğine rağmen, babasının yaşayışına bakması, bu çatık yüzlü, sert bakışlı, kalın kır kaşlı adamın annesine karşı nazik, ince bir hayat yoldaşı olmamış olduğunu hissetmesine yeterdi.

Bu adamın ömrünü dolduran başlıca şeyler, at, av ve silâh merakı idi. Bazan hırslandığı zamanlar kan başına çıkar, âdeta ne yaptığını bilmezdi. Acaba kendine içkiyi yasak edişi de bu öfkeden korktuğu için mi idi? Rüştü onun hiç bir zaman sudan başka bir şey içtiğini görmemişti. Bir gün karşılık vermiş olan bir uşağı tuttuğu gibi merdivenden aşağı atan bu adam üstelik bir de içki kullanacak olsa kim bilir ne hallere girerdi?

Halbuki — Rüştü şimdi bunu yüreği sızlıyarak düşünüyordu — işte bu hırslanınca ağzına geleni söyliyen, fazla sinirli adam oğlu için, onun ruhi ve ahlâkî inkişafı için en dikkatli, en müşfik bir terbiyeci olmuştu.

Rüştüyü yâtı mektebine vermek istememiş, gündüz gidip gelen çocukla daima meşğul olacak iyi bir muallim tutmuş ve kendisi de her gün evlâdının tarakkileri, dersleri ile alâkadar olmaktan geri kalmamıştı. Tatillerde de onu memleket, memleket gezdirmiş, ata, ava, spora alıştırmış, bu suretle hem kendi zevkini tatmin etmiş hem de oğlunu kuvvetlendirmek fırsatını bulmuştu.

Bu daimî ihtimam ve şefkat içinde büyüyen delikanlı da, ahlâkça pek az benzediği bu baba-

yı pek tabiî olarak çok candan bir muhabbetle sevmişti. Fakat elli yaşını geçkin olan babası irade ve dinçliğini hiç kaybetmemiş olduğu halde Rüştü bütün gördüğü jimnastik, silâh, boks talimlerine rağmen ince ve zayıf kalmıştı.

Bunun sebebi de hikâyenin ilerisinde iyice anlaşılabilir. Rüştü, annesinin kocasına karşı duyduğu büyük korku içinde taşınmış ve dünyaya gelmişti.

Bu yarım talâkın neticesinde kararlaştırılan tarihlerde annesini görmeğe gittiği zamanlar onun evlâdına karşı gösterdiği soğukluk ve çekingenliğin en derin sebeplerinden biri de bu idi.

Mediha hanımın nazarında bu evlât, daima hatırası ile içinde, bir kadın uzviyetini sarstıktan sonra artık onun için unutulması muhal olan maddî, adeta hayvanî bir korku uyandıran «koca»yı temsil ediyordu.

Ayrılığa sebep olan vak'adan oğluna hiç bahsetmemişti. Fakat Rüştü sevilmediğini bütün acılığı ile anlıyordu. Kendisinden bir yaş büyük olan kardeşi ile candan konuşmak istediği zamanlar üzerlerine dikilen ana gözlerinin sertliğini hissediyordu.

Halbuki bu küçük «abla», onu ayni dam altında yaşadıkları, uyudukları, oynadıkları eski çocukluk günlerindeki sevgiye benzer bir şefkatle seviyordu. Seviyordu ama anneleri yanlarında oldukça bunu göstermeğe cesaret edemiyordu ve o da adeta onları yalnız bırakmamak için elinden geleni yapıyordu.

Asıl garibi şu ki, sanki bu kalp hastalığı aynı zamanda kocasında da varmış gibi «Mini» de onların evine geldiği vakit gene bir türlü yalnız kalamazlar ve Rüştü, sırf annesinin yanında yaşadığı için babasının sevmediği bu güzel kardeşe karşı duyduğu büyük sevgiyi hep saklamağa mecbur kalırdı.

Sanki zaman, anasıylebabasının kalbindeki kin yarasını iyileştirecek yerde büsbütün derinleştiriyormuş gibi senelerdir süren bu halden hassas ve içli bir çocuk olan Rüştü pek çok ıstırap çekmişti.

Pendik ziyaretlerinin her biri gittikçe daha acı oluyordu. Artık oraya eskisinden daha seyrek gidiyordu. Kardeşi de aynı dert yüzünden ayağını babasının evinden büsbütün kesmişti. Hemen mektuplaşmıyorlar gibi bir şeydi. Sanki gizli bir anlaşma ile, birbirlerinden uzak kalarak kendilerini pek acı heyecanlardan kurtarmış oluyorlardı...

İşte o sıralarda idi ki âni, acıklı bir vak'a oldu. Bir açık otomobille Bakırköy at koşularından dönen babası yolda birdenbire fırtınaya tutulup iliklerine kadar ıslandı. Şiddetli bir bronşit şeklinde başlıyan rahatsızlık çok geçmeden zatürrieye çevirdi. İki hafta süren hastalık arasında birkaç defalar Rüştünün aklına annesine haber vermek geldi. Bunu yapmadı. Çünkü babasiyle son konuşuşunda karısına karşı duyduğu nefretin halâ ne derecelerde derin olduğunu anladı.

Fakat artık o şu hareketsiz ve hissiz şekilden başka bir şey değildi. Rüştü kardeşi için duyduğu şefkat ve sevgiyi göstermekle onu incitmekten korkmıyacaktı; hem bu matemli günde minimini ablacığına öyle büyük bir ihtiyacı vardı ki...

Zavallı gence o telgrafı yazdıran işte böyle hisserdi. Yalnız kardeşine haber vermek, annesine haber vermek demekti. Tekrar döndü, yatağa baktı. Ebediyen susan kır bıyıkların altında acı bükülüşünü kaybetmiyen dudakların hâlâ onu çağırdıklarını işidir gibi oldu.

«Rüştü...»

— Babacığım?

«Pendiktekine haber vermedin ya?

«Annen», dememek için o hep bu «Pendikteki» sözünü kullanırdı.

— Hayır, babacığım!

— Sakın onu cenazemin yanına sokmıyacaksın, anladın mı?

Delikanlı şimdi telgrafına bakarak «Onu!...» diye tekrarlıyor, «Mini»den habsetmediydi... diye düşünüyordu.

Uşağı çağırmak üzre kalktı, başını sallıyarak vazgeçti, kâğıdı masanın üzerinden aldı, odadan çıktı. Telgrafı hemen postaya gönderecekti. Ama kim bilir nedense onu uşağa ölünün önünde vermek istememişti.

II

Gece çökmüştü. Rüştü hemen lâzım olan diğer mektup ve telgrafları yazdıktan sonra tekrar ölünün yattığı odaya döndü.

Hasta bakıcıya: «Gidip yatınız. Şimdi ben bek-

lerim, sonra da siz gelirsiniz» dedi.

Ölünün yanında yalnız kalmak istemesinde sebep vardı. Babası ona bazı şeyler söylemişti. İşte şimdi yatağının ayak ucunda otururken birer, birer hepsi aklına geliyordu.

Kulaklarında ve kalbinde halâ o sönmek üzere olan sesin hazin ve ağır akislerle oğuldayışını duyuyordu. O son niyazları yerine getirmeğe nasıl dayanacaktı? Ya fâni benlikle beraber görmesi lâzım gelen kin ve nefret hislerini ta ölümden öteye de taşıttıracak olan bu sözlere nasıl itaat edecekti?

Tam on beş saat evel, işte şu yatağın içinden ona:

«Evlâdım!..» diye seslenmiş, yanı başındaki küçük dolabın gözünden ateşli titrek elleriyle bir anahtar destesi çıkarmış ve içinden birini ayırarak:

«Bu anahtarı görüyorsun ya...» demişti. Kasamın anahtarıdır. Kasa da içeriki odada dolabın içinde divara gömülü. Üzerinde üç düğme var. Açmak için kullanılan kelime «Rüş» tür. Kendi isminin ilk kısmı. Alt çekmesinde iki zarf göreceksin, büyüğünün içinde banknot halinde kırk bin lira var. Onları sana veriyorum. Küçük zarfta vasiyetnamemi bulacaksın. Bu vasiyetname ile kanun müsaade ettiği nisbette servetimi sana bırakıyorum. İsterdim ki sana neyim var neyim yoksa hepsini vereyim, fakat kabil değil. Vasiyetlerimi okuduktan sonra kardeşine niçin mirasını kanunun zarurî gördüğü dereceden fazla yedirmek istemediğimi, evet niçin istemediğimi öğreneceksin. Emine babasına karşı anasiyle birlikte oldu...

Rüştü:

— Aman babacığım... diye itiraz etmeğe çalışmıştı.

Hasta takatının tükenmek üzere olduğunu anlatan bir işaretle:

— «Bırak söyliyeyim... demişti. Ona gücendiğim yok. Annesiyle yaşadığı için elbette onu benden üstün tutacak. Yalnız gene pek tabiî ki benim de içimden ona kızım gözüyle bakmak gelmez.»

«Bak sen benimsin. Dımağını ve kalbini işlediğim hakikî, öz evlâdımsın! Zaten hesap ettim. Sana bıraktığım para, arkadaşım Ali Seyfiden yediğim mirası, yani tamamen bana ait bir servet teşkil ediyor. Biliyorsun ya o da seni çok severdi. Demek sana bu parayı vermekle ailenin hakkını yemiş olmuyorum. Allahtan, helâl süt emmiş bir kıza düşmeni dilerim. İşallah intihabında benden daha bahtlı çıkarsın!»

Cenazesi için de bazı şeyler söylemiş, tembihlerde bulunmuş ve nihayet:

— Rüştü dediklerimi yapacaksın, değil mi? demişti.

Delikanlı:

— Evet babacığım, yapacağım. Diye cevap verdi.

— Dediklerimin hepsini anladın mı?.. Hepsini?

— Evet, hepsini...

Babası eline anahtar destesini verirken son bir gayretle, kelimeleri güçlükle talaffuz ederek:

— Berhudar ol evlâdım... unutma, kasadaki parayı hemen şimdi, o kadın eşyaya mühür koduttmadan al. Diye fısıldadı.

— Peki babacığım, alırım.

İşte bu vâdi tutmak sırası gelmişti ve Rüştü kasayı açmak düşüncesiyle tıpkı, demin telgrafın başında geçirdiği tereddütlü anlardaki gibi titriyor, terliyordu.

«Bu vasiyetnameyi okuduktan sonra öğreneceksin...»

Neyi öğrenecekti? «Sen benim hakikî, öz evlâdımsın..» diye ısrar edişine sebep ne idi? Bu vasiyetnamede annesi hakkında yüz kızartıcı bir şey mi bulacaktı? «İşallah intihabında benden daha bahtlı çıkarsın...» Acaba ortada Rüştünün şimdiye kadar tahmin ettiğinden daha başka şeyler mi vardı?

Pek genç ve pek nezih olmasına rağmen bazan kadın hayatlarında herkesten sonra evlâtlarının öğrendikleri hazin sırlar bulunduğunu biliyordu. Acaba zavallı ölünün yüzüne bu sonsuz keder damgasını vuran elem de bu çeşit bir şey mi idi?

O kadar iyi kalpli ve doğru olduğunu bildiği babasına böyle merhametsiz kararlar verdiren nasıl bir muamma idi?

Acaba güzel «Mini»nin kardeşi kasada zaten daha şimdiden güçlükle sürüklenen bir münasibet bağını büsbütün zehirliyecek ağır ittihamlar mı bulacaktı?

Kendi kendine: «Ne kadar korkağım!» diye düşündü ve ayağa kalkarak, ölüye döndü, yüksek sesle: «Görüyorsun ya, dediğini yapıyorum!» dedi, yandaki odaya geçti.

Biraz sonra «Rüş» kelimesini vücuda getirmek için düğmeleri çevirirken, anahtarı deliğe sokarken parmakları titriyordu.

Kilit döndü, kasanın kapısı arkasına dayandı.

Rüştü para dolu şişkin, büyük zarfı gördu. Onu itti, üzeri «oğlum Rüştiye, ben üldükten sonra» diye yazılı olan küçüğünü aldı. Telaşlı parmaklarla kenarını yırttı. Kağıdı açtı.

III

Vasiyetnamem:

«Bubenim, 1342—1926 senesi 13 Teşrinisanisinde ölüme yaklaştığımı bildiğim halde, bütün şuur ve muhakememe malik bulunarak kendi elimle yazdığım vasiyetnamemdir.

«Çok hasta olduğumu hissediyorum. Bundan bir kaç sene evel yazdığım öteki vasiyetnamem kâfi derecede vuzuhlu değildi. Oğlum henüz pek küçüktü. Daha o zamanlar Mediha hanımın, oğluna bana ve kızına karşı borçlu olduğu vazifeyi idrâk edeceğini umabiliyordum. O bunu anlamadı. İşte ben de o eski vasiyetnamemi yırtıyorum. Bunda ötekinde bulunmıyan ve Rüştünün bilmesi lâzım gelen şeyleri söylieceğim.

«Oğlum Rüştü Sadettini, bütün servetim üzerine varisiumumi olarak seçiyorum. Kardeşi Emine Sadettine kanunun zaruri ve elzem gördüğü mîkdardan gayrı hiç bir şey bırakmıyorum. Annesinin yüzünden çok ıstırap çektiğim için, kinim kızım olmuş olan Emineyi de sarıyor.

«Anası —biliyorum— onu bana karşı nefret hisleri besleterek büyüttü. Cezasını da yalnız kendisine hasretmek, yalnız kendisini sevdirmek istediği bu çocuk vesilesiyle çekmelidir. İşte bunun için demin «Kızım olmuş olan» dedim. Çünkü artık ona evlâdım gözüyle bakmıyorum. Anası onun kalbindeki yerimi kazıdı, sildi. Emine küçücükken onu okşamış olan ellerin hatırası ile bu çirkin «unutturma cenginde» galip gelecek kuvveti bulamadı. Cezasını çeksin.

«Bu vasiyetnamenin bir «iytirafname» olmasını istiyorum.

«Mediha hanımla ayrılmamıza sebep olan vak'ayı büyük bir samimiyetle, olduğu gibi, bütün tafsilâtiyle anlatacağım. Evliliğimizin sürdüğü dokuz sene zarfında çok geçimsizlikler, haksız yere kıskançlıklar yapmış olduğumu inkâr etmiyorum. Hattâ, bir gün, şimdi iytiraf etmekten utandığım, evet yüzüm kızararak utandığım, çirkin bir harekette bulunduğumu bile inkâr etmiyorum. Bu duyduğum hicap, affı hakkedecek derecede derin bir nedamet hissini ispat eder.

«O zamanlar pek çok kumar oynuyordum ve karım korkuyordu. Klup arkadaşlarımın zevceleri — ki onun da ahpapları oluyorlardı — kocalarından duydukları bakara zararlarımı gelip kendisine mubalâğalarla anlatıyorlardı.

«Topu topu kaybettiklerim bin lirayı geçmemiştir. Yalnız klupta geç vakitlere kadar kalınca bu kumar partilerinden sonra arkadaşlarla birlikte yiyor, bazan da biraz haddinden fazla içiyordum.

«Bir gece epi kaybettim. Paramı geri alabilirim ümidiyle çok oynamış, iyice sinirlenmiştim. Belki de bu asabiyet yüzünden içki daha kolaylıkla başıma vurdu! Yoksa her zamankinden fazla içmemiştim. Yalnız mevsimlerden kıştı. Kluptan çıkınca soğuk içime işledi. Isınmak için barlardan birine girdim, bir kaç kadeh daha yuvarladım. Evin kapısına vardığım zaman adam akıllı sarhoştum. Başımıza gelecek varmış ki, karımı ayakta, henüz yatmamış buldum.

«Bir gece toplantısına gitmiş ve orada klup arkadaşlarımdan biri kastsızca, sırf boş boğazlık olsun diye ona o geceki talihsizliğimi söylemiş! Sonradan o herife iyi bir ders verdim ama, bir kere olan olmuştu.

«Mediha hanım —bunun için kendisini ayıplamam — eviâtlarının âtisini düşünerek titriyordu. Kaybettiğim paranın mîkdarını öğrenmek için beni bekle-

mişti. Tekrar ediyorum ki sarhoştum. Pek haklı sitemlerine karşı öfke ile bağırıyor, ağzıma geleni söyliyordum. O da bana kafa tutuyordu. Artık kan başıma çıktı. Ne yaptığımı bilmedim. Vurduğum tokatın şiddetinden karım yüzü koyun yere kapandı.

«Kendimi o kadar kaybetmişim ki, bir kere eğilip ona bakmadan yatmağa gittim. Ertesi sabah hayvancasına, evet hayvancasına bir uykudan sonra gözlerimi açtığım zaman bulanık kafamla geceki iğrenç kavga sahnesini fena bir rüya gibi hayal meyal hatırlıyordum.

«Çok geçmeden onun korkunç hakikatini öğrenecekmişim!

«Mediha hanım, ne adres ne de bir mektup bırakmadan kızını almış evden çıkmıştı. Sanki bir kaç günlük bir seyahate gider gibi bir bavulla hizmetçisini götürmüştü. Bu vaziyeti görünce kendi kendime: «Her halde dönecek... ondan aff dilerim, bu kâğıdı okuyunca affeder...» dedim ve masanın başına geçip tarihi attıktan sonra sadece şu satırları yazdım.

«Namusum üzerine yemin ve taahhüt ediyorum ki bundan sonra elimi ne bir iskambil kâğıdına süreceğim ne de bir damla içki kullanacağım.»

«Pişmanlık ve şaşkınlığım o kadar derindi ki, iyi hatırlıyorum, kâğıdı imzaladıktan sonra bir aynanın karşısına geçtim ve kendi kendime, tahkir ederek, tiksinerek baktım. Bu çocukça hareketi anlatışıma sebep, evlâtlarımın anasından gelecek her hangi ağır bir şartı derhal kabul etmeğe ne kadar hazır olduğumu ispat etmek içindir.

«Rüştünün: «Baba, anneciğim nereye gitti? Hem nesi vardı, boyuna ağlıyordu?» diyen sesi cürmümü bütün acılığı ile yüzüme çarpıyor, vicdanımı sızlatıyordu.

«Ben de evlâdım gibi soruyordum: Evet nereye gitti?»

«Doğru, kabahatim çok büyüktü. Fakat içimde birden bire uyanan bir fikirle cezamı çoktan çekmeğe başlamıştım: «Ya kendini öldürdü ise?» diye düşünüyordum. Ahlâkının en derinliklerinde anlaşılmaz ve daima kavgalarımızda beni sinirlendiren, çileden çıkaran nufuz edilmez gizli bir köşesi vardı. Bu gibi kapalı tabiatların en son kararları vermekten çekinmediklerini biliyordum. Halâ bir gece evelki sarhoşluğun sarsıntısını taşıyan müfekkeremde çifte intihar hayalleri dolaşıyor, ürpertiler içinde ne yapacağımı şaşırıyordum. Onu kızımla beraber bir otel odasında, daima dolabının üzerinde duran tabanca yanıbaşlarında, kanlar içinde görüyordum.

«— Sonraları, bu tabancayı benden korktuğu için daima eli altında bulundurmuş olduğunu öğrendim.

«Bu korkunç hayallerle deliliği o kadar ileri vardırdım ki, silâhı götürüp götürmediğini anlamak için odasına girip çekmeleri araştırmağa başladım. Hayır onu almamıştı. Tam o aralık uşak içeri girdi ve kaynatamın benimle konuşmağa gelmiş olduğunu haber verdi.

«Kendi kusur ve kabahetlerimi bütün çıplaklığı ile sayıp döktüğüm için evvelâ karımın ailesi, sonra da bizzat karım tarafından uğratıldığım inkisarlar temamen anlatmağa hakkım var.

«Mediha hanım Pendiğe, onların yanına kaçmış ve kaynatam da bana, artık onun evime dönmemeğe karar verdiğini, kızı namına haber vermeğe gelmişti. Evlâdının anlattıklarından sonra benimle o kadar haşin bir tarzda konuşmakta tabii haklı idi. Fakat ona bütün heyecan ve samimiyetimle pişmanlığımı söylerken, kumar oynamıyacağım, içki kullanmıyacağım hakkındaki yazılı yeminimi verirken omuzlarını silkmeğe hakkı var mı idi?

«Ve o, çocuklarımın anası, bu pişmanlığa inanmamağa, hattâ bunu kendisine söylememe bile meydan bırakmamağa hakkı var mı idi? Kaynatama kızıyle beni görüştürmesi için dinlettiğim candan yalvarışı, bütün o hafta içinde on defa, nice vasıtalarla kendisine de tekrar ettim. Hep «olmaz!» ve «olmaz!», daima başkaları ile söylettiği bu «olmaz!» la karşılaştım.

«Ona o zamanlar ne mektuplar gönderdim! Kocasını ne tecrübelerden, ne ağır şartlardan geçirmesini teklif ettim! Yuvamızı yıkmaması, evlâtlarımızın sevgisi namına bana hatamı sildirmek, affettirmek imkânını bahşetmekten çekinmemesi için ne kadar yalvardım! Hem de neyi silmeği? Temamen mesul olamıyacağım bir ânın hatırasını!

«Sarhoşlukla cinayet işliyen bir adam için hakimler bile «esbabı-muhaffife» diye bir şey buluyorlar. Fakat o: «Olmaz!» ve daima «Olmaz!» dedi.

«İşte o zaman benim için öyle bir hayat başladı ki, cezanın işlediğim hatadan pek çok defalar

daha büyük ve zalim olduğunu, çektiğim uzun ıstıraplar sayesinde iddia edebilirim.

«Aile yuvası yıkılmıştı. Kızım hem benim, hem de kardeşi için ölmüş demekti. Çünkü, -Mediha hanıma karşı duyduğum kinin en başlıca sebebi de budur - evet çünkü bu kadın, bilmiyorum ne suretle, bu iki çocuk arasındaki kalbî temasları elinden geldiği kadar men'e çalıştı.

«Artık bugün onun kızı ile aramızda hiç bir sevgi bağı yoktur.

«Bu *acımak* nedir bilmiyen kadın kızıma karşı içimdeki babalık hislerini öldürdü. Halbuki küçük bir hareket kalbimde yeniden o babayı canlandırmağa yeterdi. Ne o, ne de kızı bunu yapmadılar. Emineye kırgınlığım yok, fakat o kadına evet, var!

«Samimi bir pişmanlık affa lâyıktır. Ve ben nedametimin doğruluğunu verdiğim sözе temamen sadık kalmakla ispat etmiş oldum. Bütün klûp arkadaşlarım şahit olabilirler: Kumar oynamadım. Şu on iki seneden beri hemen her gün yemeklerimizi beraber yediğimiz oğlum da bilir ki ağzıma hiç bir zaman içki sürmedim.

«Aynı zamanda Mediha hanım ve ailesinin ileri koştukları bütün ayrılık şartlarına -ki bu da kabahetli olduğumu kabul etmek demekti- razı oldum. Yalnız çocukların saadeti namına onu boşamadım. Bu on iki senelik ayrılık ve yalnızlık içinde aklıma bir kere bile başka bir kadınla evlenmeği getirmiyişim de gene benim, öyle, karşısına çıkıp konuşmak istenilmiyecek kadar iğrenç ve kalpsiz bir adam olmadığımı ispat etmez mi? Mediha hanıma kızı ve kendisi için vereceğim para mıkdarını bizzat kararlaştırmasını rica ettim. Bu aylığın daha yüksek olmayışı da gene kendisi böyle istediği ve bana babasiyle: «Kızım sizden kendi namına hiç bir şey kabul etmiyor, yalnız Eminenin tahsil ve terbiyesine lâzım gelen parayı verirsiniz!» dedirttiği içindir.

«Bugün bile kalbimi kanatıp sızlatan bütün bu hatıraları canlandırmak neye yarar? Oğlumun son arzularıma göre hareket etmekten çekinmemesi için kâfi derecede söyledim.

«Rüştü bu on iki senelik ömrümün biricik sururu, yalnızlığımın tesellisi, ve sırf bir gençlik hatası için beni hiç merhamet duymadan mahkûm eden anasının büyük haksizlığının canlı bir delili oldu.

«İşlediğim hata pek büyüktü, fakat bu, gönül derinliklerinden gelmiyen bir kan ve sinir hatasıydı.

«Tekrar ediyorum, her şeyi unutmak için onca zaman beklediğim halde, pişmanlığımın lâyık olduğu aff ile elini uzatmadığından karım bana ve evlâtlarımıza karşı bir kibir cinayeti işledi.

«Oğlumun bunu bilmesini istedim. Artık susuyorum».

IV

Kâğıdın altına imzasını atmış, nerde yazıldığını ilâve etmiş ve her hangi bir iytirazın önüne geçmek üzre ilk sahifedeki 23 Teşrinisani 1342—1926 tarihini tekrar etmişti.

Kânunuevelin sekizi idi. Demek ki on beş gün evel, yâni hastalığının başlarında yazılmıştı. Rüştü hatırlıyordu: O sıralarda babası bir kaç defalar, her halde bazı tahvilâtı sattırmak için eski mektep arkadaşlarından sarraflık eden birini çağırtmıştı. Kasada kırk bin lira gibi mühim bir meblağ bulunabilmesi de işte bu surette kabil olmuştu.

Babası: «Parayı hemen simdi, o kadın eşyalara mühür kodurtmadan al!» demişti. Rüştü sahiden zarfı eline aldı, fakat hemen adeta garip bir tiksinme duyarak kasanın çekmesine attı, kapısını kapadı ve elinde vasiyetname ile, mâsum oğlunu, intikamını yerine getirecek emin bir silâh diye kullanmak istiyen ölünün odasına girdi. Yazdıklarını tekrar okudu.

Bu sahifaları görmeden evel annesi hakkında utandırıcı bir hakîkat öğrenmek korkusu ile titrediği için şimdi ferahlaması lâzım gelirdi. İşte O namus yolundan ayrılmış bir kadın değildi. Yoksa kim bilir bu kinci düşmanı, ananın lekesini oğlunun yüzüne ne vahşi bir sevinçle çarpacaktı! Evet namus yolundan ayrılmamış, fakat ne kadar katı yürekli bir kadın!

Rüştünün hayalinde bazı sahneler canlanıyordu: Küçücükken babasiyle sofra başında yalnızca yemek yiyişlerini, onun matemli bir gülümseme ile su dolu bardağını ağzına götürüşünü görüyordu. Babası Rüştüyü her Pendikten dönüşte karşısına alır, kızını sorardı, ve eğer yavrucak eski mes'ut günlerdeki gibi kardeşine «Mini» diyecek olsa âdeta öfkelenerek: «Sana kaç defa tembih etmeli? Bu gülünç ismi istemiyorum!» diye bağırırdı.

Ya kardeşi evlerine geldiği zamanlar göster-

diği asabiyet, Rüştünün âdeta Miniye gözlerini kaldırıp bakmaktan bile korkusu... Sonra Pendik ziyaretleri... O soğuk ana bakışları...

Rüştü pek iyi hatırlıyordu: Annesi bir defa bile «baba»yı, sıhhatini, yahut da oğlunun derslerini sormamıştı. Ölünün hakkı vardı. Mediha hanım çok katı yüreklilik etmişti. Evet merhamet tanımıyan bir inat ile affetmekten kaçışı ona bir kibir cinayeti işletmişti. Delikanlı hayalen vasiyetnamenin bir cümlesini tekrarlıyordu: «Halbuki küçük bir hareket kalbimdeki bu babayı yeniden canlandırmağa yeterdi....»

Ve telgrafı hatırlıyarak: «Tereddüt etmeğe ne kadar haklı imişim. Telgrafı cenaze kalkmadan göndermemeli idim. Öyle ya buraya gelir, yanına girmek isterse, nasıl mani' olurum? Ona da vâdettim... Ama hayır! Gelmez... Hem «Mini»ye haber vermek mecburiyetinde değil mi idim? Onun da babası... hakkı yok mu? Ah ya Rabbi, niçin bu kâğıdı okumamı istedi? Hayır... her halde «Mini»yi yalnız gönderir. Kendisi gelmez... yoksa şimdiye kadar telgraf çekerdi...» diye düşünüyordu.

Zaten doğuştan fazla duygulu olan Rüştüyü, kinlerinin acısını evlâtlarından alan bu karı kocanın gayrıtabii hayatı büsbütün içli ve hassas etmişti.

O, öyle derhal istediklerine inanan insanlardan değildi. Annesinin telgrafa cevap vermeyişinden iptida ümitlendi ise de şimdi bu sükûtu temamen aksine alıyor ve içinde bir şey onun muhakkak geleceğini söyliyordu.

Bunun için ertesi sabah matemli gecenin ıstıraplı tesirleriyle bitkin, birazıcık dalarken uşak gelip de:

— Küçük bey, Emine hanım geldi, sizi görmek istiyor, diyerek uyandırdığı zaman hiç şaşmadı.

— Yalnız mı? diye sordu.

— Hayır, efendim. Yanında bir hanım var.

— Mürebbiyesi mi?

— Hayır, bir başkası.

Rüştü:

— Pek âlâ, hanımları salona al. Ocağı yak. Ben de şimdi çabucak hazırlanıp inerim, dedi.

İşte o kadar korktuğu şey olmuş, annesi gelmişti! Baba yaşarken acımak hissini bilmemiş, inadından dönmemiş olan bu kadın niçin artık öldükten sonra da onun karşısına çıkmaması lâzım geldiğini anlamamıştı?

Şimdi O babasının son arzularını nasıl yerine getirecekti? Hem Mediha hanım yalnız da değildi. Her halde ona gelmesi için de gene Mini rica etmiş, hem bunu Rüştüyü düşünerek yâpmış olacaktı. Kızcağız kendi kendine böyle bir sırada kardeşine ana yokluğunun çok acı geleceğini tahayyül etmişti. İşte bu da gizli, fakat çok şefkatli, derin sevgisinin bir delili idi.

«Mini»nin kim bilir ne güçlük ve ricalarla getirmeğe muvaffak olduğu bu anneyi evden uzaklaştırmağa zavallı Rüştünün nasıl eli varacaktı? Ama sanki sahiden onu kızı mı getirmişti?

Rüştünün giyinmesi bitti. Caketinin cebine cüzdanını sokarken gece içine koyduğu vasiyetnamenin dışarı kaymış olan ucunu gördü ve âni bir şüphe ile:

— Sahi ben neler düşünüyorum?... o buraya kardeşim de benim gibi babamın mirasçısı olduğu için geldi. Vaziyeti yakından tetkik etmek istiyor, dedi.

Acı tecrübelerden geçerek hayatın elim ihtiyaçlarını anmamış olan gençlerde menfaat ile hissî işlerin birbirine karıştırılmasına karşı ihtiyarsız bir tiksinme vardır. Babasının ölümü önünde annesinin para meselelerini düşünmüş olmasını tasavvur etmek ona çok acı geldi.

— Eğer böyle ise benimle baş başa kalmak istiyecektir. O zaman ben de ona babamın, kardeşimin yanında söyliyemiyeceğim son arzularını anlatırım, dedi.

Ağır vazifesini birdenbire kolaylaştıran bu düşünceye rağmen aşağı inip salona girdiği zaman Mediha hanımın — çünkü sahiden gelen o idi — kızına:

— Evlâdım, hadi git babanın yanında dua et. Rüştü ona yolu göster, diyişi kalbini acı acı sızlattı.

Halbuki O bu birkaç dakîkayı adeta tatlı bir heyecan içinde geçirmişti. «Mini» onun boynuna öyle candan bir sevgi ile atılmıştı ki!

Artık bu sefer muhabbetlerini gizlememişler, gözyaşlarını birbirlerine katarak ağlamışlar... ağlamışlardı. Mini ölüye ağlamıyor, kardeşine, kardeşinin ıstırabına ağlıyordu. Fakat ne çıkar? Beraber gözyaşı döküyorlardı ya! Artık annesinin haline dikkat edecek gibi değildi.

Zaten demin ona o kadar soğuk bir tarzda: «Nasıl oldu, bu iş?» diye sorduğu zaman evlâdının kalbi az mı yaralanmıştı?

İşte şimdi kardeşini babasının ayak ucunda bırakıp hazin vazifesini yapmak üzere salona döndüğü zaman acaba ne diyecekti? Kim bilir nasıl iytiraz edecek, neler söyliyecekti? Ölünün oğlu bunları dinlemeğe katlanabilecek mi idi?

V

Mediha hanım çok güzel bir kadındı. Kırk yaşını geçmiş olmasına rağmen yüzünün çizgileri halâ ince düzgünlüklerini kaybetmemişlerdi. Yaş ona damgasını, güzelliğini hiç bozmadan vurmuştu.

Uzun boylu idi. Koyu gözleri, düz ince bir burnu, biçimli bir ağzı vardı. Gür siyah saçları gümüş tellerle savatlanmağa başlamıştı. Teninin donuk beyazlığı sırtındaki koyu renkli elbise ile daha ziyade göze çarpıyordu.

Bu, işte tam vasiyetnamenin tanıttığı o merhamet bilmiyecek kadar mağrur kadındı

Oğlu karşısına gelir gelmez hemen sertçe bir sesle söze başladı:

— Rüştü, babanla aramdaki anlaşamamazlığı biliyorsun. Ondan ayrıldığım sırada kardeşini yanıma aldığım için kızımın menfaatini düşünmek tabii sen de iytiraf edersin ki başlıca vazifemdir. Emine evlenmek çağına geldi. Hattâ henüz kat'ileşmemekle beraber çok ciddi bir tasavvurumuz var. Baban ölmeden evel bir şeye karar verdi mi? Bunu bilmek istiyorum.

Bunları söylerken, bir yandan da sorucu gözlerle oğlunu süzüyordu, ve Rüştü sanki bu bakışlarda büyük bir iytimatsızlık okur gibi oldu.

— Sen onunla daima beraberdin; eğer bazı kararlar verdiyse, pek tabii, sana bundan bahsetmiştir.

— Evet, anne, bahsetti.

— Vay! Bana da söyliyebilir misin?

Delikanlı:

— İşte vasiyetname burda, dedi ve cebinden zarfı çıkarırken tereddüt ettiğini gören Mediha hanım yeniden, daha garip bir eda ile:

— Vay! dedi. Sana bu vasiyetnameyi o mu verdi, yoksa kendin mi?...

Oğlu:

— Anne! diye sözünü kesti!..

— Bunda gücenek bir şey yok. Eğer bu vasiyetname keşfettiğim gibi sırf senin lehinde ise tabii ki menfaatini gözetmek için onu iyi, emin bir yerde saklamak istedin. Belki de böyle yapmanı sana baban söyledi. Benden o kadar nefret ediyordu ki! Onu ortadan yok ederim diye korkmuştur.

Bu son lâkırdıları istihfaf edici azametli bir tebessümle başını sallıyarak söylemişti.

Demek ki babasını ölüm döşeğinde iken bile bırakmıyan bu sonsuz düşmanlık ve derin kin halâ annesinin de kalbinden çıkmamıştı.

Vasiyetnameyi okurken duyduğu acı yüreksızısı Rüştüyü o kadar şiddetle yeniden sarstı ki, boğazı kurudu, kısıldı. İttihâm edici kâğıdı annesine uzatırken boğuk bir sesle:

—Mademki istediniz, anne, onu okuyunuz. Okuyunuz... «Ve pişman olunuz...» demek arzusu içini kavurdu, fakat sustu. Bu tâmiri imkânsız bir hata olurdu. Halbuki bir kere daha ablacığının onu ne kadar çok sevdiğini hissetmişti. O bütün gençliğince, babasının yanında çok yaralı ve eksik olarak tattığı aile hayatının hasretini çekmişti. İşte elinde bu kardeş, ilk oyunlarının, ilk bahtlı yılların «Mini»ciği kalmıştı. Annesi ile, şu vasiyetnameyi alan, açıp okumağa koyulan annesi ile boğuşmak, onu ebediyen kaybetmek demekti.

İşte kaşlarını çatıyor, kâğıdın üzerinde parmaklarını sıkıyordu. Dudaklarında gene o deminki acı büklüm vardı. Hızlı hızlı nefes alıyordu. Rüştü onun ta ruhtan kopup gelen bir istikrah ile ölüye lânet okuduğunu görüyor ve tabiat, zavallı gencin içinde, kanlarından hasıl olduğu bu kadınla erkek arasındaki kinin bütün çirkinliğini bulandırıp karıştırarak ona bağıracak, inliyecek kadar ıstırap veriyordu.

Biri, babası affetmeden gitmişti. Her ne pahasına olursa, bu iğrenç kin ortadan kalkmalı idi. Abla ile kardeşin tıpkı şu okşayıcı «Mini» isminin hatırlattığı iyi zamanlardaki gibi anababaya karşı aynı hürmet ve sevgi hissi ile, beraber yaşayan beraber ihtiyarlayan iki «öz kardeş» olmaları için bu lâzımdı.

«Halbuki küçük bir hareket kalbimdeki bu babayı yeniden canlandırmağa yeterdi...»

Vasiyetnamenin bu hazin cümlesi tekrar gözlerinin önünde canlanıyor ve içinden bir ilham doğuyor, bazı anlarda o her şeyi önünde yıkıp devi-

rerek gönül derinliklerinden kopup taşan büyük fazilet dalgalarından biri yükseliyordu.

Mediha hanım vasiyetnameyi bitirdi. Kâğıdı ehemmiyetsiz bir mektup devşiriyormuş gibi sükûnetle katladı. Yüzünün çizgilerinde, bütün halinde müstehzi bir ifade dolaşıyordu. Oğluna kâğıdı geri verirken.

— Pek âlâ! dedi. Öğrenmek istediğimi öğrendim. Babana hakk vereceğin çok tabiidir. Kendimi müdafaaya tenezzül etmiyeceğim. Onun pişmanlığına, evet inanmadım. İnsan kocasını bir kere o halde gördü mü unutamıyor, unutmak elinden gelmiyor...

İçlerinde o korkunç sahnenin acı hatırası uyanan gözlerini uzun kirpikli titrek beyaz göz kapakları örttü.

— Artık hemen Emine ile Pendiğe döneceğim. Cenaze kaldırılırken bulunmamıza lûzum yok. Babanın arzusuna karşı gelip dâva açmağı hiç düşünmem bile. Sana bu ağır hakareti etmeğe gönlüm razi olmaz. Ben iyice, ama pek pek iyice haklı olduğumu bilmeden kimseyi mahkûm etmem!

Bütün yaptıklarının doğru olduğunu iddia eden bu son cümleden sonra gözleri yeniden öyle sert, merhametsiz bir bakışla doldu ki Rüştü buz gibi oldu. Fakat kararını vermişti. O bu kini öldürecek, kardeşini kazanacaktı.

Vasiyetnameyi aldıktan sonra:

— Anne! dedi. Mini için bir izdivaç tasavvurunuz olduğunu söylemiştiniz.

Şaşırarak:

— Evet, dedi. Sonra: «Böyle bir tasavvurum vardı!» diye tashih etti.

— Ve sevdiği bir gençle, öyle mi?

— Sevdiği... daha doğrusu çok beğendiği biriyle.

Gözlerinin bakışı değişmişti, fakat içlerinde halâ büyük bir iytimatsızlık vardı.

— Neden bana bunu soruyorsun? dedi.

Doğrudan doğruya cevap vermiyen delikanlı:

—Acaba, zannediyor musunuz ki, Eminenin parasızlığı... Çünkü şey, demin böyle bir tasavvurum var «dı» dediniz de...

Annesi şiddetle sözünü kesti:

— Sus Rüştü. Söylediklerimde gizli kapaklı niyetler olduğunu düşünmekten seni men'ederim. Ben senden bir şey istemeğe gelmedim. Ve tekrar etti: Anlıyor musun? Hiç bir şey istemeğe gelmedim.

Senelerden beri ilk defa olarak:

- - Ah, «anneciğim!» dedi. Beni ne kadar fena anlıyorsun.

Ve uşağın yaktığı ocağa doğru yürüyerek, vasiyetnameyi oynak alevlerin içine attı.

Kâğıt odunların üzerinde kıvrıldı, tutuştu. Rüştü elinde maşa ile kararan yerleri eziyor ve küçük siyah parçacıklar ocağın içinde uçuşuyordu.

Annesi yerinden kımıldamadan ona bakıyordu. Oğlu ocak başından kalktığı zaman onu, gözlerinde hiç görmediği tatlı bir ışıkla değişmiş buldu. Rüstünün hareketi öyle âni, öyle içten gelme bir şey oldu, yüzü, karşısındakinin ta ruhuna kadar işleyen öyle ulvî bir fazilet nuru ile parladı ki, annesi de ona hitap etmek için uzun senelerden beri ağzına almadığı bir kelimeyi kullanarak:

— Rüştüçüğüm, yavrum! dedi ve kollarını açtı. Delikanlı hıçkırarak annesinin bağrına kapandı.

— Evlâtçığım! diyerek onu göğsünde sıkan kadın sanki çocuklarını bu aynı kelime içinde birleştiriyormuş gibi mırıldandı:

— Yavrum için sana nasıl teşekkür edeyim?

Rüştü parmağı iyle yandaki odayı göstererek:

— Oraya... onun yanına gitmekle! diye yalvardı.

Annesini tutmuş götürüyordu. Böyle el ele ölünün odasına girdiler. Emine babasının ayak ucunda dua ediyordu.

Delikanlı tekrar: Onu öp anne! diye niyaz etti.

Kadın bir an durdu, sonra eğildi, dudaklarını huşu, ile ölünün alnına değdirdi.

Vasiyetnamede «küçük bir hareket...» diye yazmıyor muydu? İşte bu yapılmıştı!

Rüştünün kalbi kutsî bir heyecanla doldu ve kardeşinin yanına çöküp, büyük bir şefkatle onun elini avucunda sıkarken yavaşça, titrek bir sesle:

— Babacığım eyi yapmadım mı hele? Sen de artık affediyorsun değil mi? diye mırıldandı.

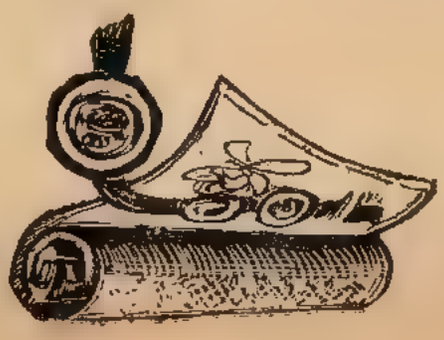

Artık Her Kes Uçacak!

Hususi tayareler devrine giriyoruz

«Niçin hususi bir tayare satın almıyorsunuz?»

Bu sualimize muhatap olan zat, şayet senede 25,000 liradan aşağı bir gelire malikse size şu cevabı verir:

— Haydi canım! alay mı ediyorsun? Ben kim, tayare kim? Otomobilime güç para yetiştiriyorum, sen de bana tayare almaktan bahsediyorsun! Hem doğrusunu istersen, tayareden düşüp parça parça olmağa hiç niyetim yok...

Hata!..

Evvelâ senede motör masrafı olarak 2000 lirayı gözden çıkarabilen her kimse hususi tayare alabilir, sonra tayarecilik zannedildiği kadar tehlikeli bir iş değildir. Meşhur şirketlerin tayyare seyahetlerinde artık hemen hiç bir tehlike kalmamıştır.

Tayarenin diğer nakliye vasıtalarına ne kadar faik olduğunu şu misal pek iyi gösterir. İngilterede Kapiten Hayes isminde bir zatın hususi bir tayaresi vardır. Kapiten bir gün alelacele Londraya gitmek lüzumunu hisseder. Tesadüfen de bir kaç gün evel attan düşüp sağ kolunu incitmişti. Otomobil, bisiklet ve ya motosiklete binse iki kolunu birden kullanacak...

Düşünmüş: gene en iyisi tayare! Hemen tayaresine atlamış; makinayı her iki eli ile de aynı derecede kullanabiliyordu. Adam bu suretle hiç rahatsız olmadan ve incinmiş kolunu bir kere bile kullanmak lüzumunu duymadan, asgari bir zaman zarfında Londraya gelmiş!

Sonra tayare ile yapılan balayı seyahatlerine ne dersiniz?

Hava gezintilerini mutlaka gençlerin harcı farzetmek hatadır. Yaşlılar da bu hususta gençlerden aşağı kalmadıklarını hervesile ile gösteriyorlar. Misal mi istersiniz? İşte Hollanda Düşesi!

Düşes 63 yaşında olmasına rağmen hususi tayare kullanır, hem meraklı hem de tecrübeli bir tayarecidir.

Hususi surette tayarecilik yapan meraklılardan biri de Vikont Yak de Sibur ile genç zevcesi Vikontes Siburdur. Karıkoca son zamanlarda «Yönes» ismini verdikleri küçük tayareleri ile bir dünya seyahati yapmağa karar vermişlerdir. Bu seyahat esnasında her gün 500 mil mesafe kat'edilecektir.

Vikontesin yolculuk kıyafeti sade, zariftir: külrengi fanila pantalon, bir jersey, bir deriden ceket!

Seyahat gardrobunu teşkil eden eşya da

şunlardır: bir siyah frak, bir kat çamaşır, bir diş fırçası, bir de süngerden torba!

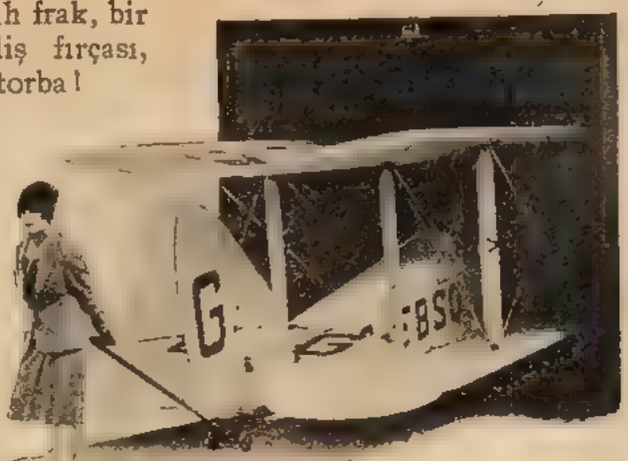

Dünya devri için en ucuz ve en hızlı vasıta tayaredir. Bu uzun seyahat esnasında harcanacak petrol ve benzinin bedeli

ne tutar zannedersiniz? 800 lira bile değil!..

Tayarenin masrafı kuvvetli bir otomobilin masrafından fazla değil... Şimdi gerek yeni, gerek kullanılmış tayareler taksitle de satılıyor ve talep o kadar fazla ki bir fabrika, hafta da yirmi hafif tayare yapıyor!

Senede motör masrafı olarak 2000 liraye gözden çıkarabilen her kimse hususi bir tayare alabilir demiştim. Bakalım bu nasıl oluyor.

Evvela mükemmel bir hususi tayare 8000 den 6000 liraya kadar alınabilir. Bu parayı otomobile veren binlerce kimse vardır. Bu tayareler saatte 100 mil, ferah ferah 85 mil kat'ederler. Şekilleri pek muhteliftir.

Tayare kullanmasını öğrenmek İngiltere de pahalı değildir: takriben 20 İngiliz kadar. Biteviye olmamak şartiyle bir pilotla 7 saat uçan, ayrıca tek başına beş saat tayare kullanan bir kimse tayarecilik tahsil etmiş addolunur. Böyle bir kimseye Hava Nezareti «A» ruhsatnamesini verir; bu ruhsatname ile İngilterenin her yerinde ve ecnebi memleketlerinde uçulabilir. Bu derece tahsil görmüş bir tayareci para ile yolcu taşıyamaz; yalnız arkadaşlarını istediği kadar tayaresine alabilir.

Saatte 105 mil giden 6500 liralık bir tayare en büyük sür'atle gittiği zaman saatte 4 1/4 galon petrol yakar. Böyle bir tayarenin senede 12000 mil kat'ettiğini farzedelim. Bu şerait dahilinde tayarenin senelik masrafı 204 İngilizdir ki beher mil başına 4.10 pens eder. Şayet tayare sahibi makinesini sigorta ettirmemek tehlikesini göze aldırırsa bu paradan %33 nisbetinde tasarruf mümkün olur. Şimdilik tayare sigortaları çok pahalıdır.

Fakat şimdi bile tayarenin daimi masrafı otomobilinkinden fazla değildir. Halbuki tayarenin otomobile nazaren faikiyeti aşikârdır.

Şayet senede 20,000 mil gidilecek olursa —ki tayare için pek fazla değildir— umumi masraf 280 İngilize yükselir.

İşte zaman tayareciliği daha şimdiden bu kadar basitleştirmiştir.

Hareketi Daime

Niçin İmkansızdır

Asırlardan beri Fen Adamlarını boş yere uğraştıran bir mes'ele

«Hareketi daime» mes'elesi hemen her devirde ve her memlekette fen erbabını, hatta fenle pek az alâkası olmadığı halde mütefennin geçinen kimseleri düşündüren ve uğraştıran bir mes'ele olmuştur.

Amerika Müttehit Cumhuriyetlerinde her sene Berat Dairesine mutlaka, meçhul bir takım mühteri'ler tarafından iyçat edilmiş hareketidaime makinelerini gösterir birkaç proje verilir. Bizde de Con Ahmet Beyin hareketi daime makinesi bir aralık Darülfünunu bile meşğul etmemiş miydi?

Halbuki Fen hareketidaimenin imkânsız olduğunu iylân etmiştir. Fakat Fen bu imkânsızlığı iylân ededursun, hareketi daime meraklıları gayreti elden bırakmıyorlar.

***

Kendi kendine ebediyen işliyecek bir makineiycadı hususunda ilk teşebbüs -tabiî Avrupada- Miladın 1250 senesinde Wilars de Honekart isminde bir fransız miymarı tarafından vakî' olmuştur. Bu âlim bir çarkın, tekerlek kısmına tek adette sikletler raptetmek suretiyle, aşıncaya kadar, kendikendine dönebileceğini zannetmiş; fakat çark dönememiştir.

On beşinci asırda meşhur İtalyan ressamı Leonardo di Vinci bu yolda bir çark yapmağı düşünmüş, fakat daha ilk teşebbüste hareketidaimenin tam mânasiyle bir serap olduğuna kat'i kanaat getirmiştir.

1640 senesinde İngilterede Worsester Markisi etrafına sikletler asılmış bir çark iycat etmiş, bu çarkın ilel'ebet kendikendine döneceği iddıasında bulunmuş. Çarkın tecrübesi Kıral Birinci Şarl huzurunda, Londra kulesinde icra edilmiş. Neticenin ne olduğunu tarih kaydetmiyor. Fakat iycadın hemen unutulması da gösteriyor ki tecrübeden matlup netice hasıl olmamıştır.

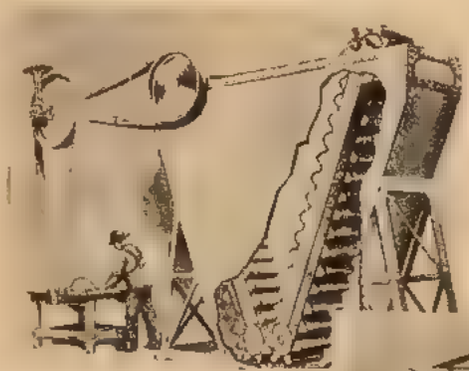

O zamandan asrı-hazır bidayetine

gelinceye kadar yalnız İngilterede 60 tane hareketi daime makinası beratı verilmiştir.

Bisikletin iycadı birçok kimseleri yeniden yeniye gayrete getirdi. Bisiklet çarkının etrafına, kapalı bir devre teşkil eden ağır bir zencir takmakla çarkın döneceği farzedildi. Fakat bu da bir hayali-hamdan ibaret kaldı.

Bu teşebbüslerin neticesiz kalmasını intaç eden gizli sebep esaslı bir fizik kanununda mündemiçti. Bu kanun diyor ki: «*Düşen bir cisim tarafından yapılan amelimihaniki, düşen cismin tâkîp ettiği mahrek her ne olursa olsun, o cismi ilk vaz'iyetine kadar yükseltmek için iktiza eden kuvvetten fazla olamaz*».

Bundan tam bir asır evel, muhteriin biri, makinasız yürüyen bir tramvay iycat ettiğini ilân etti. Bu zatın planı şudur:

Resimde görüldüğü üzere, vagonun mahrut şeklinde cesim iki tekerleği vardır. Mahrutların zirveleri dışarıya müteveccihtir. Bu vagonlar ray üzerinde hareket eder. Raylar dalgalı bir surette alçalıp yükselir, ve yükseldikçe rayların arası açılır, alçaldıkça daralır: Mahrutî tekerlek yokuş yukarı giderken raylara ancak mahrutun ucu ile temas eder, alçalırken de, yol daraldığı için, raylar mahrutun kaidesine doğru yaklaşırlar. Bu suretle vagon, dalgalı bir yol tâkîp ettiği halde, daima aynı seviyede kalır ve sanki düz bir yol üzerinde yürüyormuş gibi hareket eder.

Muhteriin iddiasına göre vagon bir kere tahrik edilecek olursa ilânihaye hareket eder; ta ki içindeki kondüktör frene bassın...

Fakat maal'esef bunda da muhteri' delki-

temas mes'elesini hesap etmemiştir. Filhakîka her ne kadar az olsa da, delkitemasın vagonu bir müddet sonra durduracağı aşikârdır.

Hareketidaime vucuda getirmek hususunda arzın cazibesinden istifade teşebbüslerinden sonra, su kuvvetinden istifade teşebbüsleri başlamıştır.

Meselâ, bir deyirmen çarkını döndürüp bir tulumba işletmek ve tulumbaya da aynı deyirmen çarkını döndürecek suyu verdirtmek!

Bu esasa müstenit olarak yapılmış bir makine elyevm Vaşingtonda Berat dairesinde mah-

fuz bulunmaktadır. Makinanın esası şudur. bir hazineden dökülen su bir türbini tahrik eder; türbin bir dinamoyu işletir; dinamo bir motörü, motör de bir tulumbayı hareket ettirir. Tulumbanın vazifesi suyu hazineye iade etmektir. Bu suretle hareket edecek olan makine, muhteriin iddiasınca ilânihaye kendi kendine işleyecektir. Fakat ne çare ki evdeki pazar çarşıya uymamış ve makine işleyememiştir!

İlim sahasında vuku' bulan her yeni keşif, bıkmak usanmak bilmiyen hareketidaime meraklılarını yeni ümitlere düşürür. Mîknatıs kuvveti bu cümledendir. Geçen sene bir muhteri' kutuplar arasında mevcut mîknatıs kuvveti dal-

Eski Osmanlı Cemiyetine Ait Bir Fıkra

Sen bizdensin... Fakat neden onlara karıştın?

Yazan : FAZLI NECİP

Bir asır kadar eveldi. Henüz Reşit, Âli, Fuat Paşalar zümresi gelmemiş, garp medeniyetine doğru temayül inkılabı başlamamıştı. Memleket pek eski zamanlar hayatını sürükliyordu.

Cemiyet kadınlar ve erkekler diye birbiriyle görüşmiyen iki zümreye ayrılırdı. Bunlar kendi âlemlerinde, ayrı bir hayat yaşarlardı.

Erkekler kadınları yalnız kendi evlerinde görebilirlerdi. Çok kadın görmek, tanımak, sevmek isteyenler için — servetlerinin derecesine göre dört zevceden başka bir çok odalıklar, cariyeler tedarik etmek lâzımdı...

Saraylar şöyle dursun, Paşa konakları arasında bile içinde yüzlerce kadın bulunan harem daireleri nadir değildi.

Kendi âlemlerinde yaşayan erkekler de müteaddit zümrelere ayrılırlardı : enderunlular, şehirliler, avam.

Enderunlular, sarayların seçme, güzel ve zeki kölelerinden tâlim ve terbiye edilip yetiştirilen güzidelerdi. Bunlar yalnız kolayca büyük rütbeler, memuriyetler alıp yükselen ulema ile temas eder, «şehirli» dedikleri İstanbul halkı ve avam ile görüşmeğe tenezzül etmezlerdi.

O kadar ki lisanları bile ayrılmış gibiydi.. Saraylarda enderun terbiyesiyle Arabi ve Farisi kelimelere boğulmuş öyle garip bir lehce meydana çıkmıştı, ki halk kütlesi anlayamazdı.

Bu sebeple halk arasından sivrilip yükselen mêmurlardan başkası enderunlular zümresiyle ülfet edemezdi.

*
* *

Kazasker Sadrettin Ef. medreseden yetişmiş, kadılıklarda bulunmuş, çalmış, çırpmış, mühim bir servet yaparak İstanbula gelmişti.

Burada şeyhislam kapısında eyi bir mêmuriyet elde etti; Şehzade başında güzel bir konak, Boğaziçinde geniş bahçeli lâtif bir yalı, emlakü akar düzdü, güzideler zümresine karıştı.

Kazasker sofuydu, evinde — o zamanlar pek mebzul olan — işret meclisleri, saz âlemleri tertip etmiyor, yalnız Cuma günleri işret müptelası olmiyanlara mutantan ziyafetler veriyordu.

Ziyafetlerde civar saraylar mensupları en-

---

gaları ile tayare sevkine teşebbüs etmiş ve bütün dünyada büyük bir alâka uyandırmıştı. Fakat çok geçmeden muhteri' ortadan kaybolmuş ve tasavvurunu kuvveden fiile çıkaramamıştır.

Hareketi daime makinasına en fazla yaklaşan iycat planı Lord Rayleyh tarafından yapılan radyum saatidir. Plâna nazaren bu saat bin sene müddetle hiç insan eli deymeden işliyebilecekti.

Fakat bu makina plânlarının hiç biri, hareketidaime demek değildir. Çünkü bunlardan hiç biri yeni bir kudret vücuda getirmiyor, sadece dünyada mevcut kuvvetlerden istifade ediyor. Tazyikî-nesimi ve hararet tebeddülü ile kurulmadan işliyen saatler, Fransız hikmetşinası Jorj Klodun tasavvur ettiği gibi, bahrımuhitlerde, suyun yüzündeki hararetle dipteki hararet arasında mevcut farktan kudret istihsali yolundaki plân hep bu cümledendir.

Hareketi daime heveskârları içinde, hiyleye müracaat edip herkesi aldatmağa teşebbüs eden açık gözler de vardır. Bundan yüz sene evel, Filadelfiyada açılan bir sergide böyle bir adam bir hareketidaime makinesi teşhir etmiş, fakat, ne gariptir ki, hiylesi bir çocuk tarafından keşfedilerek foyası meydana çıkmıştır.

Netice: 1911 senesinden beri Amerika Berat Dairesi hareketi daime makinesi için müracaatta bulunan muhteri'lere, plânlarının mevkîi-tatbika vaz'ı için «güneşin garpten doğmasını beklemelerini» bildirmektedir! Esasen yanında bir de modeli bulunmadıkça bu yolda plânlar kabul edilmeyor. Kimseye hareketi daime makinası için berat verilmediğini söylemeğe haçet var mı?..

***

derunlular, ulema namını taşıyan kurnazlar, ricalden bazı şehirliler bulunurlardı.

Birbirlerini çekemiyen bu zümreler erkânı şiir ve zarafet vadisinde munakaşalar, dedikodularla eğlenirlerdi.

İşte bu gün de yalıda, deniz üzerindeki köşkte ziyafet vardı, musahabet zerafet vadisinde bir rekabet şekline girmişti.

Enderunlular Arabi, Farisi karışık beyitler, gazeller okuyor, mustalah tâbirat ile fıkralar naklediyor, en şiddetli rakîpleri olan Ali Paşayı kızdırmağa, âciz bırakmağa çalışıyorlardı.

Ali Paşa saray yetiştirmelerinden değildi, ümmi idi, zekâsı, cesareti, faaliyeti ile halk arasından yükselmiş, kendini halka sevdirmiş, her işinde muvaffak olmuş, valiliğe kadar çıkmıştı.

Sözleri, hali kaba saba görünürdü, bu sebeple enderun ricali ona «Oküz» lakabını takmışlardı. Fakat bütün o sahte zürefadan daha zarif, sade, ruhu ince bir Türktü.

* * *

Bahçede, deniz kenarında, havuz başında oturmuşlardı.

Rıhtımlara sürünerek bir küçük balıkçı kayığı geçiyordu. Kayıkçı bahçede muhteşem kavuklu misafirleri görünce kürekleri bıraktı, ayağa kalktı, dili çevik, laubali tavurlu bir adamdı, eline aldığı iri bir balığı göstererek:

— Efendim, on senede bir çıkmaz kelepir. Okkalık iskorpit... Hâlâ canlı... beylere, paşalara layık bir balık... Var mı müşterisi?.. deye bağırdı.

Bütün nazarların kendisine çevrildiğini, tebessümler edildiğini görünce cesareti arttı. Kayıktan bahçeye atladı.

— Görüyorsunuzya, Beyler, hâlâ canlıdır.. Şu havuza atacak olsam atlayarak, sıçrayarak oynayacak, dedi.

— Atıver de oynasın, görelim... dediler.

Herif balığı havuza attı, balık su içinde canlandı, yüzmeğe başladı.

Bütün misafirler ayağa kalktılar, havuz içindeki balığı seyrediyorlardı. Balıkçı da durmayıp söyliyordu:

— Koş babacan, canlandıktan sonra bu keyf ile bakalım hangi tavaya, oradan hangi bahtlıların miydesine gideceksin... Beyler, Paşalar, şunu alın; çok hafif, çok lezzetli balıktır, boyuna, tazeliğine göre bir altına bedavadır.

Bu sözler kazasker Efendiyi iştahlandırdı, koynundan kesesini çıkardı, balıkçıya beş kuruş verdi.

Balıkçı parayı cebine attıktan sonra kayığa atladı, oradan balık tutmağa mahsus uzun saplı örme kepçeyi aldı, geldi, balığı bu kepçeyle kolayca havuzdan çıkardı, eline aldı:

— Yok mu müşterisi?... deyerek kayığa dönüyordu.

Kazasker Ef. hayretle:

— Balığı neye aldın, nereye götürüyorsun?. dedi.

— Bir müşteri buluncaya kadar diğer yalılarda da oynatacak, seyrettireceğim.

— Balığı biz satın aldık al...

—Satın mı aldınız?... Ef. baba, sizin verdiğiniz para balığın oynamasını, bu kadar halkın seyretmesini bile ödeyemez... balığın pahası bir altındır diye bağırmadım mı?

Balıkçının tuhaf bir tavrile verdiği cevaba herkes güler, ve Kazasker Ef. ne söyleyeceğini bilemiyerek hayretle bakarken Ali Paşa enderunlulara hitaben:

— Gördünüz mü Beyler, beyenmediğiniz, kaba saba zannettiğiniz türk halkının ruhunda ne incelikler, ne zarafetler var? diyordu.

Ali Paşa coşmuştu. Pek neş'eliydi. Türk halkının inceliğini gösteren daha bir kaç fıkra nakletti.

Vakît akşama takarrüp ediyordu, misafirler kalktılar, Kazasker Ef. onları teşyi'için bahçenin arka tarafındaki cümle kapısına kadar yürüdü.

Bu kapıdan çıkılan caddenin diğer tarafı henüz umran görmemiş kırlardı.

Bir sığırtmacın önüne kattığı bir çok sığırlar, öküzler, inekler kapının açıldığını, içerden kalabalık çıkmakta olduğunu görünce irkildiler, hayran nazarlarla bakıyorlardı.

Enderunlulardan biri Ali Paşaya takılmak için öküzleri işaretle:

— Size bakıyorlar... dedi.

Paşa aldırmadı, fütursuz ve müstehzi cevap verdi:

— Öküzlerin duruşlarından ve hayretle bakışlarından siz de anladınız ya; öküzler Ali Paşanın aranızda bulunmasına şaşıyorlar değil mi?

Paşanın tavrı ve bu sözleri hepsini kahkahalarla güldürüyordu.

Bu sırada öküzlerden biri bağırdı, kahkahalar arttı. Paşa da neş'elerle ilave etti:

— Şu öküzün ne dediğini siz anlayamazsınız, öküzce gayet müfit ve muhtasar bir lisandır. Bana: «seni tanıdık, sen bizdensin, fakat neden eşekler arasına karışmışsın?» dedi...

Bu defa kendisi kahkahalarla gülerek enderunluları selâmladı ve ayrıldı.

Denizde Gösteriş Olur mu?

Deniz kazalarına karşı yüzücüler nasıl mücadele etmeli?

Yazın deniz kenarlarına yüzmeğe giden ahali arasında erkek ile kadın mikdarı hemen hemen müsavi olduğu halde, büyük şehirlerde bir yaz zarfında vakt, olan boğulma vak'alarının istatistikleri tetkik edildiği zaman görülmüştür ki boğulan kadınlar erkeklere nisbetle yüzde beşten eksiktir. Bu neticede kadınların daha iyi yüzdüğüne mi hükmetmemiz lâzım gelir?

Yüzme muallimlerinin mütalaasına bakılırsa erkeklerde boğulma kazalarının fazlalığı daha az kabiliyetten değil, sırf erkeklerin denizde gösteriş yapmaktan kendilerini men'edemediklerinden ileri geliyor. Eğer kadın gösteriş yapmak isterse —ki ekseri zaman çok ister— gösterişini kendisinin de yeni deniz elbisesinin de sahiliselâmette olduğu zamanda yapar.

Bir yüzme muallimi bu hususta diyor ki:

— Erkeklerin zevceleri ve sevgilileri karşısında gösteriş yapmak arzuları pek tabii bir şeydir. Fakat fenası şu ki, bu tabii arzularını tatmin ederken ekseri kabiliyetlerinin ve kuvvetlerinin müsaade edemeyeceği kadar açılıyorlar.

Benim tecrübeme bakılırsa evli barklı, çoluk çocuk sahibi bir adam bekâr yahut yeni evlenmiş bir adamın atıldığı tehlikelere atılmıyor.

Bir kaç sene evel çok kalabalık bir plajda idim. İki delikanlı genç ve güzel bir kızın iltifatını kazanmak için yüksekten atlama müsabakasına girişerek bütün gün rekabet etmişlerdi. Akşam üstü maharetlerini ölçmek için sahilden 4 kilometre uzakta küçük bir adaya yüzmeğe karar verdiler. Plajın tahlisiye mêmuru akşamın bu vaktinde bu kadar açılmanın doğru olmadığını ihtar etti. Gençlerden biri akıllı davrandı ve sahile döndü. Diğeri ise sevdiği kızın önünde geri dönmeği izzetinefsine yedirmedi ve tahlisiye mêmurunun ihtaratına rağmen açıldı.

Bir saat sonra arkadaşları bu gencin halâ avdet etmediğini ihbar ettiler. Mêmurlar çocuğu aramağa çıktılar. Sahilden 2 kilometre kadar uzakta takatsız bir halde bulundu. Adaya kadar yüzmüş, kuvvetini sarfetmiş, geri dönmeğe takatı kalmamıştı. Asıl fenası, telâştan ne yaptığını o kadar şaşırmıştı ki tahlisiye mêmuru ona yaklaşınca az daha onu da kendisini de boğacaktı.

Bu gencin esaslı kabahatı iki idi: Birisi sevgilisinin önünde gösteriş yapmak arzusunun akliselimine galebe etmesi, ikincisi ve asıl mühim olanı, kendisini müşkil bir vaziyette gördüğü zaman telâşa düşmesi idi. İsterim ki yüzen her ferdin zihnine şu kelimeleri hâkkedebileyim:

Boğulanların yüzde doksanı telâş ettikleri için boğulurlar.

İnsanlar soğuk kanlılıklarını muhafaza edebilirse boğulmaları için hiç bir sebep yoktur. İnsan vucudu aynı hacimde deniz suyundan daha hafiftir. Binaenaleyh her-

(YUKARDA) Yüzüstu vaziyet: Suda teneffüs etmek ve vucudun hafifliğini tecrübe etmek için eyi bir ekzersiz.

(SOLDA) Su altından yüzmek yahut bir diğerini kurtarmak iycap ettiği zaman boğulmak tehlikesine maruz kalmamak için nefesi eyice tutmak lâzımdır.

(SAĞDA) Bu vaziyette, derin suda yüzmek ve dinlemek için çok mühimdir.

kes telâş etmemek ve kendisine iytimat etmek şartiyle vucudunu suyun sathında muhafaza edebilir. Onbeş senelik yüzme muallimliği hayatımda elimden geçen binlerce insan arasında ancak iki erkeğe rasgeldim ki vucutlarını suyun üstünde tutmaları kabil değildi.

Suyun sathında durmak için vucudu arkaüstü suya atıp başı gittiği kadar arkaya salıvermek lâzımdır. Yüzünüz kısmen suyun altında kalırsa telâş etmeyin. Ağzınız ve burnunuz suyun haricinde kaldığı müddetçe yatağınızda yatarmış gibi emin ve müsterih yatınız.

Hareket etmeden suyun üstünde duramıyanlardan iseniz, ellerinizi avuç aşağı tutarak hafif hafif hareket ettiriniz. Ellerinizi kabil olduğu kadar suyun altında bulundurun.

Unutmayın ki kolunuzu başınızın üstüne kaldırmak kendinizi batırmak demektir. Her yüzen insan aklından silinmiyecek bir şekilde ezberlemeli ki *yukarı doğru* her hareket insanı batırır, *aşağı doğru* her hareket ise insanı denizin sathına çıkarır, yüzdürür. Kendinizi denizin dibinde bulursanız bir çukurdan çıkar gibi denizden çıkmağa çabalamayın. Muhakkak batarsınız. Bağıra bağıra da ciğerlerinizdeki havayı boşaltmayın. Ciğerleriniz hava ile dolu olduğu müddetçe batamazsınız.

Eğer deniz ortasında kramp (damarların çekilmesi) olursanız, yahut her hangı başka bir sebepten dolayı müşkil bir vaziyette kalırsanız, sakın soğuk kanlılığınızı kaybetmeyin. Telâş etmeyin. Sükûnetle hareket ederek kuvvetinizi muhafaza edin. Eğer açık denizde iseniz ve eğer suyun üstünde durabiliyorsanız dalgalar sizi ekseri sahile atar. En fenası şu ki hemen de herkes telâşa düşer sahile çabuk yetişmek heyecanı ile bir kaç dakikanın içinde kuvvetini sarfeder, bitirir. Böyle bir zamanda yapılacak şey yavaş yavaş yüzecek kadar kuvvet sarfetmek, yahut da arka üstü suyun üstünde uzanıp imdat beklemektir.

Ne kadar az mücadele ederseniz o kadar çabuk kurtulursunuz. Eğer birisi sizin imdadınıza yetişirse onun da sizin de hayatınızı tehlikeye sokmayın. Yapacağınız şey kendinizi hafif ve gergin bir halde bulundurmak, hareket etmemektir.

Eğer yüzmek bilmiyorsanız unutmayınız ki kendinize iytimat ederseniz suyun üstünde durabilmeniz çok daha kolay olur.

Bir kaç sene evel bir baba ile iki çocuğu farkına varmadan geri dönemiyecek kadar açılmışlar. Baba çocuklarını birer birer sahile taşımağa karar vermiş ve evvelâ küçüğünü almış. Dokuz yaşında olan büyük kızına demiş ki:

"Sen arka üstü yat, yüzmeğe çalışma ben gelip seni alacağım, hiç merak etme.„ Küçüğü götürdükten sonra büyük kızını aramağa çıkan baba çocuğunu an-

cak üç saat sonra bulmuş. Çocuk sağ salim arka üstü uzanmış bekliyormuş.

Sorulan suallere cevaben de: "Hayır-demiş-hiç korkmadım. Babam arka üstü yat, bir şey olmazsın' dedi. Babam yalan söylemez.„

İşte görülüyor ki, telâş etmemek ve kuvvetini bir iki dakikanın içinde sarfedip bitirmemek şartiyle, insanların denizde boğulmaları pek çok azalır.

Bu muallim talebelerini denize alıştırmak için evvela çok sığ bir yerde derslere başlarmış. Dört beş karış derinlikte bir su tabakasının içinde vucudu satıhta tutabilen bir insan bahrimuhitin üstünde de tutabilir.

Yüzmek için iki mühim kaide vardır. Bunları iyice ezberlemek ve iyice çalışmak lâzımdır: Birisi nefesi idare etmek. İkincisi demin de zikredildiği gibi, aşağı doğru hareketlere kuvvet vermek. Denizde mecburiyetle yukarı doğru yapılan hareketler çok yavaş, çok hafif olmalı ve asıl kuvvet aşağı doğru yapılan hareketlere sarfedilmeli. Bu suretle vucut ister istemez suyun satıhına çıkar.

Nefesi idare etmek için yüzme muallimi şu ekzersizi tavsiye ediyor:

Omuzlarınıza kadar gelen su içinde ayakta durunuz. Kollarınızı gevşek bir halde suyun üstünde tutunuz, yahut da ellerinizle bir istinadgâha, mesela bir ipe tutunun. Yüzünüzün sağ tarafını suya sokup sağa bakın. (Sağ tarafın tavsiye edilmesine sebep ekseri kimselerin sağ taraf üstünde yüzmeleridir). Başınızı aşağı doğru eğip çenenizi kaldırın, öyle ki ağzınız sudan hariç kalsın.

Şimdi ağzınızla derin bir nefes alıp ağzınızı hemen kapatın. Sonra, başınızı suya doğru çevirip ağzınızı ve burnunuzu suyun içinde, gözlerinizi suyun satıhında bulundurarak denize bakın. Şimdi nefesinizin bir kısmını şiddetle burnunuzdan geri verin ve hasıl olan köpükleri seyredin. Derhal başınızı ilk vaziyete çevirin ve kabil olduğu kadar sür'atle kalan nefesinizi burnunuzdan çıkarın. Derhâl ağzınızla derin bir nefes daha alın ve deminki hareketleri tekrar edin. Bunu bilâ fasıla kırk elli defa tekrar edersiniz nefesinizi yüzmek için elzem olan intizama sokabilirsiniz.

Talebelerine müşkil bir vaziyette kendilerini kurtarabileceklerine iytimat getirmek için, nefes idaresinden sonra, muallim yüzüstü veya arkaüstü suyun satıhında durmasını öğretiyor.

Arka üstü nasıl yatılacağını demin anlatmıştık. Yüzüstü suyun üstünde durabilmek için, derin bir nefes alıp kendinizi, kollar ve bacaklar uzanmış ve gergin bir halde, yüzüstü suyun üstüne atın. Vucudunuz evvela dibe batar fakat telaş etmeyin, hemen yine yüze çıkar, suyun üstünde durur.

Ancak bunları iyice öğrettikten sonradır ki muallim talebelerine yüzme hareketlerini öğretiyor. Bir çok insanlar kendilerini büyücek bir havuzun içinde buradan oraya hareket ettirebilirlerse yüzmek biliyorum zehabına düşüyorlar. Kendisine hiç iytimat etmemekten daha beter bir şey varsa o da kendisine boş yere iytimat etmektir. Asıl kazalar böyle yanlış iytimatlardan çıkar.

Yüzme muallimi kazaların önüne geçmek için herkesin rıayet etmesi lâzım gelen altı kaide gösteriyor:

1.— Yemeklerden sonra iki saat geçmeden denize girmeyin. Yorucu hareketlerden sonra enaz bir saat geçmeden denize girmeyin.

2.— Yüzmeği fevkalade iyi biliyorsanız bile hiç bir zaman tek başınıza denize girmeyin; yahut da sesinizi başkalarına işittiremiyecek kadar uzaklara açılmayın.

3.— Bilmediğiniz, tanımadığınız yerlerde denize baştan atlamayın. Atlamak lâzım gelirse ayak üstüne yahut oturarak atlayın.

4.— Eğer su akıntısına kapılırsanız akıntıya karşı yüzmeğe çabalamayın. Yavaş yavaş yüzerek diagonal - çapraz bir istikamette sahile doğru ilerleyin.

5.— Yorulduğunuz, yahut korktuğunuz, yahut da kramp olduğunuz zamanlar arka üstü yatın yahut arka üstü yüzün, yahut da şakulî bir vaziyette suda yürür gibi yapın. Dinlenirsiniz.

6.— Mücadele etmeyin, soğuk kanlılığınızı muhafaza edin.

Bir de, denize giden gitmeyen herkesin bilmesi lâzım gelen bir şey vardır: Boğulanlara sun'i teneffüs ettirmek usulü. Aşağıda târif ettiğimiz bu usulü herkes evinde birbirinin üstünde tecrübe etmeli ve kusursuz bir surette yapmayı öğrenmelidir. İnsan ne zaman böyle bir vak'a karşısında kalacağını bilemez. Bundan mâda, elektrik cereyanından yanarak bayılma, ve hava gazından ihtinak vak'alarında da bu usul tâkîb edilerek sun'î teneffüs ettirilir. Binaenaleyh herkesin bunu bilmesi elzem denecek kadar faideli bir şeydir.

Yapılacak şeyler şunlardır:

Evvela bir doktor çağırın. Fakat onu beklemeden işe başlayın. Vakit ziyan etmemek en mühim şeydir. Pek çok vak'alarda bir kaç saat sun'i teneffüsten sonra tabii teneffüs başlamıştır. Binaenaleyh eğer hasta ölü zannediliyorsa bile, hiç değilse dört saat bilafasıla sun'i teneffuse devam etmelidir.

1— Parmaklarınızla hastanın ağzına bakın ve, takma diş gibi, teneffüse mani, olacak bir şey varsa çıkarın. Eğer ağız sıkı kapalı ise açmağa uğraşıp vakit ziyan etmeyin. Tabii teneffüs başladıktan sonra onunla meşgul olursunuz.

2— Hastayı yüzükoyun yatırın. Bir kolunu yukarı doğru başının hizasına uzatınız, diğer kolunu dirsekten kıvırınız. Başı yanak üstüne yan tarafa yatırın, öyle ki ağız ve burun nefes almağa serbest kalsın.

3— Hastanın bacaklarını ayırın. Kalça kemiklerinin hizasına diz kapaklarını getirerek yere diz çökün. Omuzlarınızın ağırlığını da istiymal edebilmek için vücudunuzu biraz öne eğin. Avuçlarınızı hastanın arkasına koyun. Parmaklarınız kaburga kemiklerinin üstüne gelmeli, küçük parmak en son kaburga kemiğine değmeli. Baş parmak diğer parmakların hizasında kapalı durmalı.

4— *Bir, iki*, sayarak kollarınız düz ve gergin bir halde yavaş yavaş öne doğru eğilin, öyle ki vucudunuzun ağırlığı, şiddetle değil, tedricî bir surette hastanın üstüne yüklensin.

5 — *Üç* sayarak arkaya doğru çekilin, ilk vaziyete rücu, ederek hastanın üstünden tazyiki kaldırın. Hastanın ciğerlerine bu sırada hava girer.

6— *Dört, beş* sayarak dinlenin.

7— Bu hareketleri kendi teneffüsünüze uydurarak, yâni dakikada oniki onüç defa geriye ileriye sallanın. Eğer tabii teneffüs bir defa başlar sonra gene durursa sun'i teneffuse devam edin. Gözünüzü hastadan ayırmayın.

8— Baygın bir hastanın ağzına hiç bir mayi, akıtmayın. Ayıldıktan sonra sıcak kahve verebilirsiniz. Hastayı ayıldıktan sonra iyice örtün, sıcak tutun, etrafında sükûnet temin edin, ve birkaç saat uzandırın.

Otomatik Dans Ve İdman Makinası

Pariste M. Albert Sylvain isminde meşhur bir dans muallimi var. Yüzlerce talebeye dans dersi veren bu muallim dikkat etmiş ki, hemen bütün talebeleri bizzat kendisinden dersalmak istiyor ve ta'yin edeceği muavinlerden ders görmeğe razı olmıyor. Halbuki bir kişinin aynı zamanda yüzlerce talebe ile birden meşgul olmasına imkân yok.

M. Sylvain düşünüyor: "Makina asrında yaşıyoruz; her müşkil makina ile hallediliyor. Hattâ son zamanlarda iycat edilen makinalı adamlar, düşünmek müstesna, bir insanın görebileceği her işi görebiliyor.

"O halde makinalı bir dans hocası niçin iycat edilemesin? Böyle bir makina tıpkı kendi gibi dans ve bedeni terbiye dersi verebilir ve fazla olarak yüzlerce yere birden yetişebilir. Ne yapıp yapıp böyle bir makina iycat etmek lâzım...,,

M. Sylvain tecrübelere başlar, nihayet tasavvur ettiği makinayı son zamanlarda ikmal edip dershanesine kurar.

Dans öğrenecek şakirdin ayak bilekleri makinanın bazı aksamına raptedilir, makina muayyen bir plân dairesinde harekete başlar. Ayakları bu suretle bağlanan kimse makinenin hareketlerine uymak mecburiyetindedir. Makina hatıra gelebilen her türlü dans hareketini icra edecek surette ayar edilebilir.

Dercettiğimiz resimlerde genç bir kadının bu makina ile dans ekzersizi yaptığını görüyoruz. Makinaya takılan şakirt on on beş defa makina ile dans ettikten sonra aynı figürü kendikendine oynayabiliyor..

Bu dans makinası aynı zamanda mükemmel bir bedeni terbiye muallimidir.

Yaşasın makina asrı!

Kurtlar,

Böceklerde insan gibi düşünüyorlar mı?

Karıncalar ehli hayvan besliyorlar, süt sağıyorlar!

Bir İngiliz tabiiyat mütehassısı bir gün kırda bir yol kenarında dururken, ayaklarının dibinde haylı meraklı ve heyecanlı bir hadise cereyan ettiğine dikkat etmiş.

Yaprak yiyen karıncalardan mürekkep bir kol, yolun öte tarafındaki bir ağaca yetişmek, yolu geçmeğe çalışıyorlar. Raylar üzerinde hareket eden vagonlar gelip geçtikçe raylar üzerinde kalan karıncalar tekerlekler altında eziliyor. Bu hal bir kaç kerre tekerrür edince karınca kolunda bir karışıklık olmuş.

Hayvanlar bu mahzur karışısında yollarından kalmamışlar; rayların altından birer tünel kazmışlar, bu tünellerden geçmeğe başlamışlar.

Tabiiyat alimi bu tünelleri taşla tıkamış. Karıncalar bir tünel daha kazmışlar.

Major Hingstin isminde diğer bir âlim, Madeyrada, Porto Santo adasındaki evinde karıncalar hakkında çok şayanı dikkat bir müşahedede bulunmuş. Bu zat, bir gün odasında otururken, pencereden odaya karıncalar girdiğini görmüş. Buna mani olmak için, adam pencerenin önüne sinek kâğıdı yaymış. İçlerinden bir kaçı sinek kâğıdına yapışınca karıncalar, tersyüzü dönmüşler, biraz sonra ağızlarında kum, tahta parçaları taşıyarak dönmüşler, yapışkan kâğıt üzerinde bir yol yapıp geçmeğe başlamışlar.

Bundan evel haşerelerin nevi insıyakı, sevki tabiisi ile hareket ettikleri iddia olunuyordu. Halbuki son zamanlarda Major Hingston tarafından Himalaya dağlarında yapılan ve haşerelerde muhakeme ve tahattur kabiliyetinin

Memalik harede ağaç karıncaları yaprakları biraraya toplayıp ipekle örerler, bu suretle güzel bir yuva vucuda getirirler.

Yukarda : Bu suretle yapılan bir yuva.

mevcut olduğunu gösteren tetkikat, meşhur İngiliz etemolojisti Lord Aveburynin noktai nazarını teyit etmiştir. Bu âlimin fikrine göre haşereler mütefekkir mahluklardır ve zekâ hususundan insandan sonra gelen hayvan karınca-

dır. Bu iddia ilim âleminde büyük bir merak ve alaka uyandırmıştır.

Karıncaların sağmal ineği!

Major Hingston tarafından yapılan müşahedelerin en tohaf ve meraklısı, Orta Hindistanda görülen birer nevi karıncaların «aphid= afid» ismindeki diğer bir nevi hayvanı sağmal inek gibi beslediklerini meydana koyan müşahededir!

Filhakika bu şayanı hayret karıncalar afidlerin hasıl ettikleri tatlı bir mayii —hayvanın arkasını okşamak suretiyle!— sağarlar, hattâ bu hayvanlar için «ahırlar» inşa ederler ...!

Bu ahırlar ağaç dalları üzerinde yapılır

Eşek arısı avladığı tırtıl kurdunu burnundan sokarak ve bir teşrih mütehassısı isabetiyle, iğnesinden akıttığı uyuşturucu bir mayile avını öldürmeden uyutmağa muvaffak olur.

ve karınca «ineklerini» bir çoban gibi ahıra götürüp kapar.

Bir gün major Hingston şu müşahedede bulunmuştur:

Ahırın küçük hüceyrelerinde kapalı bulunan sütlü hayvanlardan dördü, rüzgâr tesiriyle açılan bir delikten kaçarak ağaçtan aşağı inmeğe başlamışlar. Bunu gören iki karınca derhal firarileri kovalamağa koyulmuşlar ve yarıyolda yollarını kesip ayaklariyle yakalayıp dişleriyle ısırmışlar, nihayet ehli hayvanlarını yoldan çevirip tekrar ahırlarına getirmişler. Ahırda açılan gediği gündüzün tamir etmişlerdir.

Çekiç kullanan arılar

Karıncalardan sonra zekâ hususunda insana en çok yaklaşan avcı eşek arılarıdır. Bu hayvanlarda avlarını yakalamakta adeta insani bir zekâ gösterirler.

Amerikada görülen bu arılar elegeçirdikleri tırtıl kurtlarını yuvasında saklar. Arı, yuvasını kapatmak için öteden beriden çörçöp toplar, yuvasının üzerine yığar; sonra ağzına bir taş alıp çekiç gibi kullandığı bu taşla çörçöpü döğmeğe başlar, o sahayi dümdüz bir hale getirir.

Tırtıl kurdunda bile zekâ vardır. Lahona tırtılı pürüzlü satıhlar üzerinde kolayca tırmanabilir; fakat cam gibi kaygan bir satıh üzerine tırmanmak iycap ederse, o zaman ağzındaki güddelerden akıttığı bir mayi ile ipekten bir merdiven kurar ve çıkacağı yere bu merdiyen vasıtasiyle çıkar.

Haşerelerde sırf insıyaki olan bilgi şayan hayret derecededir.

Örümcek kendi ağının yapışkan maddesine yakalanmak için, ayaklarını ve ağa temas edecek diğer uzuvlarını, tükrük güddesinden akıttığı bir nevi yağa bular.

Eşek arısı tırtıl kurdunu mefluç bir hale getirmek için hayvanı asabi ukdesinden sokar; bu suretle cümlei asabiyesini felce uğratır.

Haşerelerde zekâ mevcut mudur. Major Hıngston haşerelerde aklın, insan aklına pek müşabih bir tarzda ifayı vazife ettiği fikrindedir. Onun noktai nazarına göre, insan da dahil olduğu halde, bütün hayvanlarda iki türlü aklî faaliyet vardır: biri insiyakı, zatülhareke ve fıtrî; diğeri zekâdan mütevellit, kabili tadil ve müktesep. Haşaratta hakim olan, aklın insıyakî faaliyetleridir; insanda ise bil'akis zekâdan mütevellit faaliyetler hakimdir. İşte aradaki fark bundan ibarettir.

Faideli ve Kıymetli Neşriyat

Yunus Emre H. B. D. tarafından.
Halk Şiirleri H. B. D. »
Halk Bilgisi Mecmuası.
İlmî İstilahlar Dr. Kemal Cenap
Duyduğum Gibi Münir Tevfik

Türk Yurdu Mecmuası

Mayıs ve Haziran aylarına ait 17-18 sayısı intişar etti.
Çok kıymetli ve faydalı yazılarla çıkan bu millî mecmuayı karilermize tavsiye ederiz.

KULLANIŞLI, UCUZ VE SIHHATLİ EVLER SERİSİ:

Kübik Bir Ev

(10 m · 17 m=170 m²) bir sahayı işgal eden bu bina Almanyada, 28.000 marka mal olmuştur.

"Otto Haesler„ tarafından Frankfurt„ta yapılan bu ev bizim paramızla "12,000„ Liraya malolabilir

Muharriri : MİYMAR SAMİH

Okuyucularımız bu nushamızda şimdiye kadar gözlerimin hemen hiç alışmadığı ve memleketimizde daha eşine hiç te-

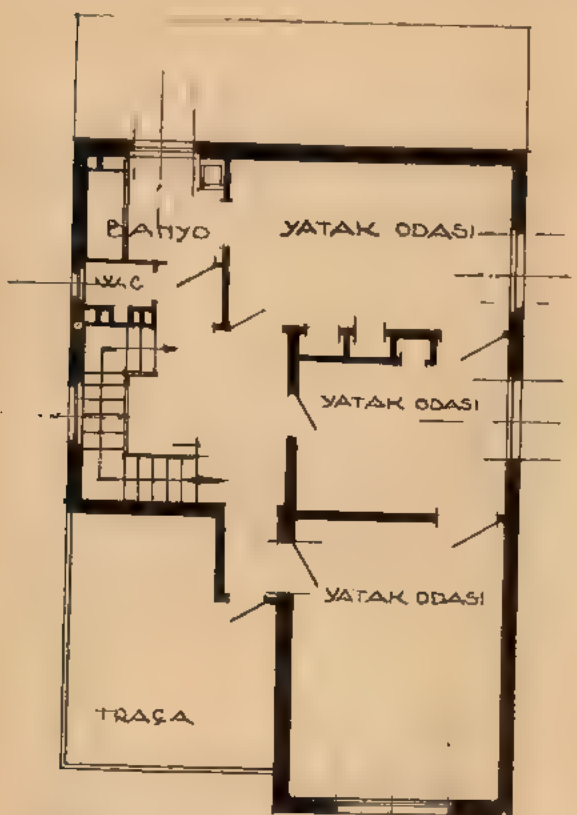

BİRİNCİ KAT

sadüf etmedikleri bir ev tipi ile karşılaşacaklardır. Beynelmilel miymarlık sahasında bu tarzda vucuda getirilen evlere «Kübik» diyorlar. Bina aslında sade ve basit görünmekle beraber asrın bütün bedîî ve fennî tekâmüllerini bünyesinde taşıyan kâmil bir eserdir.

Bugün miymarîlık, «Kübik» kelimesinin manasında idealini bulmuş addedilebilir. Bu yazılarmızda ev yapıcılığı hususunda cihanda mevcut muhtelif telakkilerden birer misal vermekle iktifa etdiğimizden «Kübik» miymarinin evsaf ve karakterleri hakkındaki mütalâalari başka bir yazıya bırakmak mecburiyetindeyiz; ve bilhassa cihanin miymarlık haraketlerinde hakim bir vaziyet alan bu üslubun iyzahına bir çok misalleri ihtiva eden bir yazı tahsis etmek çok lüzumlu ve faideli bir iş olacaktır. Bu stilin bir misali olarak neşretdiğimiz bu projeyi şimdi bir seyirci gibi temaşa edelim:

Binanin haricî yüzünde küçük ve ufak motiflerden eser yoktur. Büyük hacimların ileri, geri, aşağı, yukarı doğru sıralanması ile bir

hareket ahengi doğurulmuştur. Boşluklarla dolulukların gölgelerle ışıkların ahenginden birer tezyinat motifi gibi istifade edilmiştir.

Bugün geniş sokaklı kalabalık şehirlerin ve asrî nakil vasıtalarının karşısında küçük motifler, cılız gölgeli ornemanlar, akant tezyinatı kıymıtsiz kalmağa ve kat'iyen görülmemeye mahkûmdur. Bu stil bugün yegâne inşa malzemesi olan çimento ve çeligin de karakterine muvafık gelmektedir.

Plan muntazam ve hendesidir. Lüzumsuz çıkmalar, karanlık köşeler, intizamsız odalardan eser yoktur. Hiç bir piyesin yeri zoraki bir şekilde tâyin edilmemiştir. Kullanış dikkate alınarak her piyesi iycap ettirdiği yere konarak tanzim edilen bu plan bir sehlimümtenidir.

Çift kapalı bir methalden geçildikten sonra mesai odası, salon ve merdiveni ihtiva eden holun açıldığı bir vestibüle girilir. İki sahanlığı olan merdiven, rahatsızlığın en büyük sebebi olan münhani dönemeclerden aridir. Cephe üzerine tesadüf eden ve iki katı birden alan uzun pencere vasıtası ile merdiven aydınlık alır. (w.c.) tin mevkîi zemin katında ve üst katta her odadan kolayca kullanılabilecek bir vaziyettedir. Salonla yemek odası geniş bir kapı vasıtası ile iştiraki olan iki mühim pareadır. Salonun bütün bir cephesi haricin manzaralarına karşı insana geniş bir görüş müsaadesi veren büyük bir pencere ile kaplıdır. Mutpak, Ofis, Çamaşırlık, Bodrum birbiri ile münasebettar bir haldedirler.

Yukarıki katta üç yatak odası, bir banyo ve bir (W. C) mevcuttur. Zemin katında mevcut olan mesai odasiyle methalin üstü birinci katta bir (taraça) haline inkılap ediyor. Bu taraçanın üstü nim kapalı ve etrafı parmaklıklıdır. Ev sahiplerine açık ve güzel havalarda oturmak, bol ziya ve bol hava almak imkânını verir.

Geniş pençereler, bol ziya ve hava, düz ve lekesiz satıhlar, mikrop ve toz tutmaya müsait olan köşelerin, girinti ve çıkıntıların noksanı binaya sıhhî vasfını kazandırmaktadır.

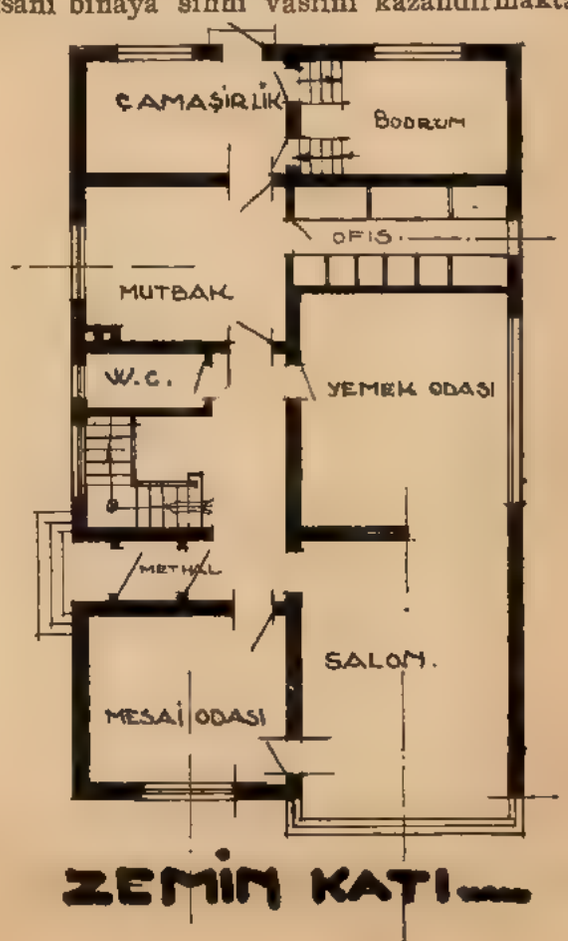

Ev Hanımı Sahifesi

Dondurma

İki okka süt
Bir çaykaşığı salep
Şeker
Vanilya veya bir çaykaşığı dövülmüş sakız
Altı okka buz
İki okka kaya tuzu

Alelâde kaymaklı dondurmayı esas ittihaz ederek bütün sütlü dondurmaları yapabilirsiniz. Onun için bu nüshamızda en basit «gündelik» kaymaklı dondurma ile en mûtena dondurmalardan olan şam fıstıklı, karamelli ve nugalı dondurmaları târif edeceğim. Yukarıda dercettiğimiz melzeme hiç güçlüksüz tedarik edilebilecek olanlarıdır. Maamafi en iyi dondurmacılar bir az olsun koyun sütü ilâve etmeden dondurma yapmazlar. Dondurmanızı daha da fevkalâde yapmak isterseniz süte krem yâni alafranga kaymak ilâve ediniz.

Donmuş bir şeyin tatlılığı daha az hissedilir; onun için dondurmayı pişirirken fazlaca tatlı bir mahallebi lezzetini buluncaya kadarşeker koyun.

Yarım çay fincanı soğuk su içinde salebi halledin. Süte ilâve ederek epi suluca bir mahallebi kıvamına gelinceye kadar savura savura pişirin. Dibi tutup is kokmaması için durmadan karıştırın. Koyulaşmağa başlayınca mahallebiden daha tatlı oluncaya kadar şeker ilâve edin. Şekeri koyduktan sonra da bir iki taşını kaynatın. Vanilya koyacaksanız mahallebi ateşten iner inmez, sakız koyacaksınız soğuduktan sonra, ilâve edin.

Dondurulacak şeyi içine koymadan evel dondurma kutusunu bir defa muayene edin. İyice oyuğuna gelmemişse, pervanesi dönmiyorsa kutu dolu iken düzeltmek çok güç olur.

Donduğu zaman suyun hacmi büyür; onun için dondurmanın mahallebisini kutusuna koyarken kutunun üç çeyreğinden fazlasını doldurmayın.

Kutunun kapağını iyice kapatıp döndürülecek çarkı yerine yerleştirdikten sonra buzun yarısını kırıp, ve tuzun yarısiyle karıştırarak

çabuk çabuk dondurma kutusunun etrafına yâni fıçısının içine sıkı sıkı doldurun. Kutunun çarkını çabuk çabuk çevirmeğe başlayın.

Çark evvelâ kolay döner, fakat dondurma donmağa başlayınca çark ağırlaşır. Çarkın dönmesi epiyce güçleşince kutuyu açın. (Dondurmayı döndürürken eriyip eksilen buzların yerine daima buz koymalıdır.) Dondurma püre

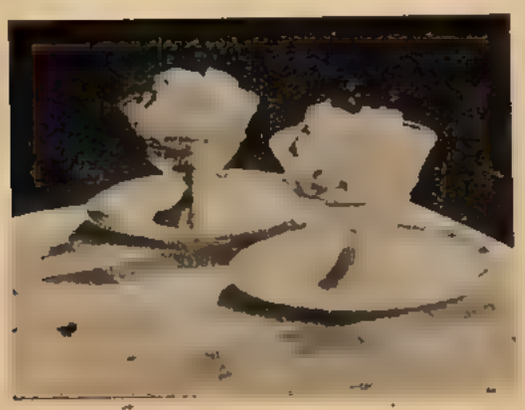

koyuluğuna gelmişse pervaneyi çıkarıp üstüne yapışık olan dondurmaları sıyırdıktan sonra pervaneyi bir tarafa bırakın. Büyük bir kaşıkla kutudaki dondurmaları bastıra bastıra sıkıştırın. Kutunun ağzını büyücek temiz bir kâğıtla örttükten sonra üzerine kapağını kapatın; kapağın ortasındaki deliğe mantar veya kâğıt tıkayın.

Dondurma fıçısında iki küçük delik vardır. Dondurmayı çevirmeğe başlarken bu dedelikler kapalı olmalıdır; donup sıkıştırıldıktan sonra bu delikleri açarak buzun eriyip buz olmuş kısmını akıtmalı, sonra delikleri tekrar tıkayarak buzla tuzun kalan kısmını tabaka tabaka fıçıya istif etmeli. Dondurma kutusunu fıçısiyle beraber büyük bir kâğıtla sararak daha üstüne eski bir kilim gibi bir şeyle örtüp serin bir yerde en aşağı yarım saat bırakın. Bu suretle dondurma dondurmacınınki kadar sert olur. Nisbeten daha yumuşak bir dondurma yemeğe razı iseniz bu ikinci buz doldurmak kısmını hasfederek öylece yeyebilirsiniz.

ÇOCUK BAKIMI

Yazan : FATMA

Fen ilerledikçe çocuk bakımı ve tagaddisi hakkında mevcut mâlûmat mütemadiyen değişiyor. Bu günkü bir keşfe tebeiyet ederek dünkü usulü yıkıyoruz, yarın bir keşf daha meydana çıkıp yeni vazzettiğimiz usulü yok ediyor.

Yeni keşfiyat çocuklarla alâkadar olan her safhaya, gerek maddi gerek mânevi, hepsine yeni bir mecra veriyor, fakat asıl mühim farklar çocuk tagaddisi hakkındaki telekkilerde görülüyor.

Bugün artık geride kalmanın cezasını her fert yalnız başına çekmiyor. Cehaletin ve lâkaydinin tesirleri yanlız bize ait olsa idi belki ihmali göze aldırabilirdik. Fakat kusurlarımızın cezasını çocuklarımız sıhhatlariyle, kuvetleriyle, hayatta muvafakıyetsizlikle ödiyorlar. Binaenaleyh tekâsül göstermeğe hakkımız kalmıyor.

Gıda sahasında en esaslı değişikliği son senelerde keşfedilen vitaminler hasıl etmiştir. Mahiyetlerinin ne olduğu halâ bilinemeyen bu mevadın ancak menfi surette tesirleri keşfedilebilmiştir. Yâni, gıdalardan tecrit edilerek tahlil edilemedikleri halde, gıdada bulunmamalarının ne gibi âraza sebebiyet verdiği keşfedilmiştir. Hemen de her gün bu hususta yeni bir keşif yapılmakta, çocuk tagaddisine yeni bir mecra verilmektedir.

Bugüne kadar 5 cins vitamin bulunmuştur:

Vitamin A.— Tereyağında, yumurta sarısında, zerzevatlarda ve balık yağında bulunur.

Şamfıstıklı Dondurma

Kaymaklı dondurmanın mahallebisi pişerken içine çiy ve tuzsuz şamfıstığının havanda dövülmüş içini ilâve edin. Sakın vanilya, sakız veya her hangi başka bir koku koymayın. İçine iki üç damla şamfıstığı esansı ilâve ederseniz dondurma daha güzel olur.

Nugalı Dondurma

Dört yemek kaşığı kristal şekeri boş ve kuru temiz bir sahan içinde evvelâ eriyip sonra koyu kehrübar rengi olup karamelleşinceye kadar ateş üzerinde tutun. Bu karameli ve bir çay fıncanı derisi ayıklanmış ve ateşte kavrulmuş bademi havanda dövdükten sonra kaymaklı dondurmanın mahallebisi pişerken içine ilâve edin. Badem yerine ceviz ve ya fındık da kullanılabilir.

Meyvalı Dondurma

Limon ve fişne gibi sulü meyvaları sıkıp şeker ve su ile karıştırarak koyu bir şerbet halinde, kayısı ve kavun gibi suyu az eti çok meyvaları pek az su ile ezerek kevgirden geçirdikten sonra ancak şekerini eritecek kadar su ilâve edip dondurun.

Pişmiş şerbetten de dondurma yapılır fakat hiç iyi olmaz.

Hizmetçiniz Yoksa

Hizmetçiniz yoksa yemek esnasında bir çok kerre sofraya oturup kalkmak veya misafirinize kahvaltı çıkarmak için bir çok defa içeriye dışarıya girip çıkmak hem yorgunluklu hem insanın başını sersem edici bir haldir. Buna mani' olmak için resimde gördüğünüz gibi tekerlekli ve raflı küçük bir masa yaptırıp eşyanızı bunun üzerine ve raflarına koyun. Gayet az bir zahmetle masayı istediğiniz yere itebilirsiniz. Sofrada iken bu masayı yanınızda bulundurun. Yerinizden kalkmadan lâzım olan şeyleri sırası geldikçe alır ve bilahare sofrada işleri biten eşyayı da gene onun üzerine koyarak hepsini birden mutfağa götürebilirsiniz.

Gıdada bulunmaması göz hastalıkları, kusurlu neşvünema, ve sâri hastalıklara karşı müdafaa kabiliyetinin azalmasiyle neticelenir.

Vitamin B.— İki cinstir: birincisi, ısıtmakla, pişirmekle kaybolan kısım ki mevcudiyeti âsap hastalıklarına mani oluyor; ikincisi ateşten müteessir olmayan kısım ki mevcudiyeti pellagra denilen bir cilt hastalığına mani oluyor. Bu vitamin taze sütte, yeşil yapraklı zerzevatlarda, ve mayada en çok bulunuyor. Uzun zaman vitamin B bulunmayan gıdalarla beslenen çocuklarda ilk âraz neşvunemanın durması, iştahanın kesilmesi, veznin azalması ve hazmin bozulması oluyor.

Vitamin C.— Taze sütte, yemişlerde ve zer-zevatlarda, bilhassa portakal ve domates suyunda bulunuyor. Bu vitaminin mefkudiyeti kan hastalıklarına ve dişlerin bozulmasına sebebiyet veriyor.

Vitamin D.— En fazla hayvanların karaciğerlerinde, güneşin ziyasında ve balık yağında bulunuyor. Bu vitaminden mahrum olan çocuklar raşitizm denilen kemik hastalıklarına tutuluyorlar.

Vitamin E.— Bu vitamin, en az bilineni, yeşil yapraklarda ve filizlenmiş hububatta bulunuyor. A ve E vitaminlerden mahrum olanlarda kabiliyeti tenasüliye kayboluyor.

Bu yeni malûmat bakışıyle çocuklarımızın yemeklerini tetkik edecek olursak doktorların tavsiye ettiği şeyleri daha anlayışlı ve daha şuurlu bir tarzda tatbik edebiliriz. Çocuklara şimdi hergün hiç olmazsa bir defa çiy bir şey yedirmeği, domates ve portakal suyuna daha kundakta iken başlatmağı. kışın balık yağı vermeği, yazın bol bol güneş aldırmağı, bol zerzevat ve bol yemiş yedirmeği, ve karaciğeri gündelik yemekler arasına ithal etmeği tavsiye ediyorlar.

Karaciğerde vitamin D pek çok olduğu gibi, aynı zamanda da vücudun kullanabileceği çeliğin de pek kıymetli menbalarından birisidir. Binaenaleyh karaciğer anemi denilen kansızlık hastalığının tedavisinde başlıca amillerden biri olarak kullanılıyor. Fakat, hazmi güç bir yemek olduğu için çocukların yaşına ve bünyesine göre hazırlamak lâzımdır. Bir yaşından evel vermek doğru olmadığı gibi, bir yaşından üçyaşına kadar da ciğeri makineden çekip kıymasını hafif ateşte uzun müddet kaynatmak lâzımdır. Üç yaşından yukarı çocuklar ıskarasını yiyebilirler.

Son zamanlarda maydanozun da kendi boyuna göre en çok çeliği haiz olan nebatlardan biri olduğu keşfedilmiştir. Yemeklerde bol maydanoz kullanmak ve bilhassa pişirmeden yemeklerin üstüne çiy çiy doğramak kandaki kırmızı hüceyratı arttırıyor, anemiye mani, oluyor.

Gıda hakkında bu yeni keşfiyattan mâda, medeniyetin üstünde halâ büyük bir leke teşkil eden vereme bir çare bulmak için tecrübeler yapılıyor. Dr. Kalmet isminde bir hekim dört senedir tatbik ettiği bir usul ile yeni doğan çocukları vereme karşı masun kılmıştır. Şimdi tababetin gözü Kalmetin faaliyetinin üstünde bu beliyeden necat çaresini beklemekte. Kalmet usulünün tatbiki o kadar kolay ve tehlikesiz ki yakında dünyanın her tarafına taammüm edeceğini ve bilhassa veremli anne ve babadan doğan çocuklar arasında vefiyatın azalacağını söyliyorlar.

Usul şundan ibaret: Çocuk doğdüktan tan sonra üç defa, kırk sekiz saat fasılalarla, beşinci, yedinci, dokuzuncu günleri, çocuğa biraz sütle karıştırılmış birer santigram verem mikrobu aşısı yutturuluyor. Çocukta ateş gibi başka bir rahatsızlık gibi hiç bir tesir yapmadan, yirmibeş gün sonra çocuk vereme karşı masuniyet kesbediyor. Fransada 1924 den 1927 ye kadar elli ikibin çocuktan fazla bu aşı ile aşılanmış. Veremli insanlarla temas eden çocuklar arasında bir yaşına gelinceye kadar vefeyat yüzde yirmibeş iken, aşılanmış çocuklarda bu nispet yüzde bire inmiştir.

EL İŞLERİ

BATİK

Bizim hanımlarımız arasında el işi olarak en çok revaç bulan şeyler triko, ve file, broderi gibi şeylerdir. Boya ile, halbuki, hanımlar için geniş bir faaliyet sahası var ki nisbeten az taammüm ettiği için güzellik ve fayda hassalarına bir de yeniliğin ilâve ettiği çazibeyi haizdir.

Mağazaların vitrinlerinden çok güzel renkli şallar, eşarflar, mendiller görür, bazen girer alırsınız, fiatlerinin yüksekliğine canınız sıkılır; bazen de gıpta etmekle kalır, geçer gidersiniz, değil mi? Halbuki bunların bir çoğu evde, biraz ihtimamla artık ipekli parçaları ile yapabileceğimiz şeylerdir.

Bunların bir çoğu *batik* denilen boya usulü ile boyanmıştır. Batik Java adalarından gelen bir usuldur. Esası, kumaşın bir kısmını balmumu ile kaplayıp kumaşı boyaya batırmaktır. Balmumlu kısımlar boyadan müteesir olmıyacağı için arzu edilen şekiller boyanabilir.

Bu ay karielerimize, alışmaları için batik usulunun en basit şeklini göstereceğiz. Biraz meleke kespettikten sonra gelecek ay göstereceğimiz daha muğlak şekilleri kolaylıkla yapabilecekler.

Batiğin en kolay şekli *kırıştırmak* diyeceğimiz basit bir ameliyedir. Bunu yapmak için lâzım olan malzeme, kumaş, balmumu, boya ve benzindir.

Kumaş.— Çok kalın olmıyan sadakor yahut da krem renkte muslin işe başlamak için en elverişli kumaşlardır. Çünkü kolaylıkla her renge boyanabilirler. Fakat ilk tecrübeler için elimizde açık renk ufak ipekli veya ince pamuklu ne varsa kullanabilirsiniz.

Kumaşınızı, çekeceği kadar çektirmek ve içinde bulunması muhtemel olan çiriş, kola gibi mevadı çıkarmak için evvelâ, ılık su ile yıkayın. Güzelçe kurutun. Şimdi parçanız boyanmaya hazırdır.

Boya.— Batik yapmak için hususî batik boyaları vardır. Bunları büyük kırtasiye dükkânlarında bulabilirsiniz. Batik boyalarını bulamazsanız *soğuk iken kumaşı boyayabilecek her hangi bir boya* da o işi görür.

Ne renk boya kullanacağınızı kararlaştırdıktan sonra paketin üstündeki tâlimata göre boyayı hazırlayınız. Batik boyaları kullanıyorsanız iki fincan sıcak suya yarım çay kaşığı boya atarsınız, bunu beş on dakika kaynattıktan sonra temiz bir cam kavanoz yahut şişeye boşaltınız. Bu koyu bir boya olur. Bundan bir parça bir kaba koyarak boyayacağımız kumaştan ufak parçalar batırarak rengi tecrübe edersiniz. Tecrübe etmek lâzımdır, çünkü her kumaşın boyayı nasıl massedeceği evelden bilinemez. Bir de unutmamalı ki kumaş kuruduktan sonra rengi epi açılır.

Balmumu.— Boyanın rengini ve koyuluğunu hazırlamak lâzımdır. Yarım okka, üçyüz dirhem balmumu alıp geniş ve yayvan bir kabın içinde hafif ateş üstünde eritin. Bu hususta mühim olan iki nokta var: *kap geniş olmalı*, 25,30 sm. kutrundan aşağı olmamalı. Bir de *ateş hafif olmalı*, çünkü sert ateş üstünde balmumunu uçar gider.

(Şekil 1)

Eğer boyayacağınız şey ipekli ise, balmumunun çok sert olmasına mani olmak için, biraz, yarım çaykaşığı kadar döğülmüş, reçîna ilâ-

ve edin. Eğer kumaşınız muslin yahut başka bir pamuklu ise, reçina lâzım olmaz.

Reçina eriyinciye kadar balmumunu ateş üstünde bulundurun. Tüterse merak etmeyin fakat eğer fıkırdamağa başlarsa altındaki ateşi hafifletin.

(Şekil 2)

Masanın üstüne bir kaç gazete kâğıdını üst üste yayın. Batiği (kuru olması şart) alıp boyuna bir kaç defa katlayın.

Şimdi balmumunu *ateşten indirin*, yahut, gaz ocağı ise *altını söndörün*; *buna çok ehemmiyet verin*. Katlanmış kumaşı iki ucundan tutup (şekil 1) sıcak balmumunun içine batırın. Elinizi yakmadan ne kadar uca sokabilirseniz o kadar sokun, sonra öbür uca kadar çekin; öbür uca gelince balmumunun içine salıverin (şekil 2) ve batiği kaldırarak fazla balmumunu akıtın. Bu uç elle tutulacak kadar soğur soğumaz batiği o uçtan tutup kalan ucu batırın. Şimdi batiğin her tarafı balmumuna bulanmış olur. Elle tutulacak kadar soğuduktan sonra, fakat sertleşmezden evel, batiği açarak gazetelerin üstüne yayın.

Kırıştırmak. — Balmumu iyice sertleştikten sonra (bazen, sıcak havada batiğin üstüne soğuk su dökmek iycap eder) orasından burasından kırıştırın. Arada bir batiği aydınlığa tutup çatlakların istediğimiz gibi her tarafa dağılıp dağılmadığını muayene edin.

Şimdi batiği *soğuk boyaya* batırın. Arada bir aydınlığa tutarak kırışıkların boyanıp boyanmadığına bakın.

Kırıştırarak hasıl edeceğiniz çatlakların miktarı hakkında bir kaide yoktur. Herkes kendi zevkine ve batiği kullanacağı yere göre yapabilir.

Batiği boyadan çıkarıp gazetelerin üstüne yayın. Yumuşak bir bezle üstündeki boyaları hafif hafif silin. Sert sert silerseniz balmumu parçalarını kaldırır, boyayı her tarafa yayarsınız. Batiği şimdi kurutun, fakat sıcak bir soba kenarında yahut güneşte brakmayın, çünkü balmumu erir ve boyayı her tarafa dağıtır.

Balmumunu çıkarmak.— Bir çok gazeteyi üst üste yayın. Batik iyice kuruduktan sonra gazetelerin üstüne güzelce gerin. Az sıcak bir ütü ile ütüleyin. Ütülerken buruşturmamaya dıkkat edin, çünkü balmumu ile beraber ütülenen buruşukları bir daha çıkarmak çok güç olur.

Ütülerken balmumu erir ve gazetelere geçer. Gazeteye hemen de hiç mum çıkmayıncıya kadar batiğın altındaki gazeteleri mütemadiyen değiştirin. (Sepia renkli fotografları olan gazeteleri kullanmayın, leke yapar.)

Benzin ile yıkamak.— Şimdi batiği benzine sokun. Benzinle iş görürken odada ateş bulunmamalı, kibrit çakılmamalı ve kabilse pencereler açık bulunmalı. Benzin batikte kalan balmumunu eritir. İki üç dakika benzinde tuttuktan sonra batiği açık havada kurutun sonra ütüleyin.

Elinizde şimdi gayrımumtazam renkli ince çizgileriyle bitmiş bir batik parçası olacak. Batik kirlenirse daima benzinle yıkayın, hiç bir zaman suya sokmayın.

Bu basit usulü bir defa öğrendikten sonra herkes bu usulu tadil edip binbir çeşit usul keşfedebilir. Meselâ, eğer batikte bir renkten fazla bulunmasını istiyorsanız, batiği kırıştırıp boyadıktan ve kuruttuktan sonra (ütülemezden evel) bir defa daha balmumuna batırın, sonra kırıştırıp başka renk bir boyaya sokun.

Sıhhat ve Güzellik

Yürüyüşü Düzeltmek için Ekzersisler

Pek az insanın vücudu mütenazırdır. Ekseriyetle vücudun bir tarafı diğerine nispetle daha fazla inkişaf etmiş olur. Bu gayrımuntazam inkişaf bir kalçanın diğerinden yüksek, bir omuzun diğerinden düşük olması çarpık vaziyetlerin, yanlış yürüyüşlerin neticesidir.

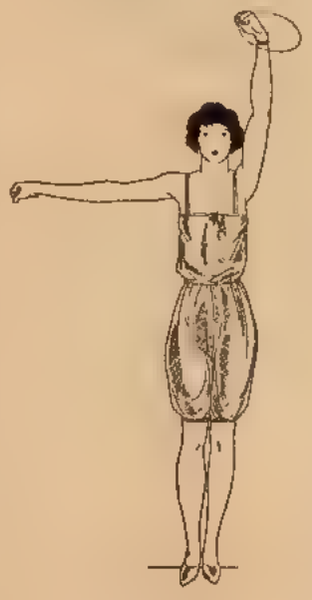

(Şekil 1)

Cehaletin, yahut kayıtsızlığın, yahut da tenbelliğin neticesi olarak iytiyat edilen yanlış vücut hareketleri muhtelif âzaları öyle bir şekle sokar ki onların tashihi için aylarca ve bâzen de senelerce uğraşmak lâzımdır. Fakat herkes bilmeli ki vücudun ârizi kusurlarının ekserisi ekzersislerle tashih edilebilir, ve bunun için ancak biraz irade ve bir çok sebat lâzımdır.

Vücuttaki kusurların ekserisi mektep günlerinde başlar. Bunun için her mektep talebesi, hergün, bir kaç ekzersis yaparak vücudunun neşvünemasına da zihninin neşvünemasına verdiği ehemmiyetin hiç değilse bir kısmını vermelidir. Eflâtun demişti ki «Zihni tenmiye edip vücudu ihmal etmek sakat bir adam yetiştirmek demektir.» Medeniyet ilerledikçe bu sözün doğruluğu gittikçe daha bariz bir surette meydana çıkıyor.

Burada gösterilen ekzersisler yanlış hareketlerin tevlit ettiği kusurların bir kısmını tashih maksadiyle gösterilmiştir.

Ekzersis 1.— Şekil 1.— Eğer omuzlarınız aynı hizada değilse, vücudunuzun bütün ağırlığını alçak olan omuz tarafındaki ayağınızın üstüne vererek ayakta durun. Alçak omuzunuzun tarafındaki kaburgalarınızı adelelerinizi germek suretiyle kabil olduğu kadar yukarı doğru çekin. Sonra kolunuzu yukarı dim dik uzatın. Öbür kolunuzu da yana, omuzunuzun hizasına doğru uzatın; her iki elinizi de sıkı sıkı kapalı bulundurun. Derin bir nefes alarak yana doğru uzanmış olan kolunuzla geri itin. Yukarı kaldırdığınız kolu kabil olduğu kadar gergin tutarak kolunuza küçük daireler çizdirerek çevirin.

(Şekil 1) Nefesinizi bırakın, kollarınızı indirin. Bu hareketi 10 defa tekrar edin. Adeleleriniz daima kabil olduğu kadar gergin bulunmalı.

Ekzersis 2.— Şekil 2.— Eğer sol kalçanız sağ kalçanızdan daha büyük veya daha yüksek ise, ağırlığınızı sol ayağınızın üstüne vererek ayakta durun. Sol elinizi kalçanızın üstüne sıkı sıkı bastırın, aynı zamanda sağ kolunuzu sol kulağınızı tutuncıya kadar başınızın üstünden kıvırın. Bütün bu hareketleri yaparken adelelerinizi âzami derecede germek elzemdir. Bu vaziyette bir müddet durun, sonra vücudunuzu gevşetin. Bu hareketleri günde beş ilâ on defa tekrar edin.

Ekzersis 3.— Şekil 3.— Bu ekzersis masa başında uzun zaman oturmağa mecbur olanlar için bilhassa iyidir. Otururak yahut ayakta durarak sağ elinizi sağ koltuğunuzun altına koyun, avucunuz kaburga kemiklerinize dayansın. Şimdi vücudun üst kısmını kabil olduğu kadar şiddetle kabil olduğu kadar yükseğe kaldırın. Beş defa tekrar edin. Vücudunuzu gevşetip dinlenin. Sonra sol elinizi sol koltuğunuzun altına koyarak aynı hareketi tekrar edin. Bu hareket vücudun üst kısmını kuvvetlendirir ve canlandırır.

Ekzersis 4.— Şekil 4.— Ağırlığınızı her iki ayağın üstüne vererek ayakta durun. Sağ elinizi kalçanın biraz üstüne, belinize koyun. Sağ omuzunuzu kabil olduğu kadar yükseğe kaldırın, aynı zamanda sol kolunuzu yavaş yavaş aşağı indirin. Kolunuz mütemadiyen vücudunuza temas etmeli. Beş defa sağ kolunuzla, beş defa sol kolunuzla tekrar edin.

(Şekil 2) (Şekil 4) (Şekil 3)

Elbise Kalıbının Târifi

Bu ay karielerimize takdim ettiğimiz elbise kalıbı çok zarif ve çok kullanışlı kolsuz bir yaz elbisesi kalıbıdır.

Elbise çok sade olmakla beraber bu yaz pek çok rağbet gören bir kaç yenilik de arzediyor. Meselâ, kloş etek, aynı renk üstüne karolu bir kumaştan küçük bir jile, kolsuz beden. Bünların hepsi elbisenin gösterişsiz sade güzelliğini têmin eden şeylerdir.

Modelde bu elbise sarı krep marokenden, jile de daha açık bir sarı üstüne turuncu karolu bir kumaştan yapılmıştır. Jilenin üstünde siyah cam düğmeler vardır. Bu elbise ile beraber giyilmek üzere geniş kenarlı hasır bir şapka ve elbisenin renklerini mezceden bir kordele garnitür olarak kullanılmıştır.

Kalıplarda dikiş payı yoktur kalıp 44 sm. lik beden üstüne biçilmiştir. Kalıpları küçültmek için her parçanın enine ve boyuna lâzım olan genişlikte bir pli yapıp kıvırın. Kalıpları büyültmek için her parçanın enin̈den ve boyundan kesip arasına lâzım gelen ende birer parça kâğıt ilâve edin.

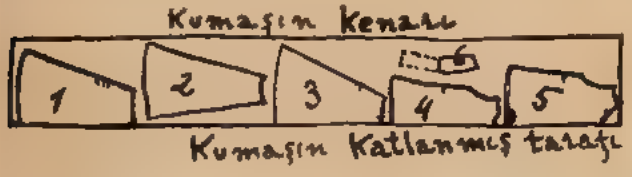

Elbiseyi asıl kumaşın üstüne biçmezden evel fena salaşpur üstüne biçip prova edin, kendi vücudunuz için lâzım gelen tâdilâtı yapın.

Bu kalıp yedi parçadan mürekkeptir. Ufak resimde gördüğünüz gibi parçaları kumaşınızın üstüne yerleştiriniz. Dikiş payı için 2 sm. etek ucu kıvrımı için 5 sm. müsaade ederek kesiniz.

90 sm. eninde kumaştan 3 m. 20 sm. elbise için, 90 sm. eninde imprime kumaştan 50 sm. jile için lâzım olacaktır.

Bedenin önünü jile için oyuğa kadar kesiniz. Bedenin yan ve omuz dikişlerini teyelleyiniz. Etek dikişlerini teyelleyip, bedene teyelle iliştiriniz. Prova ediniz.

Yan ve omuz dikişlerini dikip iyice ütüleyiniz. Yakayı enseye ve ön devrik parçalarının üstüne teyelleyip prova ettikten sonra dikip ütüleyiniz. Yakanın etrafını bastırınız.

Jileyi iki kat olarak biçiniz. Jilenin iki parçasını birbirinin üstüne yerleştirip bedene teyelleyiniz.

Prova ettikten sonra dikip ütüleyiniz.

Eteğin dikişlerini dikip ütüleyiniz. Eteğin ucunu bastırın ve iyice ütüleyiniz. Eteği bedene geçirin; dikişi dikip ütüleyiniz. Bele kemeri yapıp geçiriniz. Yakaya resimdeki gibi bir çiçek yapıp iliştiriz.

Yaz Sonu Modelleri Son Bahar Model-

Yazın bu son aylarına ait modellerde geçen mevsimin pek çok revaç bulan bir çok noktalarını buluyoruz, aynı zamanda da gelecek son bahar modellerinin alacağı cereyana dair kat'î değilse bile vazih bir fikir edinebiliyoruz.

Bellerin yukarıya çıkmasına artık temelleşmiş bir usul nazariyle bakabiliriz. Geçen mevsimde de en çok rağbet gören "ensemble" ler son baharda da aynı mevkii işğal edecek gibi görülüyor. "Ensemble" ler bazen elbisenin içinde bulunan bir renk-

lerinin Alacağı Cereyanı Gösteriyor

ten fakat başka bir kumaştan, bazen de elbisenin kumaşından bir jaket veya pardesü ile yapılıyor. Büyük kürk yakalar gelecek mevsimde çok görülecek.

Eteklerin bolluğu, bazen kloşlarla, bazen pliler ve kanunlarla temin ediliyor.

Şehir elbiseleriyle giyilen şapkalar başın biçimini sıkı sıkı takip eden ve bir kulak üstüne inen fötrler ve hasırlar; ince yazlık elbiselerle giyilen şapkalar ise kenarlı, bazen de solda aşağıda görülen model gibi gayet geniş kenarlı ince hasırlar.

Hazırlanmakta Olan Türk Sözbilgisi

(736 ıncı sahifeden devam)

takım müşterek hassalar ve keyfiyetler (nitelikler—qualités) vardır. İşte ancak bu müşterek hassa ne keyfiyetlerin (niteliklerin) sahibini göstermek üzre *asker* sözünü kullanıyoruz. Başka sözlerle, bu müşterek hassa ve keyfiyetlerden teşekkül etmiş, zihnimizde mücerret bir mefhum vardır, *asker* sözü o mefhumun işaretidir. Şimdi asker, denildi mi, zihnimizde bu hassa ve keyfiyetleri haiz —fakat muayyen bir vucudu, muayyen âzası, muayyen cehresi, muayyen sesi olmayan— bir fert hayali uyanır: çünkü *asker* sözü o hayalin işaretidir.

Fakat sözler umumiyetle böyle bir içtimaî-ruhi mahiyettedir. Yâni sözler bütün milletin (ve ya büyük bir kısmının) zihnindeki suretlerin, fikirlerin işaretleridir. Böyle olunca, sözlerin tasnifinde haricteki medlullerinden ziyade zihindeki hayallerin mahiyetine bakılmalıdır.

Fransız gramercileri, ve onları taklit ederek bizim gramercilerimiz ismi: "Şahısları, hayvanları, şeyleri tesmiyeye yarıyan sözdür„ diye târif ederler. Şimdi isme *sübstantif* —cevherli— sıfatını verelim vermiyelim; bir taraftan *şeytan, peri, Jüpiter* gibi muhayyel mevcudata, diğer taraftan *akıl, zekâ, iyilik, güzellik* gibi mânalara, keyfiyetlere, veya *geliş*, gidiş, *gelme, gitme, kurum, uyku* gibi *eyleyiş (action)* ve *duruş (état)* lara delalet eden sözler ismin bu târifine idhal edilebilir mi?

Bunlar şahıs, hayvan veya şey midir?

İngiliz gramercilerinden en meşhurlarının: "*isim tesmiye eder*„ târifi de çok noksan değil midir? —Neyi tesmiye eder? Asıl söylenmesi ve tahdit edilmesi iycap eden bu değil midir?

Ohalde şöyle düşünebiliriz: Yunan ve Latin gramerci ve mantıkçılarından gelen *substantif (usiastikon)* kelimesi harici bir cevher sahibi mi demektir, yoksa sadece bir keyfiyeti haiz mi demektir? Fikrimizce buradaki *substance* (usia) hassa ve keyfiyettir. Buna göre:

İsim keyfiyet kabul eden her mefhumun işaretidir.

Böyle bir târif kabul edilecek olursa, bu hem lisani işaretlerin (sözlerin) içtimai-ruhi mahiyetine mutabık gelir, hem de bütün gramerlerde isim namı altında bulundurulan sözlerin cümlesi bu târife dahil olur.

Hakîkaten şeytan, peri, Jüpiter gibi muhayyel mevcudata; zekâ, akıl, ümit, iyilik, güzellik gibi mâna ve keyfiyetlere; geliş, gidiş, uyku, düşünme gibi eyleyiş ve duruşlara bazı hassa ve keyfiyetler isnat edilebilir:

Kör şeytan, hiddetli Jüpiter, keskin zekâ, doğru muhakeme, büyük iyilik, müstesna güzellik, derin uyku, seyrek geliş, latif ötüş... gibi.

"Keyfiyet kabulu„ ismin târifine esas olunca her zaman ve her söz hakkında tatbikî mümkün bir *etalon* mîyarın aranmasına lüzum hissedilir.

Bir veya daha ziyade olmak, keyfiyetlerin en basiti telâkkî edilebilir. O halde: "teklik, çokluk kabul eden her mefhumun işareti olan söz isim olur."

Bu takdirde: *bir* ile —*ler* ismin miyarı olabilir.

Tetkikîmizi az daha ileriye götürecek olursak, "bu, şu, öylebir„ gibi işarete yarıyan sözlerin, veya sayıların;—ler çokluk katıntısından başka $\frac{-1-si}{-1-si}$ ve diğer muzaf katıntılarının kabulü dahi ismi ayırmağa mahsus miyarlar olabileceğini anlarız:

Burada bir "b„ fazladır, bir "c„ eksiktir.

Bir kere başladı mı, "çünküleri„ "ziraları„ sıralar.

Zekâsına hayran oldum.

Kuşun ötüşü lâtiftir; vs.

Görülüyor ki ismin bütün nevileri bu târife dahil olduğu gibi bazı şekillerden de ismi tefrîk etmek mümkündür? Fakat acaba sözlerin başka sınıflarından bu târife dahil olan ve bu şekilleri kabul eden yok mudur?

Bir târifin yalnız teallûk ettiği zümrenin bütün efradını toplaması kâfi gelmez, zümre efradından olmıyanların o târife girememesi de lâzımdır.

İsimlere en ziyade yakın olan sözler "sıfat" lardır.

Sıfatlar isimlerin işaret ettiği mefhumların ne keyfiyette ve ne halde olduğunu bildiren sözlerdir.

İhtiyar doktor, avcı delikanlı, küçük kız, dediğimiz zaman (ihtiyar, avcı, küçük) sıfattır.

Fakat: akıllı bir ihtiyar, köyün ihtiyarları; meharetli bir avcı, filan köyün meşhur avcılarından biri; her hayvanın küçüğü, küçüklerin yaramazlığı... v.s. denilebiliyor. Avcı genç, genç avcı; oyuncu delikanlı, delikanlı oyuncu; şair âma, âma şair... terkipleri, her iki şekilde, mânalıdır. Bütün bu sıfat sınıfına dahil sözlerle anladığımız mefhumlara hassa ve keyfiyet izafe etmek, onları çokluk ve teklik şeklinde ve sair isimlere mahsus şekillerde kullanmak mümkündür. O halde bu kelimeler de isim olmaz mı?

Bu mevkilerde Avropa gramercileri sıfatları isim gibi kullanılmış addediyorlar. Hakîkatte bu kelimeler ve bütün sıfatlar ismin yukariki târifine tastamam mutabıktır; ve isimlerin bütün şekillerine girebilirler.

Bir kaç misal daha görelim:

Tayı kısraktan ayırmak, denildiği gibi, akı karadan, güzeli çirkinden seçmek dahi denilir.

Bir insanın kitabı, kolu, anası, babası...' olduğu gibi, insanın iyisi, fenası, naziki, kabası, güzeli, çirkini; yemişin olgunu, hamı, çürüğü... kedinin sarısı, tekiri, avcısı... da olur. Görülüyor ki isimlerin girdiği şekillerin hepsine sıfatlar da girer.

Bununla beraber sözlerin bu iki sınıfı biri birinden—ekseriya—büyük bir kolaylıkda tefrîk edilebilir.

Hakîkaten: taş, ağaç, demir, çocuk, kadın... gibi sözlerin, medlülleri muşahhas —ayın, zat, cevher sahibi —olduğundan, bir bakışta *isim* oldukları; güzel, çirkin, kırmızı, beyaz ise— ayın ve zat sahibi mevcudattan tecrit edilmiş keyfiyetlere delalet ettiklerinden, gene ilk bakışta sıfat oldukları anlaşılır. Bu her lisanda öyledir, ve bütün gramerciler birincileri isim, ikincileri sıfat saymada tereddüt etmezler.

Şimdi tekrar şunu hatırlayalım ki, Aristodan beri, büyük mantıkçılar ve gramerciler bu iki nevi' sözü umumî bir sınıf altında bulundurarak o sınıfın iki şubesi telâkkî ediyorlar.

Bu umumi sınıf *isim* (nom, onoma) dir; tâli şubeler ise *substantif* ve *adjectif (epithète)* dir. Bu tâbirler sıfat şeklinde olup mânaları: *cevherli* ve *üstekonan* dır. Arap nahivcileri dahi bu iki nevi' kelimeye *isim, substantif* şubesine *mavsuf, adjectif* şübesine de *sıfat* veya *nât* diyorlar; fazla olarak ismi on iki tâli nev'e ayırıyorlar.

Bütün bu mülahazalardan sonra anlıyoruz ki, isim

ve sıfat ayrı sınıflar olamazlar; onları umumi bir sınıfın tâli şubeleri saymak iycap eder.

Şimdi bu iki tâli isim şubesinin biri birinden olan farkı aramalıyız.

Eskilerin (Yunaniler, Latinler, Araplar) bu iki şubeden birini esaslı diğerini tâli telakkî ettikleri onlara verdikleri namlardan anlaşılıyor: substantifler en mümtaz ve esaslı kısım olup *adjectif* ler onlara ilave olunan tâli sözlerdir. Mavsuf ve sıfat tâbirleri de aynı münasebetlere delalet ederler.

O halde iki nevi' söz arasındaki fark ancak onları grup halinde alıp lisani münasebetleri tetkik edilmekle anlaşılabilir.

Bu iki nevi' kelimeden teşkil edilen gruplarda (terkiplerde) mefhumlardan biri maksadın esasını teşkil eder, diğeri ise *tahsis* maksadiyle ona ilâve olunur.

Güzel kadın grupunda maksadın esası *kadın*dır, *güzel* tahsisî bir gaye ile buna ilâve olunmuştur.

Müstesna bir güzel grupunda ise maksadın esası *güzeldir*, *müstesna* tahsisî maksatla ona ilâve olunmuştur.

Demek ki:

Gramerlerde isim ve sıfat namlariyle ikiye ayrılan sözler daha umumi bir taksimin iki şubesidir. Her iki şube aynı bir târif ile tahdit edilebilir. Farkları ancak grupta birinin esaslı diğerinin ona münzam, tahsisî bir mefhum ifade etmesinden ibarettir. Türkçede bu grupların evel gelen haddi münzam tahsisî mefhumu, sonra gelen haddi esaslı mefhumu ifade eder.

Bu grupların birinci haddi umumiyetle sıfat, ikinci haddi ise isim dediğimiz şubeden olur; fakat sıfatın isim kılığına, ismin de sıfat kılığına girmesi mümkündür:

Katı yürekli ile taş yürekli; kuvetli el ile demir el terkiplerini —keza avcı bir genç ile genç bir avcı, gibi grupları mukayese ederek bu iki nevi' sözler arasındaki lisani münasebetleri anlamak mümkündür.

Hülâsa: İsmin lisani mahiyeti sıfattan daha hususi olmaktır. İsim sıfat kılığına girdiği zaman hususiliğinden kaybeder, daha umumi olur; sıfat ta isim haline girdiği zaman daha hususi olur. Sıfat isme nazaren umumi bir mefhum ifade eder, bununla beraber ismi hususileştirir.

Bundan sonra, bu kabil söz gruplarının birinci haddinin gördüğü tahsis vazifesi uzun uzun tetkik edilmek ister.

Daha sonra, bu iki nevi' sözlerle diğer neviler arasındaki münasebetler tetebbü edilmek lâzım gelir.

Fakat yalnız tasnif hakkında değil, bütün gramer bahislerine dair son senelerde, Avrupa lisanlarının hepsinde pek makbul ve mühim eserler yazılmıştır, bütün bunlar okunup tetkik edilmeden, türkçeye mutabakat veya mutabakatsızlıkları aranıp bulunmadan Türk sözbilgisinin esasları kararlaştırılabilir mi?

Eski Sarf ve Nahv kitaplarının yeni harflerle transkripsyonları bir iki ay içinde mümkündür, ve bunu her müellif yapabilir; fakat maksat bu değildir. Dilbilgisinin bu günkü terakkîsi her milletin lisancılarını kendi gramerlerinde inkılabi tâdiller yapmağa icbar etmekte iken harf inkılabiyle kendilerine lisaniyatta ve diğer ilimlerde geniş bir inkılâp sahası açabilen Türklerin gramerde bu seviyeye yükselememesi tecviz olunabilir mi?

Beynelmilel Kadınlar Kongresi

(730 uncu sahifeden devam)

kın jandarmaları gibi kürsüde ahzı mevkî' etmişlerdi. Bunun böyle olmasında sebep vardı. İlk defa olarak İngilterede, "Josephine Butler„ namında bir İngiliz kadınının usanmak bilmeyen gayretiyle fuhş evleri kaldırılmıştı; böylelikle cemiyet hayatı içinden resmen tecrit edilen bir sınıf kadınlara gene o cemiyet içinde eski mevkileri iade edilirken, hem onlar mânen ve ahlâkan kurtarılmıştı, hem de hastalığın önü alınmıştı. Bunun böyle olduğu statistikle sabittir. Sonra İngiltere kadın polislerinin doğduğu yerdir. Kadın polislerinin vazifesi zabitai-ahlâkiye ve kadın ticaretini tâkîp etmek olduğuna bakılırsa, İngiliz delegelerinin ahlâk kaideleriyle niçin bu derece alâka gösterdikleri kolaylıkla anlaşılır.

Ev sahiplerimiz, Alman kadınlarına gelince, onların ötedenberi "Gründlichkeit" yani esasperverlikle meşhur olduklarını bilirdim. Fakat bu derece mükemmel ve muazzam bir teşkilâta malik olduklarını hayalime bile sığdıramazdım. En ince teferrüata kadar düşünen bir kudretle, bir insan için hayatta ne lâzımsa, önce onbeş günlük kırk beş cins misafirlerine hazırlatmışlardı. Almanların yanında her türlü istirahata şahit olan bir insan onların büyüklüğünü ancak kendilerinden uzaklaştığı ve bu istirahattan mahrum olduğu zaman takdir ebebilir. Alman delegeleri ne Fransız ne de İngilizlere benzeyorlardı. Heyecanlı ve zarif olmadıkları gibi sakin ve soğuk kanlı da değildiler. Onların hususiyeti hiç bir sahayi diğerine tercih etmeden, her birinde muntazamen çalışmak ve gene her birinde adam yetiştirmekti. İngilterede kadın polisleri doğmuşken, Alman kadın polisleri sessizce onları geçmişti. Avam kamarasında ilk kadın meb'usları gözükmüşken, Reichstagtaki kadın meb'uslarının adedi oradakini geçmişti. Eski harp rekabeti, şimdi usul usul sulh vadisinde de baş gösteriyordu.

İşte cihan harbini hazırlayan milletler, şimdi kadınlariyle cihan sulhunü hazırlayorlar. Birbirlerini öldürmek için, erkekleri vaktiyle top, tüfenk, zehirli gazlar kullanırken, kadınları şimdi "müsavat," "ahlâk" ve "esasperverlik" bayrağiyle, birbirlerine ellerini uzatıyorlar ve kongreler akdediyorlar.

ABONE ŞERAİTİ
(Posta ücreti dahil)
Türkiye için:
Seneliği 6 lira
Altı aylığı 3 lira
Ecnebi Memleketler
Seneliği 4 dolar

MUHİT

Resimli Aylık Aile Mecmuası

Adres : *Dilsizzade Hanı, No. 1—2*

Telefon : İstanbul, 4118

Her nüshada : bir elbise kalıbı veya metin harici renkli bir tablo bulunacaktır.

Fihrist

	Muharriri	Sahifesi
Memlekete Dair :		
Sakarya Hatıralarından	*A. Yusuf*	721
Büyük Türk İnkilâbına Dair	*Ahmet Cevat*	722
Ergenekon	*(Yakup Kadri)*	726
Mehmet Emin Beyin son Eserleri		728
Terbiye :		
Bir Halk Terbiyecisi ile Mülâkat		744
Sanderson	*Kâzım Nami*	749
İçtimaî Mekaleler :		
Beynelmilel Kadınlar Kongresi	*Efzayiş Suat*	730
Çingeneler Nasıl Yaşıyorlar (5)	*Konrad Berkovici*	759
Lisan Meseleleri :		
Hazırlanmakta Olan Türk Sözbilgisi (Gramer)	*Ahmet Cevat*	736
Folklor :		
Halk Şiirinin Estetiği	*Ziyaettin Fahri*	743
Kepçecik (Hikâye)	*Celâlettin Ekrem*	746
Sen Bizdensin (Tarihi Fıkra)	*Fazli Necip*	778
Hikâyeler :		
İnciler İncisi	*Şefika Muhsin*	732
Baba Yarısı	*Mahmut Yesari*	738
Oğlunun Büyüklüğü	*Mebrure Hurşit*	765
Salon Temsili :		
Vicdanların Emri	*Nezihe Muhittin*	754
Şiir :		
Dedemin Masalları	*Cevdet Kudret*	737
Benim Şarkım	*Yaşar Nabi*	748
Yunüs	*Hamit Macit*	752
Fen Âlemi :		
Artık Herkes Uçacak (1)		774
Hareketi Daime (1)		776
Böcekler de Düşünüyorlar mı?		784
Müteferrik :		
İğri Kuleler (4)		753
Arzın Müstakbel İnsanları (1)		758
Modern Şehirler (4)		764
Denizde Gösteriş Olur mu? (2)		780
Otomatik Dans (3)		783
Sıhhi, Kullanışlı, Ucuz Ev :		
Kübik Ev	*Miymar Samih*	786
Çocuk Bakımı :		
Vitaminli gıdalar (6)	*Fatma*	790
Ev Hanımının Sahifesi :		
Dondurma		788
El İşleri :		792
Sıhhat ve Güzellik :		794
Modalar :		796
Elbise Kalıbının Târifi :		795

Popular Science (1) Woman's Home Companion, (2) Je Sait Tout (3) Die Woche (4) American Magazin (5) Good Housekeeping (6)

İmtiyaz Sahibi ve Mes'ul Müdür: AHMET CEVAT

Selâmet Matbaası